

Yazışma Adresi / Mailing Address

Harp Akademileri Komutanlığı
Stratejik Araştırmalar Enstitüsü
Yenilevent / İstanbul

Telefon / Phone: + 90 212 398 01 00 - 3842 Faks / Fax: + 90 212 398 01 00 - 3802

E-Posta / E-mail: saren@harpak.edu.tr - guvenlikstratejileri@gmail.com

Web: www.harpak.edu.tr/saren

Güvenlik Stratejileri Dergisi

• The Journal of Security Strategies

Güvenlik Stratejileri Dergisi

The Journal of Security Strategies

STRATEJİK ARAŞTIRMALAR ENSTİTÜSÜ
STRATEGIC RESEARCH INSTITUTE

Yıl / Year : 4

Sayı / Issue : 8

Aralık / December 2008

- Günümüzde Barış Operasyonları
Uğur GÜNGÖR
- Tarihte Üçüncü Güç ve Orta Asya Enerji Savaşları
Burak ÇINAR
- Uluslararası Güvenlik Düzlemine Yönetim Bilimi
Penceresinden Farklı Bir Bakış:
Stratejik Kaos Yönetimi Yaklaşımı
Ömer TURUNÇ
- Rusya - AB İlişkilerinde
Stratejik Ortaklıktan Stratejik Depresyona
Nezha MUSAOĞLU ve Uğur ÖZGÖKER
- Milli Savunma ve Yabancı Dil
Ali IŞIK

ISSN: 1305 - 4740

∞

ISSN: 1305 - 4740

GÜVENLİK STRATEJİLERİ DERGİSİ

THE JOURNAL OF
SECURITY STRATEGIES

STRATEJİK ARAŞTIRMALAR ENSTİTÜSÜ
GÜVENLİK STRATEJİLERİ DERGİSİ

ULUSAL HAKEMLİ DERGİ
Aralık 2008 Yılı 4 Sayı 8
ISSN : 1305-4740

GENEL YAYIN YÖNETMENİ
Dr.P.Kur.Alb.Ahmet KÜÇÜKŞAHİN

YAYIN KURULU

Topçu Kur. Alb.Mehmet GÖKBAYRAK
Dr.Öğ.Alb.Semih SERT
İng.Müt.Dilek ÇETİNKAYA
Svl.Me.Fatma Şerife DUMAN

DANIŞMA KURULU

Dz.Alb.Abdullah KÖKTÜRK
İsth.Alb.Erdoğan ÖZDİL
Topçu Alb.Arif TEKBIYIK
Hv.İs.Kur.Alb.Turan TOKER
P.Yb.Orhan SEZGİN

DÜZENLEYEN

Svl.Me.Fatma Şerife DUMAN

HAKEM KURULU

Prof.Dr. Tamer KOÇEL
Prof.Dr. Hasan SAYGIN
Prof.Dr. Feridun YENİSEY
Prof.Dr. M.Yaşar GÜRBÜZ
Prof.Dr. Abdulvahit ÇAKIR
Prof.Dr. Beril TUĞRUL
Prof.Dr. Ahmet TAŞAĞIL
(E) Tuğg. Atalay KOCATEPE

Doç.Dr.Öğ.Alb. Nejat BASIM
Doç.Dr. Esra HATİPOĞLU
Doç.Dr. Kamuran RECBER
Yrd.Doç. Dr. Münevver CEBECİ
Yrd.Doç. Dr. Tark OĞUZLU
Dr.Öğ.Alb. Semih SERT
Dr.Öğ.Yb. Hasanbey ELLİDOKUZOĞLU
Dr. Barış ÖZDAL

KAPAK TASARIM

P.Çvş. Hasan Hakan DEMİREZEN

BASKI

Harp Akademileri Basım Evi

YAZIŞMA ADRESİ

Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Yenilevent/ İstanbul
Telefon: 0 212 284 80 65-2150 Faks: 0212 284 80 65-2150
e-posta: saren@harpak.edu.tr
Web: www.harpak.edu.tr

Stratejik Araştırmalar Enstitüsü yayını olan Güvenlik Stratejileri Dergisi, yılda iki kez Haziran ve Aralık aylarında yayımlanan ulusal hakemli bir dergidir. Makalelerdeki düşünce, görüş, varsayım, sav veya tezler eser sahiplerine aittir ve Harp Akademileri Komutanlığı ve Stratejik Araştırmalar Enstitüsü sorumlu tutulamaz.

STRATEJİK ARAŞTIRMALAR ENSTİTÜSÜ
GÜVENLİK STRATEJİLERİ DERGİSİ

Yıl 4 Sayı 8 Aralık 2008

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	5
1- GÜNÜMÜZDE BARIŞ OPERASYONLARI Uğur GÜNGÖR.....	7
2- TARİHTE ÜÇÜNCÜ GÜÇ VE ORTA ASYA ENERJİ SAVAŞLARI Burak ÇINAR.....	21
3- ULUSLARARASI GÜVENLİK DÜZLEMİNE YÖNETİM BİLİMİ PENCERESİNDEN FARKLI BİR BAKIŞ: STRATEJİK KAOS YÖNETİMİ YAKLAŞIMI Ömer TURUNÇ.....	45
4- RUSYA-AB İLİŞKİLERİNDE STRATEJİK ORTAKLIKTAN STRATEJİK DEPRESYONA Neziha MUSAOĞLU Uğur ÖZGÖKER	73
5- MİLLİ SAVUNMA VE YABANCI DİL Ali IŞIK	99

SUNUŞ

Harp Akademileri bünyesinde bulunan Stratejik Araştırmalar Enstitüsü'nün "Ulusal Hakemli Dergi" niteliğinde çıkardığı "Güvenlik Stratejileri Dergisi"nin sekizinci sayısında beş makale yer almaktadır.

"Günümüzde Barış Operasyonları" başlıklı makalede, Birleşmiş Milletler Barış Operasyonlarının günümüzdeki durumu analiz edilmektedir. Makalede öncelikle "barışı koruma" kavramının nasıl ortaya çıktığı üzerinde durulmuş ve Birleşmiş Milletler Örgütü'nün Soğuk Savaş yıllarında icra ettiği barış operasyonlarına kısaca değinilmiştir. Ayrıca 2009-2010 dönemi için BM Güvenlik Konseyi Geçici Üyeliğine seçilen Türkiye'nin Barış Operasyonlarına katkısı da ortaya konulmuştur. Makalenin sonunda 1 Ocak 2009 tarihinde geçici üye olarak göreve başlayacak olan Türkiye'nin, Barış Operasyonlarına olan ilgisinin önceki dönemlere oranla daha da artacağı ve daha fazla Barış Operasyonuna aktif olarak iştirak edeceği değerlendirilmiştir.

"Tarihte Üçüncü Güç ve Orta Asya Enerji Savaşları" başlıklı makalede Orta Asya'nın önemli miktardaki enerji kaynakları, günümüzün güçleri arasında bir stratejik çekişmeye neden olduğu üzerinde durulmaktadır. Makale ayrıca bölgedeki kaynaklarla ilgili özellikle üç ana aktörün ön plana çıktığı, ABD, Rusya ve Çin arasında geçen bu enerji savaşlarında süper güç konumundaki ABD ile coğrafi etkiye sahip Rusya'nın iki öncelikli güç olurken, Çin'in de ikisinin ardından güç dengesini değiştirebilecek üçüncü güç olarak dikkat çektiği belirlemektedir. Hans Morgenthau'nun modelleri ile benzerlik gösteren bu etkileşim tarihteki mücadelelerde önemli bir yer tutmaktadır. Tarihten gelen kaynaklara hâkim olma isteğinin yansımalarıyla, Orta Asya'daki kaynak mücadelesi bu üç gücün arasındaki rekabetin bölgede belirleyici olacağının gözüktüğü vurgulanmaktadır.

"Uluslararası Güvenlik Düzlemine Yönetim Bilimi Penceresinden Farklı Bir Bakış: Stratejik Kaos Yönetimi Yaklaşımı" başlıklı makalede, günümüzde yaşananların belirli bir planlamanın sonucu olmadığı vurgulanmaktadır. Yazara göre, gelecekte var olabilmek geleceği yönetmekle mümkündür. Ayrıca, savunma yönetimi, teknolojik yeniliklerin ötesinde stratejik bir oyunun önemli bir ayağı haline gelmiş olduğu belirtilmektedir. Bütün bunların yanında, yapılan

stratejik planlamaların kaos olgusuna göre anlamsız sonuçlar doğurduğu söz konusudur. Bu açılıma göre kaos olgusu mevcut bakış açılarına bir alternatif olarak ortaya çıkmaktadır.

“Rusya-AB İlişkilerinde Stratejik Ortaklıktan Stratejik Depresyona” başlıklı makale, Doğu Bloku ve SSCB’nin 1989’dan sonra dağılma sürecine girmesiyle ekonomik ve siyasi bakımdan zor duruma düşerek AB’nin iktisadi ve mali yardımına muhtaç kalmış olduklarına dikkat çekmektedir. 1999’da Putin’in Rusya Devlet Başkanı seçilmesi ve 2000’li yılların başından itibaren başta doğalgaz ve petrol olmak üzere ham madde fiyatlarındaki büyük artış Rusya’nın millî gelirini muazzam miktarda arttırmıştır. AB’nin ekonomik ve mali yardımına muhtaç olmayan Putin’in Rusyası eski ekonomik gücüne kavuşunca siyasi ve askerî bakımdan da SSCB’nin eski parlak günlerine dönme özlemiyle politikalar oluşturmaya başlamıştır. 1990’lı yılların başından sonra Rusya ile AB arasında başlayan Stratejik Ortaklık, 2000’li yılların başında Stratejik Depresyona dönüşmüş bulunmaktadır.

“Millî Savunma va Yabancı Dil” başlıklı makale, millî savunmanın, yalnızca silahlı mücadeleyi değil, politikayı, ekonomiyi, bilim ve teknolojiyi, diplomasiyi içine alan geniş bir kavram olduğuna değinmektedir. Yazara göre yabancı dil ulusların en önemli faaliyetlerini icra ederken baş vurdukları bir araç olarak ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, küreselleşme ile birlikte artık birçok ülke ile komşu olunduğu da göz önüne alındığında, millî savunmaya yönelik çalışmalarda başka ülke ya da ülkelerle iletişim söz konusu olacaktır. Bu çalışma, ülke çıkarları için yabancı dil bilmenin önemini vurgulamakta ve yabancı dil ile millî savunma arasındaki bağı irdelemektedir.

Ahmet KÜÇÜKŞAHİN
Dr.P.Kur.Alb.
SAREN Müdürü

GÜNÜMÜZDE BARIŞ OPERASYONLARI

Yazar : Uğur GÜNGÖR*

Öz

Bu makalenin amacı Birleşmiş Milletler Barış Operasyonlarının günümüzdeki durumunu analiz etmektir. Makalede öncelikle "barışı koruma" kavramının nasıl ortaya çıktığı üzerinde durulmuş ve Birleşmiş Milletler Örgütü'nün Soğuk Savaş yıllarında icra ettiği barış operasyonlarına kısaca değinilmiştir. Soğuk Savaşın sona ermesi ile BM Barış Operasyonlarına olan ihtiyacın arttığı vurgulanarak, Barış Operasyonlarındaki bu artışın ve değişimin sebepleri ayrıntılı olarak incelenmeye çalışılmıştır. Ayrıca 2009-2010 dönemi için BM Güvenlik Konseyi Geçici Üyeliğine seçilen Türkiye'nin Barış Operasyonlarına katkısı da ortaya konulmuştur. Makalenin sonunda günümüzde icra edilen barış operasyonlarının çatışma-yönetimi faaliyetlerinden ziyade daha çok çatışma-çözümüne yönelik faaliyetler olduğu ve insani yönünün ağırlık kazandığı sonucuna varılmıştır. 1 Ocak 2009 tarihinde geçici üye olarak göreve başlayacak olan Türkiye'nin, Barış Operasyonlarına olan ilgisinin önceki dönemlere oranla daha da artacağı ve daha fazla Barış Operasyona aktif olarak iştirak edeceği değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Barışı Koruma, Barış Operasyonları, Soğuk Savaş, Birleşmiş Milletler, Güvenlik Konseyi

TODAY'S PEACE OPERATIONS

Abstract

The purpose of this article is to analyze today's UN peace operations. This study, first of all touches upon the evolution of peacekeeping and peace operations carried out by the UN in the Cold War era. By emphasizing the increasing need for peace operations, in a period where the Cold War came to an end, the causes of expansion and change in the peace operations have been evaluated. In addition, the article points out Turkey's contributions to peace operations, in the wake of its election for a two-year term to the UN Security Council. The article concludes that today's peace operations are conflict-resolution activities rather than conflict-management activities, and humanitarian aspect of peace operations is gaining further importance. Turkey's role in peace operations will likely increase because of its UN Security Council membership.

Key Words: Peacekeeping, Peace Operations, Cold War, United Nations, Security Council

Soğuk Savaş Döneminde, Birleşmiş Milletler (BM) tarafından icra edilen 13 Barış Operasyonunun¹ hiçbirinde yer almayan, sadece 1950-

---

* Dr. Piyade Yarbay Uğur GÜNGÖR

¹ Barış Operasyonu (peace operation) kavramı bu yazıda; barışı koruma (peacekeeping), barışı uygulama (peace enforcement), çatışma önleyici diplomasi (preventive diplomacy), barışı oluşturma (peace making), çatışma sonrası barışı inşa etme (post-

GÜNÜMÜZDE BARIŞ OPERASYONLARI

1953 yılları arasında tugay seviyesindeki bir birlikle Kore Savaşı'na katılan Türkiye, Soğuk Savaşın bitmesiyle beraber Somali'den Arnavutluk'a kadar icra edilen birçok Barış Operasyonuna katılmıştır. Türkiye, hâlihazırda Bosna-Hersek, Kosova, Afganistan, Darfur/Sudan ve Lübnan'da icra edilen Barış Operasyonlarına aktif olarak iştirak etmektedir. BM Güvenlik Konseyinde 1951-1952, 1954-1955 ve son olarak da 1961 yılında temsil edilen Türkiye, 17 Ekim 2008 tarihinde yapılan oylamada 2009-2010 dönemi için BM Güvenlik Konseyi Geçici Üyeliğine yeniden seçilmiştir. 21 Temmuz 2003 tarihinde Güvenlik Konseyi geçici üyeliğine aday olan Türkiye'nin, 5 yıldır yürütülen diplomatik çabalarının yanı sıra, dünyanın çeşitli yerlerinde icra edilen Barış Operasyonlarına aktif olarak iştirak etmesinin çok büyük etkisi olmuştur. Bu yazıda Soğuk Savaş sonrası dönemde Türkiye'nin bu denli ilgisini çeken Barış Operasyonu ya da askerî çevrelerde son dönemde genel kabul görmüş ifadesiyle; Barışı Destekleme Harekâtının nasıl ortaya çıktığı, Soğuk Savaş sonrası dönemde neden önemli bir artış gösterdiği ve günümüzdeki durumu üzerinde durulacaktır.

BM Örgütünün en önemli amacı, üye devletler tarafından 26 Haziran 1945'te San Fransisco'da imzalanan BM Şartında 'uluslararası barış ve güvenliği sağlamak' olarak belirlenmiştir. Ne yazık ki BM Şartı yazılırken düşünülen kollektif güvenlik sistemi hayata geçirilememiştir. Bunun en önemli nedeni örgütün emrinde olması planlanan silahlı kuvvetlerin oluşturulamamış olmasıdır. BM Güvenlik Konseyi'nde bulunan daimi üyelerin askerî temsilcilerinden oluşan askerî Komite 1946-47 yıllarında böyle bir silahlı kuvvetin kurulması için görüşmeye başlamış; ancak gerek gücün kapsamı, gerekse niteliği üzerinde baş gösteren fikir ayrılıkları yüzünden bu proje gerçekleşmemiştir. Kolektif güvenlik sisteminin hayata geçirilememiş olmasından dolayı, ortaya çıkan boşluğu doldurmak üzere yeni bir mekanizmaya gerek duyulmuş, barışı koruma (peacekeeping) kavramı ortaya çıkmıştır.

Barışı Koruma kavramı, BM 1945 yılında kurulurken örgütün Şartı'na girmiş bir kavram değildir. "Barışı Koruma", BM Şartında ne

---

conflict peace-building) ve barışı destekleme hareketi (peace support operation) kavramlarını kapsamaktadır.

GÜNÜMÜZDE BARIŞ OPERASYONLARI

tanımlanmış ne de açıklanmıştır. Yaşanan acil problemlere “*ad hoc*”² çözüm olarak BM tarafından oluşturulan bir mekanizma olarak doğmuş ve gelişmiştir. Barışı Koruma hiçbir zaman kolektif güvenlik sistemine bir alternatif olarak amaçlanmamıştır. Ancak böyle bir sistemin yokluğunda, kolektif güvenliğe bir alternatif ve çatışmaların çözümünde faydalı bir araç olarak düşünülmüştür. Barışı Koruma; “çatışma ve bunalımları yumuşatmak, büyümelerini önlemek ve uyuşmazlıkların barışçı yollarla çözümüne yardımcı olmak için başvuru bir araç” olarak BM tarafından geliştirilmiştir.³ Uluslararası Barış Akademisi ‘Barışı Koruma’yı şöyle tanımlanmıştır: “Taraflar arasında anlaşmazlıkların, düşmanlıkların önlenmesi, sınırlandırılması, yumuşatılması ve sona erdirilmesi için asker, polis ve sivillerden oluşan çok uluslu gücün uluslararası bir yönetim çerçevesinde müdahale ederek barışı sağlamaya çalışmasıdır”.⁴

BM Şartı’nın Altıncı (Uyuşmazlıkların Barışçı Yollarla Çözülmesi, Md.33-38) ve Yedinci Bölümleri (Barışın Tehdidi, Bozulması ve Saldırı Eylemi Durumunda Alınacak Önlemler, Md.39-51) uluslararası barış ve güvenliğin korunmasından sorumlu ana organ olan Güvenlik Konseyi’nin bu görevi gerçekleştirmek için başvurabileceği önlemleri içermektedir. Şartın Altıncı Bölümü kaleme alınırken uyuşmazlığın çözümünün tarafların kendilerince gerçekleştirilmesi; bu yolda Güvenlik Konseyi’nce yapılan tavsiyelere uyulmasında taraflarca herhangi bir zorunluluk bulunmaması, tümüyle gönüllülüğün esas olması amacı güdülmüştür. Oysa Yedinci Bölümde belirtilen tedbirlere uyma zorunluluğu vardır ve bu bölümde Güvenlik Konseyi’ne oldukça geniş yetkiler tanınmıştır.

Ancak BM Barış Güçlerini ve yürüttükleri operasyonları BM Şartı’nın ne Altıncı Bölümü ne de Yedinci Bölümü çerçevesinde ele

---

² “Amaca özel - niyete mahsus” anlamına gelen latince ibaredir. Genelde bir soruna yönelik, geçici bir çözümü anlatmak için kullanılır. Bazen de bir yetersizliği ya da üstünkörü üretilen çözümleri vurgulamak için kullanılır.

³ Ali Karaosmanoğlu, İç Çatışmaların Çözümü ve Uluslararası Örgütler, Boğaziçi Üniversitesi Yay., İstanbul, 1981, s. 128

⁴ Rikhye, I.J., Harbottle, M. ve Egge B. Der., The Thin Blue Line: International Peacekeeping and Its Future, Yale University Press, New Haven, 1974, s. 11

GÜNÜMÜZDE BARIŞ OPERASYONLARI

almak mümkündür. Eski Genel Sekreterlerden Dag Hammarskjöld'ün belirttiği gibi Barışı Koruma ancak yeni bir bölüme, "Bölüm Altıbuçuk" a konabilir. Barışı Koruma Güçleri meşru müdafaa amacı dışında silah kullanmaya başvurmayan askerî gözlemci heyetleri veya hafif silahlı BM asker/polis ve sivil görevlileri olarak özellikle ateşkes bölgelerinde, sınır boylarında ya da tampon bölgelerde barış koşullarına uyulmasını gözeten elemanlar, barış görevlileri olarak hizmet vermişlerdir. BM Barış Güçleri ilk ortaya çıktıklarında işlevleri oldukça sınırlı iken, zamanla bu geleneksel rollerinin yanı sıra yeni işlevler de yüklenmişlerdir.

BM, Soğuk Savaş Dönemi boyunca sadece 13 Barış Operasyonu icra etmiştir. Bu dönemde gerçekleşen barış operasyonlarının büyük bir kısmının varlık nedeni ABD ve Sovyetler Birliği'nin Üçüncü Dünya ülkelerinde yer alan uyuşmazlıklarda karşı karşıya gelmelerini önlemek olmuştur. Her iki süper gücün de hedefi söz konusu uyuşmazlık bölgelerinde diğerinin etkisini en alt düzeye indirmektir. BM Barış Güçleri bu uyuşmazlıklarda ABD ve Sovyetler Birliği'nin doğrudan devreye girmelerini önlemiştir. Soğuk Savaşın sona ermesi ile birlikte BM Barış Operasyonlarının sayılarında ve işlevlerinde önemli artışlar gözlenmiş, 1988-2008 yılları arasında 50 barış operasyonu icra edilmiştir. Savaşın niteliğinin değişmesi ile beraber barışı koruma operasyonlarının da niteliği değişmiş ve sayısında önemli artışlar olmuştur. Bu yazının amacı Soğuk Savaş Döneminde icra edilen BM Barışı Koruma Operasyonlarını irdelemekten ziyade Soğuk Savaş sonrasındaki Barışı Korumanın değişen niteliğini gözler önüne sermektir. Soğuk Savaş sonrasında meydana gelen gelişmeler çerçevesinde BM Barış Operasyonlarının yeniden canlanmasının nedenleri ve özellikleri ele alınacaktır.

Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Barış Operasyonları

Soğuk Savaş yılları boyunca " tarafların rızası, barış gücünün tarafsızlığı ve bir saldırı karşısında barış gücü askerînin kendini savunması dışında silaha başvurmama" gibi geleneksel barışı koruma ilkelerinin egemen olduğu 'birinci nesil' barışı koruma operasyonları, Soğuk Savaş sonrası dönemde askerî işlevlerinin yanı sıra sivil elemanlarla gerçekleştirdikleri sivil görevlerinin ağırlığının artmasıyla çok unsurlu, çok işlevli operasyonlar niteliğini kazanmışlardır. Bir başka

GÜNÜMÜZDE BARIŞ OPERASYONLARI

deyişle bu operasyonlar geleneksel rollerine ek olarak yeni uluslararası koşulların getirdiği yeni işlevler üstlenmişlerdir. Bu nedenle bazı yazarlar bu dönemde gerçekleşen BM Barışı Koruma Operasyonlarını “İkinci Nesil BM Operasyonları”, “Yeni Barışı Koruma”, “Daha Kapsamlı Barışı Koruma” veya “Genişlemiş Barışı Koruma” olarak tanımlamışlardır.⁵

Soğuk Savaş sonrasında Barışı Koruma Operasyonlarına olan talep düzenli olarak artış göstermiş ve Barış Güçlerinin üstlendiği görevlerin sayısı, çeşitliliği, zorluğu ve karmaşıklığı artmıştır. BM arka arkaya yeni Barışı Koruma Operasyonlarının icra edilmesine karar vermiş ve çatışma bölgelerine asker göndermiştir. BM uluslararası politikada olağanüstü bir şekilde yeniden canlanmıştır. Bu gelişmenin nedenlerini anlayabilmek için bu yeni dönemdeki uluslararası ortamı irdelemek faydalı olacaktır. Soğuk Savaş sonrası dönem, İkinci Dünya Savaşı'nın sonundan beri uluslararası ilişkilerin anlayışına ve icrasına hükmeden çift kutuplu sistemin yıkılışını simgelemiştir.⁶ Güven artırıcı önlemlerin geliştirilmesi üzerine; 1986 yılında Stockholm'da yapılan AGİK görüşmeleri, silahların indirimi anlaşmalarının⁷ sonuçlandırılması, Berlin Duvarı'nın yıkılması, Almanya'nın birleşmesi, Doğu Avrupa'daki rejim değişiklikleri, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nde komünizmin çökmesi ve Bağımsız Devletler Topluluğunun ortaya çıkması gibi Gorbaçov dönemi ile başlayan değişiklikler BM'yi tamamıyla farklı bir duruma taşımıştır.⁸

ABD ile Rusya Federasyonu'nun nükleer karşılaşma tehdidi Soğuk Savaşın bitiminden itibaren fiilen ortadan kalkmış ve büyük çaplı silahlı çatışmaların sayısında hafif azalma olmuştur. Bununla beraber hem iç savaş hem de devletler arasındaki savaş kabusu sona ermemiş,

---

⁵ Steven R Ratner, *The New UN Peacekeeping: Building Peace in Lands of Conflict after the Cold War*, New York: St. Martin's Press, 1995, s. 17

⁶ Farouk Mawlawi, “New Conflicts, New Challenges: The Evolving Role for Non Governmental Actors”, *Journal of International Affairs*, Cilt 46, No 2, 1993, s. 391-413

⁷ 1987 Orta Çaplı Nükleer Kuvvetler Anlaşması, 1990 Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Anlaşması ve 1991 ve 1993 yıllarında yapılan Stratejik Silahların İndirimi Anlaşmaları

⁸ Adam Roberts ve Benedict Kingsbury (Der.), *United Nations, Divided World: The UN's Roles in International Relations*, Oxford: Clarendon Press, 1993, s. 428

GÜNÜMÜZDE BARIŞ OPERASYONLARI

aynı süre zarfında daha küçük çaplı silahlı çatışmalar artış göstermiştir.⁹ Soğuk Savaşın sona ermesi daha önceden bastırılmış olan çok eski düşmanlıkları ve kavgaları ortaya çıkarmıştır. Soğuk Savaş sonrasındaki birçok çatışma, uluslararası politikanın eskiden kalma (Birinci Dünya Savaşı'nın bitimini takip eden parçalanmalar ve çekişmeler) ve uzun süredir devam eden özelliklerinden kaynaklanmıştır. Çatışmalar dış faktörlerin müdahalesi ya da etkisinden ziyade giderek bölgesel ya da devlet içindeki gruplar arasındaki gerilimlerden kaynaklanmıştır. Çünkü sömürgecilikten kurtulmuş yeni devletlerin, rejimlerin, kurumların ve sınırların meşruluğu konusunda belirsizlikler vardı. Bugün BM'nin gündemini meşgul eden acil çözüm bekleyen birçok kriz, bölgesel anlaşmazlıklar ve toplumsal ayrılıklar kadar bu belirsizliklerden kaynaklanmaktadır. Bu karmaşık ortamda BM 50 barış operasyonu icra etmiştir.

İlginç olan nokta şudur ki; büyük güçlerin, özellikle ABD ve SSCB'nin, çıkarlarını yakından ilgilendiren Orta Doğu, Soğuk Savaş döneminde Barış Operasyonlarının en çok icra edildiği bölge olmasına rağmen, (Soğuk Savaş toplamının % 53,8'i), Soğuk Savaş sonrası dönemde Barış Operasyonlarının en az icra edildiği bölge olmuştur (Sadece 1 operasyon, Soğuk Savaş sonrası toplamın % 2,7'si) (TABLO I). Afrika kıtası ise 20 Barış Operasyonu ile (Soğuk Savaş sonrası toplamın % 54'ü) Soğuk Savaş sonrasında en çok barış operasyonunun icra edildiği alan olmuştur.

Barış Operasyonlarındaki Artışın ve Değişimin Sebepleri

Soğuk Savaşın sona ermesi Barış Operasyonlarına olan ihtiyacı artırmış, bu ihtiyaç bir yandan BM için farklı problemler ortaya çıkarırken diğer yandan da yeni fırsatlar sunmuştur. Barış Operasyonlarının ve gözlemci görevlerinin sayısındaki artışın asıl sebebi BM Güvenlik Konseyi'nin belirli krizlere müdahale etmek için anlaşmaya varabilmeleri olmuştur.

BM Şartının öngördüğü kolektif güvenlik sisteminin en önemli özelliği Güvenlik Konseyi'nde veto yetkisiyle donanmış daimi üyelerin

---

⁹ Peter Wallenstein ve Karin Axell, "Armed Conflict at the End of the Cold War, 1989-92", Journal of Peace Research, Cilt 30, No 3, 1993, s. 332

GÜNÜMÜZDE BARIŞ OPERASYONLARI

onayı ile uygulamaya konulabilmesidir. Bu kolektif güvenlik sisteminin işleyebilmesi, silahlı kuvvet kullanımı da dâhil olmak üzere yaptırım gücüne başvurulabilmesi, Güvenlik Konseyi daimi üyelerinin oybirliği koşuluna bağlıdır; ancak bu oybirliği Soğuk Savaş Dönemi boyunca nadiren gerçekleşebilmiştir.¹⁰ Soğuk Savaşın sona ermesi, Doğu-Batı gerilimindeki düşüş ve ABD ile Rusya arasında birçok yerel ve bölgesel çatışmaları sona erdiren anlaşmalar, süper güçler arasında daha büyük iş birliğine yol açmıştır. Böylece Güvenlik Konseyi'nin beş daimi üyesi birçok sorun üzerinde anlaşabilmiş ve çatışmalara çözüm bulmak için daha uyumlu siyasi irade sergilemişlerdir.¹¹

Güvenlik Konseyi'nin daimi üyeleri tarafından vetonun kullanılmasındaki düşüş bunun bir simgesi olmuştur. Örneğin 1945 yılından 1990 yılına kadar olan sürede Güvenlik Konseyi'nin daimi üyelerinin veto yetkisi kullanımıyla ilgili dağılım şu şekildedir. Çin, 3; Fransa, 18; İngiltere, 30; ABD, 69 ve Sovyetler Birliği, 114. Haziran 1990 ile Mayıs 1993 arasında tek bir veto kullanılmamıştır (TABLO II). Bunun bir istisnası, 1993 yılının Mayıs ayında Rusya'nın Kıbrıs'ta bulunan Barış Gücünün (UNFICYP) finanse edilmesi ile ilgili olarak olumsuz oy kullanması olmuştur. Bu istisna ile Güvenlik Konseyi'nin Soğuk Savaş sonrasındaki uzlaşmaya varma kapasitesi artmış ve Barışı Koruma Operasyonlarının sayısındaki artışın önemli bir nedenini teşkil etmiştir. Güvenlik Konseyi daha etkin işlemeye başlamış ve böylece çatışmaların çözümünde işe yarar stratejiler bulma ihtimali ortaya çıkmış ve nihayetinde daha çok Barışı Koruma Operasyonu icra edebilme imkânına kavuşmuştur.

Soğuk Savaş sonrasında BM Barış Operasyonlarının canlanmasında rol oynayan bir diğer önemli unsur da bu dönemde uyuşmazlık/çatışma türünün değişmiş olması ve küçük çaplı silahlı çatışmaların sayısının artmış olmasıdır. Soğuk Savaş yıllarında iki süper güç arasındaki mücadele, bölgesel istikrarın sağlanmasına katkıda

---

¹⁰ Raimo Varynen, *The United Nations and Resolution of International Conflicts*, Falk R.A. (der.) *The United Nations and a Just World Order* içinde, Westview, Colorado. 1991, s. 222-238

¹¹ Gareth Evans, *Cooperating For Peace: The Global Agenda for the 1990s and Beyond*, Australia: Australian Print Group, 1993, s. 100

GÜNÜMÜZDE BARIŞ OPERASYONLARI

bulunmuştur. Süper güçlerin her biri kendi müttefiklerinin hayatta kalmasını sağlarken aynı zamanda onların askerî maceralara girmesini de engellemiştir. ABD ile SSCB arasındaki stratejik rekabetin sona ermesi özellikle Kamboçya, Orta Amerika, Angola ve Mozambik gibi küçük devletler arasında küçük çaplı silahlı çatışmaların ortaya çıkmasına daha uygun bir ortam yaratmıştır.¹² Böylece küçük çaplı silahlı çatışmalar, Barış Operasyonlarının küresel kapsamını değiştirmiş ve bir barışçıl çözüm tekniği olarak Barış Operasyonlarının gücünü önemli ölçüde artırmıştır.¹³

Barış Operasyonlarının sayısının artmasının arkasında yatan diğer bir sebep de çatışmaların çözüme kavuşması olmuştur. Soğuk Savaşın sona ermesi çatışmaların çözümünü kolaylaştırmıştır. İki kutuplu dünyanın çökmesi ve Soğuk Savaşın sona ermesi birçok olayda Doğu-Batı mücadelesinin tabiatında var olan nüfuz alanlarının neden olduğu eski çatışmalarda barışçıl inisiyatifler geliştirilmesine izin vermiştir.

Soğuk Savaşın sona ermesiyle uyuşmazlıklar/çatışmalar artık dış devletlerin desteğinden kaynaklanmamakta ve çözümlenmeye hazır idiler. Afganistan, Angola, Namibya, Orta Amerika ve Kamboçya'da yapılan bölgesel barış anlaşmaları bu yaklaşımın örnekleridir. Ateşkesi gözetlemek, askerlerin çekilmesi ve seçimler gibi hükümlerini uygulamalarına yardım etmeleri için tarafsız uluslararası güç talebinde bulunmuşlardır.¹⁴ BM, bu anlaşmaları sonuçlandırmak ve sonuçlarını gözlemek için önemli bir araç olmuştur.¹⁵

Barış Operasyonlarının sayısının artmasının dördüncü nedeni ise devletlerin parçalanması olmuştur. Soğuk Savaş sırasında iç ayrılıklar süper güçlerin desteği sayesinde bastırılıyordu. Bu desteğin çekilmesiyle birlikte çoğunlukla etnik sebeplere dayalı iç şiddetin kurbanı olan devletlerin sayısında artış olmuştur. Devletlerin içindeki bölünmelerin

---

¹² Ratner, *The New UN Peacekeeping*, s. 14

¹³ Betts A. Fetherston, *Towards a Theory of United Nations Peacekeeping*, London: St. Martin's Press, 1995, s. 19

¹⁴ Adam Roberts, "A Crisis in Peacekeeping", *Survival*, Cilt 36, No 3, 1994, s. 96

¹⁵ Ratner, *The New UN Peacekeeping*, s. 14

GÜNÜMÜZDE BARIŞ OPERASYONLARI

çoğu öncekilerden çok daha ciddi olmuş, bu durum çoğu zaman devletlerin parçalanmasına yol açmıştır. Sovyetler Birliği ve Yugoslavya gibi iki büyük sosyalist federal devletin parçalanmasıyla bu gibi devletlerin sayısında üç katından fazla artış olmuştur. Bu çok uluslu büyük devletlerin dağılması neredeyse her zaman etnik, dinsel, bölgesel ve diğer uyumsuzlukların ortaya çıkması ya da tekrarlanmasını da içeren şiddetli kaymalara neden olmuştur.¹⁶ Yeni ortaya çıkan rejimler ve hudutlar tartışılmaya başlanmıştır. Bu krizler, BM'yi yeni önlemleri düşünmeye zorlamış ve BM himayesi altında faaliyette bulunmayı gerekli kılmıştır.

Diğer bir neden de Soğuk Savaş sonrası dönemdeki iyimserlik hâlinin yaygın olmasıdır. İran-İrak savaşı, Namibya'da Güney Afrikalıların bulunması ve Afganistan'daki Sovyet varlığı dâhil geçiş dönemindeki birçok bölgesel çatışmaların çözümünde BM'nin katkısı, acil çözümler için umutları artırdı. İnsanlar BM'nin uluslararası güvenliğin korunmasında ve Barış Operasyonlarında daha fazla merkezi rol alabileceği ve bu problemlerle uğraşacağı duygusuna kapıldı. Bu beklentinin bir sonucu olarak, Soğuk Savaş sonrası dönemde BM, kendisini birçok yeni görev ve çok geniş yelpazede ivedi çözüm bekleyen önemli problemler ile aşırı sorumluluk verilmiş olarak buldu.

BM Barış Operasyonlarının canlanmasında rol oynayan diğer bir önemli neden Soğuk Savaş sonrasında ortaya çıkan küreselleşme süreci olmuştur. Modern bir dünyada malların, eşyaların, insanların, fikirlerin, problemlerin ve tehlikelerin daha önce benzeri yaşanmamış hareketine yol açan küreselleşme süreci devletleri birbirine daha bağımlı hâle getirmiştir. Gelişmiş devletler kendi sınırları içinde eşsiz ve benzersiz bir zenginlik ve refah yaratmışlar, yükselen yaşam koşullarının devam etmesi için güvenlik ve istikrara ihtiyaç duyduklarının farkına varmışlardı. Bu nedenle, gelişmiş devletler çatışmaları önleyerek ya da en azından onları bir an önce frenleyerek istikrarlı ve güvenli bir dünya sağlama konusunda doğal olarak aşırı derecede kaygı duymuşlardır.

---

¹⁶ Adam Roberts, "The United Nations and International Security", *Survival*, Cilt 35, No 2, 1993, s. 9

GÜNÜMÜZDE BARIŞ OPERASYONLARI

Son olarak, Barış Operasyonlarının Soğuk Savaş sonrasında canlanmasında yukarıda izah edilen nedenlerle aynı derecede önemli bir rol oynayan diğer bir neden de uluslararası ilişkilerde çok ulusluluğa verilen önem olmuştur. Şiddetli çatışma durumlarına müdahil olmaya niyetlenen devletler bunu çoğu kez çok ulusluluk içinde özellikle BM himayesinde yapmışlardır. Devletlerin BM'yi kullanmak istemelerinin sebebi çok uluslu yaklaşımın iç siyasi muhalefeti etkisiz kılmasına yardımcı olması, kendilerine müttefikler kazanma imkânlarını artırması, icra edilen operasyonun sınırlı ve meşru amaçları olduğu konusunda uluslararası topluma güvence vermesi ve muhalifler ya da hasım güçler tarafından büyük çapta güç kullanma riskini azaltmasıdır.¹⁷ Büyük güçler bu nedenle BM çatısı altında operasyon icra etmeye daha fazla istekli olmuşlardır.

Sonuç

Sonuç olarak Soğuk Savaş sonrasında savaşın niteliğinin değişmesi ile beraber barış operasyonlarının da niteliği değişmiş, Soğuk Savaş döneminde icra edilen barış operasyonları çoğunlukla çatışma-yönetimi faaliyetleri iken günümüzde yapılan barış operasyonları ise daha çok çatışma-çözümüne yönelik faaliyetler olmuş ve operasyonların insani yönü ağırlık kazanmıştır. Günümüzde icra edilen barış operasyonları; müdahale ettikleri kriz durumlarının karmaşık yapısı dolayısıyla, çatışmanın sona erdirilmesi ve istikrarın sağlanması görevlerinin yanı sıra yeniden yapılandırma ve gelişime yardım faaliyetlerini de içermektedir. Barış Operasyonları sadece BM tarafından değil, BM Şartının VIII. Bölümünde verilen yetkiye dayanarak Bölgesel Güvenlik Kuruluşları (NATO, AB, AGİT) aracılığı ile de icra edilmektedir.

BM Kasım 2008 itibarıyla, 119 ülkeden 110.000'e yakın personelin katılımıyla Golan Tepeleri, Hindistan ve Pakistan, Kıbrıs, Lübnan, Batı Sahra, Gürcistan, Kosova, Kongo, Liberya, Fildişi Sahilleri, Haiti, Sudan, Doğu Timur ve Çad olmak üzere dünyanın çeşitli bölgelerinde 16 Barış Operasyonu icra etmektedir. Yukarıda açıklanan Barış

---

¹⁷ Roberts, *The United Nations and*, s. 10

GÜNÜMÜZDE BARIŞ OPERASYONLARI

Operasyonlarındaki artışın sebepleri ile son dönemde özellikle Kafkasya, Balkanlar, Ortadoğu ve Orta Asya'da yaşanan gelişmeler göz önüne alındığında Barış Operasyonları sayısının önümüzdeki dönemde daha da artacağı söylenebilir. BM uluslararası barış ve güvenliğin korunmasından sorumlu ana organı olan Güvenlik Konseyi'nde, 1 Ocak 2009 tarihinde geçici üye olarak göreve başlayacak olan Türkiye'nin, BM tarafından yürütülen Barış Operasyonlarına olan ilgisinin, karar mekanizmasında yer almasından dolayı yüklenmiş olduğu sorumlulukla beraber önceki dönemlere oranla daha da artacağı ve daha fazla Barış Operasyonuna aktif olarak iştirak edeceği değerlendirilmektedir.

TABLO I

BARIŞ OPERASYONLARININ BÖLGELERE VE DÖNEMLERE GÖRE SAYI VE YÜZDELERİ

BÖLGELER	SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ 1946-1985		GEÇİŞ DÖNEMİ 1985-1989		SOĞUK SAVAŞ SONRASI DÖNEM 1989-2007		TOPLAM	
	B.O.	%	B.O.	%	B.O.	%	B.O.	%
ORTA DOĞU	7	53,8	1	20	1	2,7	9	16,2
AFRİKA	1	7,7	2	40	22	54	25	42,6
ASYA VE PASİFİK	3	23,1	1	20	6	14	10	16,2
AVRUPA	1	7,7	-	-	9	24	10	18
AMERİKA KİTASI	1	7,7	1	20	7	18,9	9	16,2
TOPLAM	13	21	5	7	45	72	63	100

GÜNÜMÜZDE BARIŞ OPERASYONLARI

TABLO II

GÜVENLİK KONSEYİNDE KULLANILAN VETO SAYILARI

1946-55	1	2	-	-	80	83
1956-65	-	2	3	-	26	31
1966-1975	2	2	10	12	7	33
1976-1985	-	9	11	34	6	60
1986-1995	-	3	8	24	2	37
1996	-	-	-	-	-	0
1997	1	-	-	2	-	3
1998	-	-	-	-	-	0
1999	1	-	-	-	-	1
2000	-	-	-	-	-	0
2001	-	-	-	2	-	2
2002	-	-	-	2	-	2
2003	-	-	-	2	-	2
2004	-	-	-	2	1	3
2005	-	-	-	-	-	-
2006				2		2
2007	1				1	2
2008	1	-	-		1	2
TOPLAM	6	18	32	82	124	261

<http://www.globalpolicy.org/security/data/vetotab.htm>

KAYNAKÇA

1. Adam Roberts ve Benedict Kingsburry (Der.), United Nations, Divided World: The UN's Roles in International Relations, Oxford: Clarendon Press, 1993
2. Adam Roberts, "The United Nations and International Security", Survival, Cilt 35, No 2, 1993, s. 3-30
3. Adam Roberts, "A Crisis in Peacekeeping", Survival, Cilt 36, No 3, 1994, s. 93-120
4. Ali Karaosmanoğlu, İç Çatışmaların Çözümü ve Uluslararası Örgütler, Boğaziçi Üniversitesi Yay., İstanbul, 1981
5. Betts A. Fetherston, Towards a Theory of United Nations Peacekeeping, London: St. Martin's Press, 1995
6. Farouk Mawlawi, "New Conflicts, New Challenges: The Evolving Role for Non Governmental Actors", Journal of International Affairs, Cilt 46, No 2, 1993, s. 391-413
7. Gareth Evans, Cooperating For Peace: The Global Agenda for the 1990s and Beyond, Australia: Australian Print Group, 1993
8. Peter Wallensteen ve Karin Axell, "Armed Conflict at the End of the Cold War, 1989-92", Journal of Peace Research, Cilt 30, No 3, 1993, s. 330-337
9. Raimo Varynen, The United Nations and Resolution of International Conflicts, Falk R.A. vd. (der.) *The United Nations and a Just World Order* içinde, Westview, Colorado. 1991
10. Rikhye, I.J., Harbottle, M. ve Egge B. Der., The Thin Blue Line: International Peacekeeping and Its Future, Yale University Press, New Haven, 1974
11. Steven R Ratner, The New UN Peacekeeping: Building Peace in Lands of Conflict after the Cold War, New York: St. Martin's Press, 1995

TARİHTE ÜÇÜNCÜ GÜÇ VE ORTA ASYA ENERJİ SAVAŞLARI

TARİHTE ÜÇÜNCÜ GÜÇ VE ORTA ASYA ENERJİ SAVAŞLARI

Yazar : Burak ÇINAR¹

Öz

Orta Asya'nın önemli miktardaki enerji kaynakları, günümüzün güçleri arasında bir stratejik çekişmeye neden olmaktadır. Bölgedeki kaynaklar için özellikle üç ana aktör ön plana çıkmaktadır. ABD, Rusya ve Çin arasında geçen bu enerji savaşlarında süper güç konumundaki ABD ile coğrafi etkiye sahip Rusya iki öncelikli güç olurken, Çin ikisinin ardından güç dengesini değiştirebilecek üçüncü güç olarak belirmektedir. Hans Morgenthau'nun modelleri ile benzerlik gösteren bu etkileşim tarihteki mücadelelerde önemli bir yer tutmuştur. Tarihten gelen kaynaklara hâkim olma isteğinin yansımalarıyla, Orta Asya'daki kaynak mücadelesi bu üç gücün arasındaki rekabetin bölgede belirleyici olacağını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Enerji, Üçüncü Güç, Orta Asya, Rusya, Çin

THIRD POWER IN HISTORY AND ENERGY WARS

Abstract

Important amounts of energy sources in Central Asia causes strategic quarrels among today's powers. Three main actors play a leading role as regards the sources in the region. In this war on energy among the USA, Russia and China, the only supreme power USA and Russia, with its geographical influence are prior powers, while China emerges as the third that can change the balance of power. These interactions which are parallel with Hans Morgenthau's models, had an important place in history. By reflection of the desire for dominating resources in history, struggle over resources in Central Asia shows that rivalry among these three powers will be determinant in the region.

Key Words: Energy, Third Power, Central Asia, Russia, China

Giriş

21. yüzyılın enerji savaşları dönemi olduğunu artık herkes kabul etmektedir. Dünya yeni yüzyılın henüz başında Afganistan ve Irak'taki iki sıcak savaşla tanışmıştır. Her iki savaşta da başı çeken aktör günümüzün tek süper gücü olan ABD'dir. Ancak Sovyetler Birliği'nin mirasçısı olarak yeniden süper güç olma gayretindeki Rusya ve süper güç olabilecek bir potansiyele sahip olduğu öne sürülen Çin de uluslararası politikada yakından takip edilen iki diğer aktördür. Bu üç

---

¹ Dr. Burak ÇINAR, Tarih Doktoru.

ülkenin çıkarlarının çatıştığı Orta Asya, enerji açısından 21. yüzyılda son derece önemli bir bölge olmaktadır ve şu anda üç güç de Orta Asya'da faal haldedirler.

Araştırma, Rusya'nın Çin'i üçüncü güç olarak yanına almasıyla, ABD'nin lehine olan güç dengesini eşitleyerek ya da bozarak Orta Asya'nın enerji kaynaklarında baskın olması üzerine kuruludur. Ancak araştırmanın en önemli noktası bu dengeyi bozacak üçüncü gücün, yani Çin'in varlığıdır. Bu hususlara dayanarak bu dengenin bozulmasıyla Orta Asya'daki enerji sektörü etrafında yaşanan gelişmelere ışık tutmak amaçlanmıştır.²

D) TARİHTE ÜÇÜNCÜ GÜÇ

Hans Morgenthau'nun ülkeler arasındaki rekabet üzerine geliştirdiği modeller bugünkü dünya siyasi koşullarında bazı farklılıklarla hala geçerlidir. Güçler dengesinin sağlandığı bir düzende baskın olmak isteyen taraf dengeyi bozmak istiyor ama doğrudan karşılama modeliyle diğer ülkenin üstesinden gelemiyorsa bunu başarabilmek için üçüncü bir gücün ittifakına ihtiyaç duyar. Aynı şekilde güç dengesi aleyhine olan bir ülke de doğrudan karşılama yetersiz kaldığı takdirde üçüncü bir gücün ittifakı ile bunu gidermenin yollarını arar. Üçüncü güç ilk iki güçten daha düşük bir güçte kabul edilir. Ancak bu gücün dış politika davranışı, uluslararası alandaki doğrudan karşılama modelini rekabet modeline çevireceğinden sonucu belirleyici özelliğe sahiptir. Eğer güçlü olanın üstünlüğünü kabul ederse sistemde güçlü olan baskın olur. Eğer gücünü ikinci güçle birleştirirse, sistemdeki güç dengesi baskın olanın aleyhine dönmeye başlar ve ikinci ile üçüncü güçlerin büyüklükleri toplamı ilk gücü yakalayabiliyorsa denge kurulur ve sistem yenilenir.³

---

² Orta Asya'da etkin olan AB, Türkiye ve İran, araştırmada ikincil aktörler olarak kabul edildiklerinden ana aktörler ile ilişkileri haricinde yer verilmemiş, ancak Türkiye ile ilgili düşünceler genellikle dipnotlarda belirtilmiştir.

³ Morgenthau'nun modelleri için bkz: Hans Morgenthau; "Politics among Nations", McGraw-Hill, 1993, s.188-192. Morgenthau, bu modelleri 20. yüzyılın ilk yarısına kadar tarihteki gelişmelerden yola çıkılarak hazırladığından bir ülkenin diğerine fiziki olarak sahip olması üzerine geliştirmiştir. Günümüz politikasında bunu bir ülkenin diğerini ele geçirmesi değil de, bir ülkenin uluslararasıdaki etkin siyasi gücünün diğerininkini ele

Üçüncü güç modeli taraflara endişeli bir ittifaklaşma sürecine bağlı olarak geçici istikrar ile birlikte risk de getirir. İki tarafın birleşerek dengeyi bozarak üçüncü ülkeye yüklenmesi o ülkenin sonunu getirebilir. Aynı iki tarafın güçleri birleştiğinde üçüncü tarafa denk oluyorsa günümüzde verimli bir caydırıcılık sağlanabilecek bir ittifakın da temeli atılmış olur. Ancak aralarından en az güçte olan ülke güç dengeleyici olacağından diplomaside önemli bir manevra alanı sağlayarak güç sıralamasında ikinci olan ülkeden gücünün üstünde birçok şey isteyebilir. Başka bir deyişle uluslararası siyasette seçenekleri artar. Bu sayede üçüncü güç, ikinci güçle arasındaki sorunları çözerken avantajlı olabileceği gibi, normalden çok daha fazla fırsatı siyasi, ekonomik ya da askerî alanlarda elde edebilir.

11. yüzyılın sonunda başlayan Haçlı Seferleri'nde, Haçlılar ilk başlarda bazı zaferler elde ederek Kudüs'ü zapt etmişler ve bölgede krallıklar oluşturmuşlardı. Ancak onlarla yaptıkları mücadeleleri kendi lehlerine çevirmeyi başaran Müslümanlar 12. yüzyılın sonlarına doğru Kudüs'ü tekrar ele geçirirken Haçlılar'ı küçük bir alana sıkıştırmayı başarmışlardı. Yeniden düzenlenen seferler ise Haçlılar'ın dayanmasını biraz daha uzatmaktan öteye gidemiyordu. 13. yüzyılın ortalarında Moğollar'ın bölgeye gelişleri sayesinde Haçlılar için yeni bir umut ışığı doğmuştu. Moğollar'ın gelişi İslamiyet için bir dönüm noktası niteliğindedi ve Müslümanlar'ın Haçlılar dışında ikinci bir güçle daha uğraşmalarına neden olmuştu. Böylece üç gücün arasına yayılan mücadele bir süreliğine Haçlılar'ın nefes almalarını sağlamıştı.

16. yüzyılın başında Memluk tehdidini bertaraf etmiş olan Osmanlı İmparatorluğu, 17. Yüzyılın sonuna kadar iki cephelilikten arınmış ve rahat bir şekilde yoğun olarak batıda savaşmıştır. Bu sayede Balkanlar'ın güvenliği tam olarak sağlanmış, Rodos, Kıbrıs ve Girit gibi stratejik öneme sahip adalar fethedilerek Akdeniz'in doğu kesiminde stratejik ve iktisadi kontrol ele geçirilmiş, Macaristan fethedilmiş, Avusturya'nın başkenti Viyana iki kez kuşatılmıştı. Osmanlı, Avusturya ile bire bir baş edebilecek bir güce sahip olup, Lehistan'ın içişlerine de

---

geçirmesi şeklinde düşündüğümüzde aynı modellerin değişen dünya şartlarında benzer bir paralellikte geçerli olduğunu görebiliriz.

karışmaya başlamıştı. 18. yüzyılda kuzeyde yeni bir güç olarak beliren Rusya, Osmanlılar aleyhine dengeyi bozarak iki cepheliliği yeniden yaratmış ve Osmanlı İmparatorluğu'nun kaynaklarını ikinci bir güçle daha mücadele edecek şekilde ayırmasına yol açmıştı. Rusya ile Avusturya'nın işbirliği yaptıkları savaşlar Osmanlı İmparatorluğu için adeta birer bozgun olmuş ve gerilemesine önyak olmuştur.

Napolyon'un son döneminde Fransa da Osmanlılar gibi iki gücün arasında sıkışmıştı. Bu durum İngilizler ile müttefiki Prusyalılar arasında kalan Fransa'yı Quarter Brass ve Waterloo muharebelerinde kesin mağlubiyete taşımıştı. Waterloo'da İngilizler ile Fransızlar'ın mücadelesi sürerken Prusya Ordusu'nun yaklaşması Fransızlar'ın çekilmesine yol açmıştı. Üçüncü güç faktörü sayesinde Napolyon Dönemi sona ererken, Avrupa için bambaşka bir dönem başlamıştı.

ABD, Soğuk Savaş sırasında Kore ve Vietnam'daki deneyimlerinin ardından hem süper güç olan Rusya, hem de bölgesel güç olan Çin ile birlikte baş edemeyeceğini anlamış, bu yüzden de üçüncü güç olan Çin ile ilişkilerini düzeltmek için 1972'den başlayarak "detente", yani "yumuşama" politikasını uygulamaya başlamıştı. Bu sayede Çin ile sınır sorunları olan Sovyetler Birliği, Çin Sınırı'nın güvenliği için daha fazla kaynak ayırmak zorunda kalmıştı.

Bugün ise ABD tek süper güç olarak varlığını baskın güç olarak devam ettirmektedir. Rusya ise ABD'nin arkasından ikinci güç olarak yeniden süper güç olma yolunda ilerlemektedir. Ancak gücü ABD'yi doğrudan karşılamaya yeter derecede değildir. Onların ardından Çin önemli bir çıkış içerisinde olup Rusya'nın ABD'yi yakalama ihtiyacı için önemli bir müttefik adayı olarak görünmektedir. Dolayısıyla ABD ve Rusya arasındaki rekabete en büyük etki ancak Çin'in üçüncü güç etkisi olabilir.

II) ENERJİ KAYNAKLARI

Birinci Dünya Savaşı sürerken Clemenceau, "bir damla petrolün değeri askerlerimizin bir damla kanına eşittir" demiştir.⁴ Bugün doğalgaz da petrol kadar önem kazanmakla birlikte petrol de değerini

---

⁴ a.e., s.130.

korumaktadır. Diğer birçok alternatif enerji kaynakları olsa da verim açısından petrol ve doğalgaz modern kaynaklar olarak ön plana çıkmaktadır. Dolayısıyla gelecekteki mücadelelerde bu ikilinin neden olarak önemli bir payı bulunacağını düşünebiliriz. Tarihe baktığımızda ise savaşların genellikle kaynaklara sahip olma düşüncesiyle çıktığını görmekteyiz. Bu yüzden Orta Asya üzerine enerji mücadelelerinin uluslararası politikada önemli bir etkisi olacağını üzerinde durmak gerekir.

A) Tarihte Savaş-Kaynak İlişkisi

Askerî Tarih'e baktığımızda savaşların genellikle kaynakların olduğu bölgelerde geliştiğini biliyoruz. İlkçağlarda muharebelere ilk rastlandığı yerler Çin ve Hindistan olurken, yaşam kaynaklarında baş gösteren sıkıntının yarattığı göçlerle bunun önce Ortadoğu'ya, ardından Balkanlar'a kaydığını görüyoruz. Roma'nın güçlenmesiyle mücadele bölgesi Akdeniz çevresindeki büyük bir alan olurken, yeni büyük göç dalgasıyla muharebelerin çoğunun Avrupa'ya taşındığı gözlenmektedir. Avrupa'daki mücadeleler koloniler zamanına kadar sürerken, Ortaçağ'da İslam'ın yükselişi, Türkler'in Anadolu'ya gelişi ve Haçlı Seferleri sayesinde savaşlar yine Ortadoğu'ya yayılmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun hâkimiyeti 16. yüzyılda Akdeniz'in güney ve doğusundaki bölgelerin güvenliğini sağladığında Avrupa-yoğun muharebelerin oluşturduğu savaşlar daha çok ön plana çıkmaya başlamıştır. Askerî Devrim ile birlikte bu savaşlar sürerken diğer yandan kaynaklara ulaşmak amacıyla yapılan keşifler sayesinde deniz aşırı sömürgecilik faaliyetleri başlamış, Napolyon Dönemi sonrasında ise Avrupa'da durulan savaşlar Avrupa güçlerinin kolonilerdeki kaynakları sömürmeleri sırasında Asya, Afrika ve Okyanusya'daki bölgelere taşınmıştır.

Sömürgecilik için geç kalan Almanya'nın anakaraya hâkim olma çabasıyla gelişen güç yarışının getirdiği iki dünya savaşı döneminden sonra büyük güçlerin sömürgelerden çekilmek zorunda kalmaları ekonomik yollardan isteklerini yaptırabilmeleri için uluslararası şirketleri desteklemelerini sağlamıştır. Soğuk Savaş bittikten sonra tek süper güç olarak kalan ABD'nin 21. yüzyılda kontrolünü sağlamayı istediği kaynakların etrafında kendi çıkarlarına ters düşen devletleri

cezalandırma yoluna gitmesiyle adeta 19. yüzyıl sömürgeciliğine benzer kaynak savaşları tekrar başlamıştır.

B) Orta Asya'da Enerji Kaynakları

Orta Asya'nın mevcut enerji kaynakları Ortadoğu ve Rusya'nın arkasından ikinci derece olarak nitelenebilir. Dünyadaki enerji üretiminin çoğuna sahip olmak isteyen bir ülke için Ortadoğu yine öncelikli olup,⁵ buranın istikrarsızlığı⁶ göz önünde bulundurulduğunda Orta Asya'daki kaynaklar yedeklilik açısından stratejik bir alternatif olarak görülmektedir. Rus kaynaklarına olan yoğun bağımlılık ise gelişmiş ülkelerin istemedikleri bir şeydir.

Orta Asya'da enerji kaynakları doğalgaz ve petrol olarak ön plana çıkmakta olup, stratejik öneme sahip boru hatlarının döşenmesiyle dünyanın çeşitli bölgelerine dağıtılmaktadır. 2005'te dünya enerji kaynakları tüketiminde petrol % 34,3 ile ilk sırada bulunurken, kömür % 25,1 ile ikinci, doğalgaz ise % 21 ile üçüncü sırada bulunuyordu.⁷ Çevrenin bozulmasının engellenmesi için kömürün yerini doğalgaza terk etmesi düşünülebilir. Ancak doğalgazı daha çok endüstrileşmiş ya da rezerve sahip ülkelerin kullandıkları ortadadır. Üçüncü dünya ülkelerinin ise kendilerine pahalı gelen bu yakıtı gelecekte ne derece kullanabilecekleri bir soru işareti olabilir. Bu da doğalgazın dağıtımını ile ilgili pazarın genişliği konusunda bizi şüpheye düşürebilir. Buna rağmen sanayileşmenin ve nüfusun sürekli artacak olması, çevre kirlenmesinin önlenmesi için acil tedbirlerin alınması ihtiyacı ile birleştiğinde doğalgaz pazarının sürekli artacağını göstermektedir.

---

⁵ Ortadoğu, dünya petrolünün % 65'ine, doğalgazının ise % 40'ına sahiptir. Bkz: A. Necdet Pamir; "Kafkaslar ve Hazar Havzasındaki Ülkelerin Enerji Kaynaklarının Türkiye'nin Enerji Güvenliğine Etkileri", Türkiye'nin Çevresindeki Gelişmeler ve Türkiye'nin Güvenlik Politikalarına Etkileri Sempozyumu, İstanbul, Harp Akademileri, 10 Mart 2006, <http://www.asam.org.tr/temp/temp15.pdf>, s.2.

⁶ Arap-İsrail Savaşları, İran-İrak Savaşı, Körfez Savaşı ve hala sürmekte olan Irak Savaşı gibi topyekûn savaşların yanısıra, Filistin, Lübnan ve Kuzey Irak gibi köklü sorunların bulunduğu, terör örgütlerinin rahatlıkla barındığı bir bölge olan Ortadoğu'daki enerji kaynaklarına hükmetmek ciddi riskleri de getirdiği için ani değişiklikler gösteren siyasi ya da temelli uluslararası ekonomik dalgalanmalara yol açabilmektedir.

⁷ Hakkı Soyulu; "Enerji Koridoru Olma Yolunda Türkiye İçin Doğal Gazın Önemi", Stratejik Araştırmalar Dergisi, Yıl:5 Sayı:10, Eylül 2007, s.2.

Bunun yanında Rus şirketi Gazprom'un yaptığı anlaşmalara baktığımızda Bolivya gibi üçüncü dünya ülkelerinin bile doğalgaza yöneldiğini görüyoruz.⁸

III) ORTA ASYA'DA ENERJİ SAVAŞLARI

Geleceğe yönelik tahminlerde enerji talebinde elektrik üretiminin en hızlı büyüyen sektör olacağı, gelişen Asya, Orta ve Güney Amerika ekonomilerinin bunun başlıca pazarları olacağı, özellikle artan elektrik üretimine paralel olarak doğalgaz talebinin de hızla artmasının uluslararası dengelerde önemli değişikliklere, yeni jeopolitik gelişmelere ve yeni politik saflaşmalara yol açacağı söylenmiştir.⁹ Buna bağlı olarak Orta Asya'daki enerji kaynakları stratejik önem arz etmektedir. Hakikaten de bu tahminler gün geçtikçe doğru çıkmaktadır ve Orta Asya'ya bağlı olarak siyasi saflaşmalar keskin bir biçimde ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda bölgedeki kaynakları öncelikle kendi lehlerine kullanmak isteyen ana aktörlere ve bölgedeki çatışmaların bu aktörler arasında yarattığı etkileşime bakmakta yarar vardır.

A) Orta Asya Enerji Savaşlarında Ana Aktörler

Orta Asya'da öncelikli aktörler ABD, Rusya ve Çin'in de üyesi bulunduğu ŞİÖ Şanghay İşbirliği Örgütü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu güçler arasındaki etkileşim Orta Asya üzerinde ikinci büyük oyun olarak ta adlandırılmaktadır.¹⁰ Bu yazının asıl konusunu da bu oyun içinde ABD ile Rusya'nın karşılıklı hamlelerine Çin etkisi şeklindedir. Dolayısıyla Çin'in katkısı, bölümün son alt başlığında diğer aktörlerden ayrı "etkin güç" olarak incelenmiştir.

1) ABD

ABD günümüzün hem tek süper gücü, hem de en büyük enerji tüketicisidir. Dolayısıyla Ortadoğu-Orta Asya eksenindeki kaynakları kontrol etmenin kendisi için sağlayacağı avantajların farkında olup bu

---

⁸Gazprom, Batı Avrupa'nın doğalgaz ihtiyacının 1/3'ünü karşılayan Rus enerji şirkettir. www.gazprom.ru/eng/articles/article20160.shtml

⁹ A. Necdet Pamir; "Avrasya Boruhatları, Enerji Güvenliği Ve Türkiye", Jeopolitik, Yıl:2 Sayı:5, Kış-2003, s.101.

¹⁰ Ömerserik T. Kasenov; "Orta Asya'da Tehdit Algılamaları ve Bölgesel Güvenlik", Stratejik Analiz, Cilt:1 Sayı:1, Mayıs 2000, s.57.

bölgelerde savaşa varan önemli riskler almaktadır. Bu kaynakların kontrolü ABD'nin süper güç olma koşullarının devamını sağlayacağı gibi, diğer ülkeleri de ABD'nin bu kontrolüne bağımlı kılacağı için yeni süper güçlerin ortaya çıkışlarını engelleyebilecektir. Başka bir deyişle, Pax Americana'nın devamı buna bağlıdır. Dolayısıyla Ortadoğu'dan sonra önemli bir yere sahip olan Orta Asya'daki enerjinin kontrolünü sağlamak için burada baskın olma girişiminde bulunmuştur.

ABD'nin 2002'de belirginleşen ulusal güvenlik stratejisinin (Bush Doktrini) omurgasını iki hedef oluşturmaktadır. Bunlardan ilki ABD'ye rakip olacak bir gücün oluşmasını engellemektir. İkincisi ise ABD'nin müdahil olmadığı işbirliği ve dayanışma zeminine yönelen bölgesel güçler üzerinde denetimi kaybetmemektir.¹¹ Bu iki hedef Orta Asya'daki hareketlenmeyi etkileyecek niteliktedir. Çünkü bu doktrin Rusya, Çin ve diğer ŞİÖ üyelerini doğrudan etkilemektedir.

ABD'nin bu bölgede etkin olmayı istemesinin tarihi bir önemi de vardır. İlk defa Avrasya dışı bir güç, Avrasya'da öncü olmayı hedeflemektedir. İkinci Dünya Savaşı'nın başlarında Hitler ve Stalin Avrasya'yı bölüşme konusunda anlaşmaya çalışırlarken bile ABD'yi buradan uzak tutmaya çalışmaları dikkat çekicidir.¹² Bugün de Amerikan siyaseti Orta Asya'da bir Alman-Rus ortaklığı istememektedir.¹³

Bölgeye yakın ülkelerden Pakistan ve Türkiye ile işbirliği halinde olan ABD, Hindistan ile de nükleer enerjide işbirliği yapmaktadır. Ancak Orta Asya'ya asıl etkisi Afganistan'da terör ile savaşıma bahanesiyle rejimi devirerek buraya yerleşmesi ve komşu ülkelerden özellikle Özbekistan'da üs kazanmasıydı. Ancak bugüne gelindiğinde Orta Asya ülkeleri ABD'ye sırt çevirerek birer birer Rusya'ya yaklaşırlarken, diğer taraftan da Afganistan'daki karmaşa biteceğine artmaya başlamıştır.

---

¹¹ İ.Yaşar Hacısalihoglu; "Avrasya Zemininde Şangay İşbirliği Örgütü Ve Türkiye", Jeopolitik, Yıl:3 Sayı:9, Kış-2004, s.75.

¹² Mehmet Atay; "21. YY'ın Başlarında Türkiye Ve Orta Asya'nın Yeni Jeopolitik Konumu", Jeopolitik, Yıl:1 Sayı:2, Bahar-2002, s.37-38.

¹³ a.e., s.44.

Yıllık petrol ihtiyacının % 40'ını yerel kaynaklardan karşılayan ABD, kalan % 60'ını ise ithalat yoluyla sağlamaktadır.¹⁴ Bu süper güç tek başına dünya petrol tüketiminin 2004 itibarıyla % 25'ine sahiptir ve 2025'te bu % 70'e varacaktır. Petrol ürünleri ithalatı ise aynı aralıkta % 15'ten % 34'e yükselecektir. 2001'de % 16 olan gaz ithalatı ise ABD Enerji Bakanlığı verilerine göre % 25'i bulacaktır.¹⁵ Bu yüzden ABD ileride enerji kaynaklarını kontrol ederek bugünkü gücünü kaybetmemeyi amaçlamaktadır. Ancak ABD'nin bölgedeki girişimleri 1990'larda söylem düzeyinde kalmıştır.¹⁶ Bunun ilk ayağı olarak ABD'nin Afganistan Savaşı ile bölgeye yerleşme girişimi, Rusya ve Çin'in ortak baskısıyla karşılaşınca ABD'ye yaslanan Orta Asya siyasi liderlerinin de daha fazla tutunamayacakları anlaşılmıştır. Öte yandan ABD'nin Orta Asya ve Kafkasya'ya yönelik izlediği "çoklu boru hatları" politikası, nükleer güce sahip olan Rusya ile ilişkilerin belli bir düzeyde tutulmasının gölgesinde kalmıştır.¹⁷

2) Rusya Federasyonu

Rusya enerjisi bir dış politika aracı olarak belirlemiş, buna dayalı pragmatik politikalarla enerji patronu olma hedefine ulaşmak isteyen bir ülkedir. Rusya'nın ana enstrümanının silahlar değil enerji olacağını beyan eden Putin'in 21 Aralık 2004'teki Rusya Federasyonu Güvenlik Konseyi toplantısında Rusya'nın orta vadede dünya enerji liderliğini özellikle vurgulaması¹⁸ anlamlıdır. Bu hedef başarıldığında Rusya'nın süper güç olma sürecinin en büyük aşaması da bitmiş olacaktır. Bu hedefe ulaşmak isteyen Rusya, enerjisi bir silah olarak kullanmaktan çekinmemektedir. Bunu daha çok batıya karşı kullanmaktadır. Doğuda ise Çin ve Hindistan gibi Orta ve Güney Asya'daki bölgesel güçlerle işbirliği yapmaya da önem vermektedir.

---

¹⁴ Kutay Karaca; "Küresel Enerji Stratejileri Karşısında Türkiye'nin Jeostratejik ve Jeopolitik Konumu", Stratejik Araştırmalar Dergisi, Yıl:5 Sayı:10, Eylül 2007, s.27.

¹⁵ Pamir; "Kafkaslar ve Hazar Havzasındaki Ülkelerin Enerji Kaynaklarının Türkiye'nin Enerji Güvenliğine Etkileri", s.5.

¹⁶ Pamir; "Avrasya Boruhatları, Enerji Güvenliği Ve Türkiye", s.105.

¹⁷ A. Necdet Pamir; "Orta Asya Kafkasya'da Güvenlik Arayışları Sürecinde Bölgedeki Enerji Kaynaklarının Rolü", Jeopolitik, Yıl:2 Sayı:7, Yaz-2003, s.116.

¹⁸ Soylu; a.g.e., s.9.

Orta Asya'yı Rusya açısından önemli kılan faktörler, doğalgaz, petrol ve stratejik derinliktir.¹⁹ Rusya'nın bölgeye yönelik dış politikasının temel hedefi istikrar, sınır güvenliği ve işbirliği olmuştur.²⁰ Bugün Rusya, Orta Asya kaynaklarının pazarlara ulaştırılmasında en önemli paya hâkim durumdadır. Putin, politikalarında öncelikli yeri olan enerji kaynaklarının denetimi ve taşınması konularında, özellikle Orta Asya'daki doğalgazın batıdaki büyük Avrupa pazarına taşınmasında attığı kısa ve uzun vadeli adımlar sayesinde, öncelikli aktör olmuştur. 2007 Aralık'ında imzaladığı anlaşma ile Kazakistan ve Türkmenistan doğalgazlarının Avrupa'ya satılması yetkisine sahip olan Rusya, kendi jeopolitik konumuna benzer olan tek köprü ülke olan Türkiye'yi de bertaraf etmiştir.²¹ Türkiye'nin son derece umut bağladığı Türkmen gazının Türkiye üzerinden batıya taşınması üzerine kurulmuş olan NABUCCO projesinin de bu anlaşma ile zora girdiği anlaşılmaktadır.²²

Doğalgaz ihracatının % 75'ini Avrupa'ya yapan Rusya, OECD-Avrupa bloğunun gaz ihtiyacının % 25'ine yakınına karşılık gelmektedir.²³ Rusya ayrıca 2008 başında da bu enerji-jeopolitiğinde monopolleşme çalışmalarını stratejik hamlelerle sürdürmüş, Bulgaristan ile Karadeniz üzerinden Burgaz Limanı'na doğalgaz taşınması için anlaşma imzalamış, ardından Gazprom Sırbistan devlet doğalgaz şirketine ortak olmuştur. NABUCCO'nun stratejik depoları olması beklenen Baumgarten'deki doğalgaz depoları da Avusturya'nın büyük enerji şirketi OMV'yi alan Gazprom'un eline geçmiştir. Gazprom şu anda

---

¹⁹ Atay; a.g.e., s.43.

²⁰ Selçuk Çolakoglu; "Şanghay İşbirliği Örgütü'nün Geleceği Ve Çin", Uluslar arası İlişkiler, Cilt:1 Sayı:1, Bahar 2004, s.177.

²¹ 13 Temmuz 2007'de Türkiye ile İran arasında İran ve Türkmen doğalgazlarının Türkiye üzerinden Avrupa'ya ulaştırılmasını amaçlayan bir mutabakat zaptı imzalanmıştı. Rusya'nın atağı bu anlaşmanın değerini düşürmüştür.

²² AB tahminlerine göre 2005'te % 40 olan doğalgaz ithalatı, 2020'de % 70'e ulaşacaktır. Bkz: Pamir; "Kafkaslar ve Hazar Havzasındaki Ülkelerin Enerji Kaynaklarının Türkiye'nin Enerji Güvenliğine Etkileri", s.7. NABUCCO, AB'nin Rusya'ya olan enerji bağımlılığını % 30 ile sınırlandırması hedefine ulaşmak için önemli bir adım olup, Türkiye, Bulgaristan, Romanya, Macaristan, Avusturya ve sonradan katılan Almanya'nın üyeleri olduğu bir projedir. Türkiye projeyi AB'ye tam üyelik vizesi olarak ta görüyordu.

²³ Soylu; "a.g.e., s.9.

Macar enerji şirketi MOL'u almaya çalışmaktadır. Bir yandan kaynaklara sahip ülkelerin Avrupa'ya satış haklarını ele geçiren,²⁴ diğer yandan Balkanlar'ı kuzeyden çevreleyen Rus firmaları Türkiye üzerinden Avrupa'ya doğalgaz satışında hem kaynak, hem taşıma konusunda rekabeti tamamen ortadan kaldırmaktadır. Dolayısıyla Rusya enerji hamlelerinde jeopolitiğin önceliğini tekrar canlandırmaktadır.²⁵

Bunda Türkiye'nin hatalı bir şekilde her fırsatta bölge ülkesi olmayan ABD'yi stratejik ortak olarak göstermesinin de önemli bir payı olduğu düşünülebilir. Çünkü Rusya'nın, Orta Asya için rakip gördüğü ABD'ye yapacağı karşılama için öncelikle onun bölgedeki ortaklıklarını bertaraf etmeye çalışması gerekmektedir. Dolayısıyla Rusya'nın Orta Asya ile ilişkilerinde yoğun, Ortadoğu'ya ise mesafeli olması, Türkiye'nin aksine coğrafi yakınlık ile güç ilişkisini doğru şekilde analiz ettiğini göstermektedir.

11 Eylül Saldırıları sonrasında ABD'nin verdiği tepkiler, Rusya'nın Orta Asya kaynaklarına olan hâkimiyetini geciktirmiştir. Ancak bölge ile dil, kültür ve coğrafi bağları kuvvetli olan Rusya, her şeye rağmen beş sene içinde bu yeni kenar kuşağındaki kaynakların nakli ve yönetimi konularında sadece etkin olmayı değil, yaptığı uzun süreli anlaşmalar sayesinde bu etkinliği uzun vadeye yaymayı da

---

²⁴ Gazprom'un öncelikli hedefi Avrupa'nın gaz dağıtım ağında hisse kazanarak gelirini önemli ölçüde artırmaktır. Bkz: Dimitri Trenin; "Pragmatic Power", Jane's Intelligence Review, Vol: 20 No:01, January 2008, s.35.

²⁵ Türkiye ise bunun aksine zaten jeopolitik öneminin doğal olduğunu düşünmekte, ancak bunu verimli kullanmak yerine henüz başarısız ve gerçekleşmesi de uzak görünen bütünleşme hedefli AB'ye katılma uğruna enerji köprüsü olma konusunda sürekli geri kalmaktadır. Türkmen gazı Rusya'ya geçice, Türkiye bu projenin kaynağını İran ve Irak gazları olarak görmeye başladı. Konuyla ilgili olarak bkz: Mahmut Gürer; "Moskova'dan Soğuk Tavr", Cumhuriyet/Enerji, Yıl:1 Sayı:2, 26.02.2008, s.20 ve "Enerji Savaşında Kritik Manevralar", MSI, Sayı: 2008-029, s.59. Irak'ın durumu göz önünde bulundurulduğunda Türkiye için sadece İran seçeneğinin kaldığını görüyoruz. İran'daki Güney Pars Sahası dünya doğalgaz rezervlerinin % 7,8'ini oluşturmaktadır. İran ile varılan anlaşma gereği TPAO buradaki üç sahadan ihalesiz doğalgaz çıkarabilecektir. Buradan 20,4 milyar metreküp doğalgaz üretilebilecektir. Bkz: Soyulu; a.g.e., s.11. Ancak İran doğalgazının geleceğinin ABD-İran siyasi ilişkilerine ve Rusya'nın İran ile enerji işbirliği atılımlarına bağlı olduğunu söyleyebiliriz.

başarmıştır. Dolayısıyla ABD'nin bu etkiyi dağıtabilecek bir hamle yapması beklenmektedir. Bunun adı ise yeni bir çatışma bölgesinin yaratılması olup, bunun da Rusya'yı Orta Asya'dan uzak tutacak bir şekilde meşgul edecek bir düzeyde olması beklenmelidir. Ancak hem Afganistan, hem de Irak'ta adeta batağa saplanıp kalan ABD'nin Rusya'nın batısında ya da güneyinde böyle bir durum yaratacak hali kalmamış görünmektedir. Dil ve kültür bağlarını etkin bir şekilde kullanan Rusya, Baltık ülkeleri, Beyaz Rusya ve Ukrayna'da milliyetçi Rus grupları da destekleyerek batıdaki güvenliğini sağlamlaştırmış, doğalgazı silah olarak kullanmış, Ukrayna, Gürcistan, Azerbaycan ve Ukrayna'ya gaz ihraç fiyatlarını artırmıştır.²⁶ Çeçen Sorunu'nu şimdilik bastırılmış görünen Rusya, şu anda ABD'nin etkisine sahip olan Gürcistan ve Azerbaycan'a odaklanmıştır. Ayrıca Şanghay İşbirliği Örgütü sayesinde Orta Asya ülkeleri ve Çin ile ilişkilerini geliştirmekte olup, İran için hayati öneme sahip olan teknolojileri bu ülkeye transfer ederek bu ülkeyi de stratejik anlamda kendine bağlamıştır. Görüldüğü gibi sorun olan ve şimdi çoğu durağanlaşan bölgelerin Çeçenistan haricinde hepsi Rusya'nın kenar kuşağındadır ve çoğu da birçok açıdan kendisine bağımlıdır. Bununla birlikte Orta Asya'da SSCB'den kopan Türk devletleri, Rusya'ya coğrafi yakınlıkları olduğundan, başka devletlerle doğrudan ilişkileri olmadığından, üzerlerindeki Rus etkisi sürdüğünden ve Rusya'nın potansiyel ticari ortağı olduklarından BDT'ye katılarak Rusya'nın yanında yer almış olmaları²⁷ hiç te şaşırtıcı değildir.

Ayrıca Rusya, ABD'nin iç piyasasına sızarak büyümeyi öngören stratejisine en net karşı koyabilen ülke olmuştur. Bunun için - demokratik davranıştan uzak olsa da- gerekli her türlü yolu denemekten kaçınmamaktadır. Dolayısıyla ABD'nin bölgede Rusya'ya karşı oynayabileceği pek bir kartı kalmamıştır. Kaldı ki, Rusya askerî alanda ABD'yi karşılayabilecek bir adım atarak, mevcut konvansiyonel silahların modernizasyonu için 2014'e kadar 200 milyar dolarlık bir askerî programı da yürürlüğe koymuştur.²⁸

---

²⁶ Trenin; "a.g.e., s.33.

²⁷ Atay; "a.g.e., s.40.

²⁸ Trenin; a.g.e., s.35.

3) Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ)

1996'da Rusya, Çin, Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan'ın bir araya gelmesiyle temelleri atılan örgütün üyeleri bölgedeki sorunlara ortak çözüm aramak için bir platformda buluştular. Şanghay Beşlisi olarak tabir edildikleri bu kuruluş döneminde özellikle bölgesel güvenlik konusunda işbirliği yapmaya başlamışlardır. 1996 ve 1997 toplantılarında sınır bölgelerindeki askerî güvenlikle ilgili anlaşmalar imzalamışlardır. Toplantılar rutinleşti ve güvenlik alanının yanısıra, siyasi, diplomatik, ekonomik ve ticari işbirliğini de geliştirmeye başlamışlardır. 15 Haziran 2001'deki toplantıda Özbekistan da örgüte katılmış ve bundan itibaren örgüt Şanghay İşbirliği Örgütü adını almıştır.

Ekonomik kalkınmanın temelinde enerji olduğunu düşünen Rusya, enerji konusunda önemli bir yeri olan Orta Asya'da ayrılıkçılığa dayalı bölünme tehdidi algıladığı için ŞİÖ'yü etkin bir güvenlik örgütü olarak kullanmak istemektedir.²⁹ Kazakistan, Tacikistan ve Özbekistan gibi örgüt üyeleri ise ekonomik ve buna bağlı olarak siyasi bağımsızlıklarını kazanabilmek için Rusya'nın onayına muhtaçtırlar.³⁰ Terörizm, dini radikalizm ve ayrılıkçılık konusunda ortak gündeme sahip olan ŞİÖ, bölgesel güvenlik kapsamında 2005'teki toplantısında ABD'nin Orta Asya'dan çekilmesi için de takvim istemiştir.³¹ Anlaşılan ŞİÖ, ABD'nin terörizmle savaş konusundaki samimiyetine güvenmemekte, bölgedeki güvenliğin sağlanmasında sadece kendi üyelerinin rol oynamasını istemektedir.

ŞİÖ'nün kurulmasından sonra bölge üyeleri arasında ticaret te hızla gelişmiştir. Bu durum örgütün başını çeken Rusya ve Çin'e oldukça yaramış görünmektedir. Rusya'nın örgüt üyesi ülkeler ile ticareti 2001'de 26 milyar dolar iken, 2005'te 41 milyar dolara çıkmış, 2006'da Çin ile ticaret hacmi 33 milyar doları bulmuştur. Çin'in Orta Asya ile ticareti 1992'de 465 milyon dolarken, 2005'te 7,7 milyar dolara

---

²⁹ Özpek; a.g.e., s.149.

³⁰ Pamir; "Kafkaslar ve Hazar Havzasındaki Ülkelerin Enerji Kaynaklarının Türkiye'nin Enerji Güvenliğine Etkileri", s.39.

³¹ Özpek; a.g.e., s.148.

tırmanmıştır. ŞİÖ üyeleri ile olan ticaret hacmi 2005'te 38 milyar doları bulan Çin'in bu artışı örgütün kurulmasından itibaren % 212'yi bulmuştur.³² İki gücün karşılıklı bağımlılığının kontrollü artışı, bölgenin geleceğine yönelik güven vermektedir.

B) Bölgedeki Çatışmalar

ABD'nin "Terörle Savaş" adı altında Afganistan'daki Taliban rejimini devirmesi ve sonrasında artmakta olan Düşük Yoğunluklu Çatışma ortamı, Orta Asya enerji kaynaklarının güneye taşınmasını öngören hatların yapımını engellemektedir. Bu konuda en önemli etki yapılması düşünülen ve Türkmen gazını Pakistan'daki limanlara taşınması planlanan Türkmenistan-Afganistan-Pakistan Doğalgaz Boru Hattı üzerine olmaktadır. Amerikan Ordusu'nun şu ana kadar 422 ölü ve 1.905 yaralı, toplam 2.327 kayıp verdiği³³ harekâtların bir bölümünü üstlenen NATO güçlerinin kaybı da giderek artmakta, buna rağmen ülkede güvenlik tam anlamıyla sağlanamamaktadır. Aksine, son zamanlarda Taliban baskısının artmakta olduğu gözlenmektedir. Bu yüzden eğer buraya herhangi bir boru hattı döşenir ve bu hat ileride Taliban'ın eline geçerse küresel teröre önemli bir finans kaynağı sağlanmış olur.³⁴

AB'yi gaz açısından gittikçe kendine bağlamakta olan Rusya'nın bu tekelleşmeyi bozmaması açısından AB ülkelerinin NATO şemsiyesi altında Afganistan'da bulundurduğu birliklerden rahatsız olduğu bilinmektedir.³⁵ Hatta bu yüzden el altından Taliban'ı desteklediği de

---

³² Nicklas Norling ve Niklas Swanström; "The Shanghai Cooperation Organization, Trade, and Roles of Iran, India, and Pakistan", Central Asian Survey, Vol:26 No:3, September 2007, s.434.

³³ <http://www.defenselink.mil/news/casualty.pdf> 27.03.2008.

³⁴ Her ne kadar ABD'nin İran ve Afganistan ile ilişkileri Orta Asya kaynaklarının taşınması açısından stratejik öneme sahip Türkiye'nin yararına gözüke de, bölgede bir hedef olarak öne çıkarttığı için Türkiye'yi kısa ve orta vadelerde yeni güvenlik sorunlarına yönlendirmektedir.

³⁵ 1997'de Aşkabat'ta bir Rus diplomatı Özbek lider Kerimov'un NATO'nun Orta Asya işbirliği planını desteklemesine sinirlenmiş ve "Arka bahçemizde NATO'nun bulunmasını istemiyoruz. ABD'nin Orta Asya'nın yakın yurtdışında Rusya'nın etki alanında kalacağını anlaması gerekir" demiştir. Bkz: Mehmet Atay; "ABD'nin

düşünülebilir. Sonuçta Rusya, Pakistan gibi alternatif rotaların düşünülmesinden rahatsız olmaktadır. Türkmen gazının dağıtım hakkına sahip olma girişiminin anlaşmayla sonuca ulaşmış olması da bunu destekler niteliktedir.

Afganistan Savaşı'nın farklı bir yanı daha vardır. Bölge dışı aktörlerin Orta Asya'da kullandıkları en etkili silah olan yerelciliğin³⁶ burada uygulanması, uygulama boyunca bu bölgede yaratılan istikrarsızlığın enerji kaynaklarının batıya taşınmasını geciktirmekten başka bir işe yaramamış, hatta bu konuda Rusya ve İran'ın jeopolitik önemleri ön plana çıkmıştır.

Afganistan bölgede şu anki en önemli çatışma bölgesi olsa da tek değildir. Pakistan'da Taliban yanlısı hareket, İslami çevrelerin baskısı ve demokratikleşme sorunlarına bağlı olarak başlayan ve süren çatışmalar, bu ülkenin iç sorunlarının ciddiyetinin ileride bölge için bir risk oluşturabileceği kaygısı artırmıştır. Özellikle Benazir Bhutto suikastı askerî rejimin sandık yoluyla devrilmesinin yolunu açmış, İslami çevrelerin iktidara gelmesini sağlamıştır. Nükleer güce sahip olan tek Müslüman ülke Pakistan'ın bu gidişatı ileriye yönelik bir sis perdesi yaratmıştır. Kaldı ki, Afganistan'daki savaş başlamadan önce bile yaşanan bazı acı tecrübelerden sonra şirketler Taliban'a bulaşmak istemiyorlar, Pakistan'dan da mümkün olduğunca uzak duruyorlardı.³⁷ Ayrıca Pakistan ile Hindistan gibi iki büyük ve nükleer güce sahip ülke arasındaki Keşmir sorunu da yakınlığından dolayı bölgede istikrarsızlığa yönelik soru işaretleri getirebilecek düzeydedir.

Yine son zamanlarda Tibet'te meydana gelen karışıklıklar, bu bölgenin Çin'in Orta Asya yolundaki geçiş kesimine olumsuz etki yapacağını düşündürmektedir. Çünkü Tibet, Çin'den ayrılır da ABD ile işbirliğine giriştiği takdirde, Çin'in Orta Asya ülkeleri ve İran bağlantısını kesecektir. Böyle bir durum oluşursa Orta Asya'da

---

Afganistan Operasyonu ve Orta Asya'da Jeopolitik Satranç", Jeopolitik, Yıl:1 Sayı:1, Kış-2002, s.109.

³⁶ Konuyla ilgili olarak bkz: Elif Hatun Kılıçbeyli; "21. Yüzyılda Avrasya Ve Avrasyacılık: Rusya, Çin, İran Ve Türkiye'nin Jeopolitik Yaklaşımları", Jeopolitik, Yıl:2 Sayı:6, Bahar-2003, s.91.

³⁷ Atay; "ABD'nin Afganistan Operasyonu ve Orta Asya'da Jeopolitik Satranç", s.114.

gerilemekte olan ABD için yeniden bir takım umutlar doğabilir. Ancak bölgesel güvenliğe son derece önem veren ŞİÖ'nün böyle bir oluşumu zamanında kontrol edeceğini düşünmek, bu senaryodan daha gerçekçidir.

C) Çin'in Üçüncü Güç Etkisi

Çin hızla büyüyen bir dev olup, en hızlı sanayileşen ülkelerin başında gelmektedir. 2050'de Çin dünyanın en büyük sanayine sahip olacak gibi görünmektedir. Artan sanayileşmenin enerji harcamasını da artırdığı Çin'in dünya piyasasındaki enerji tüketimi 1996'da % 9,6 olurken, 2020'de bu rakamın % 16,1'e çıkması beklenmektedir. 2020'li yıllarda petrole bağımlılığı % 80'e varacaktır. ³⁸ Dolayısıyla 21. yüzyılda kaynakların denetimi konusu Çin'in gelişmesini yakından ilgilendirmektedir.

1996 Mayıs'ında Mashad-Tejen demiryolu bağlantısının açılmasıyla Sincan-Orta Asya köprüsünün kurulması, Çin'i Türkmenistan üzerinden İran'a bağlamıştır. İran, Çin'in şu anki petrol ihtiyacının % 17'sini karşılamaktadır.³⁹ Çin'in Orta Asya atılımları kapsamında Çin Millî Petrol Şirketi, Kazakistan'ın en büyük petrol şirketi olan Kanada merkezli PetroKazakhstan'ı satın almıştır.⁴⁰ Bu tür atılımları çoğaltmakta olan Çin'in Rusya ile de yakın işbirliği yapması ve her iki ülkenin de ŞİÖ'nün etkili elemanları olması, Orta Asya'da zaten Afganistan batağına saplanıp kalmış olan ABD'nin gücünü kırmaktadır. Rusya ile Çin'in ittifakının gücü ABD'nin Avrasya etkinliğini kırabilecek ölçüdedir.⁴¹

1) Çin Süper Güç Olabilir mi?

Alvin Toeffler süper güç olmanın üç faktöre dayandığını söylemiştir: "kaba güç (askerî güç), ekonomik güç ve bilgi gücü." Çin, ekonomik açıdan hızla gelişen bir dev olarak algılanmaktadır. Bu gelişmenin toplumun tüm alanlarına yansımış olması ve bilimsel

---

³⁸ Karaca; a.g.e., s.22.

³⁹ Norling a.g.e., s.433 ve Karaca; a.e., s.23.

⁴⁰ Gökçen Oğan; "Çin'in Orta Asya'da Nüfuzu Artıyor", Stratejik Analiz, Ekim 2005, s.17.

⁴¹ Atay; "21. YY'ın Başlarında Türkiye Ve Orta Asya'nın Yeni Jeopolitik Konumu", s.38.

yapılanma alanının genişliği (hem pozitif hem de felsefi bilimler olarak) bilgi gücünün yeterliliği hakkında da yeterince ipucu vermektedir. Askerî gücü ise henüz gelişmektedir. Ancak ortada bir gerçek var ki, dünyadaki üçüncü nükleer güç olmayı başaran Çin, üçüncü uzaya insan gönderen ülke olmayı da başarmıştır.

Çin'in bölgeyle ilgisi hem siyasi, hem de ekonomiktir. Çin kendi güvenlik çemberinin Orta Asya'dan başladığına inanmaktadır. Aynı zamanda bu bölgenin enerji kaynaklarına bağımlıdır.⁴² Çin'in batıya açılımı da tarih boyunca Orta Asya üzerinden olmuştur. Ancak bu bölgenin Sovyet egemenliğinde oluşu, Hindistan ile savaşa varan kötü ilişkiler, doğuda ise okyanusta bulunan ABD'nin ada müttefikleriyle çevrenmesi Çin'i sürekli kısıtlamıştır.

1990'ların sonunda geçerli olan düşünce Çin'in denkleme dâhil olması, Amerikan yönetimine Rusya'yı kendi tarafına çekme ihtiyacını hissettirmesi yönündeydi.⁴³ Ancak bugüne gelindiğinde Rusya güçlenmiş olup Orta Asya'daki etkisini hissettirmektedir. Çin de etkin olurken, ABD ve NATO'nun Afganistan'da yıpranması, Afganistan'ı adeta 19. yüzyıldan sonra ikinci kez batılı güçlerle doğu arasında bir güç sınırı yapmaktadır.⁴⁴ Orta Asya'daki bu üç gücün arasındaki çekişme, aralarından iki gücün stratejik ortaklık yapmaması şartıyla, jeokültürel yakınlığı sayesinde bölgede güvenliği daha rahat sağlayabilecek olan ve bölgesel işbirliğiyle çözüme gitmeyi tercih eden ülkeler asıl kazancı elde edecektir.

Çin ve Rusya, Orta Asya enerji savaşlarını ABD'ye karşı birlikte kazandığı takdirde İran da rahatlayacak, hatta bunun sonucunda belki de Rusya ve İran gizli ilişkiler yerine stratejik ortaklığa gidebileceklerdir. Orta Asya'daki kaynakları garantileyen ve İran ile böyle bir işbirliğine giden bir Rusya, Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla Ortadoğu'ya yönelik kaybettiği etkiyi yeniden kazanarak bu bölgeye de sıçrayabilecektir. Hatta bu etki alanının Şii Irak bölgesini de dâhil edebileceğini

---

⁴² Oğan; a.g.e., s.17.

⁴³ Bülent Aras; "Amerika-Orta Asya İlişkileri ve İran'ın Konumu", Avrasya Dosyası, Cilt:5 Sayı:3, Sonbahar 1999, s.232.

⁴⁴ Afganistan 19. yüzyıldaki sömürge savaşları dönemi boyunca İngiltere'nin kuzeye, Rusya'nın da güneye inmesini engelleyen bir sınır bölgesiydi.

düşünürsek, ileriye yönelik yeni bir süper gücün doğma sinyallerini de alabiliriz.

Çin Ordusu sayı açısından dünyanın en büyük ordusu olmasına rağmen, modernizasyon ihtiyacı bir süper güç adayına göre oldukça yüksektir. Çünkü ordu, tarihinin de verdiği tecrübeler sayesinde daha çok iç güvenliği sürekli ayakta tutmaya yöneliktir. Çinliler tarihlerinde ortak bir tehdit olan istisna durumlarda Hunlar, Türkler, Araplar, Moğollar ve Japonlar'a karşı birleşme haricinde sürekli kendi aralarında savaşmışlardır. Dolayısıyla savunma stratejilerinin yoğun olduğu bir geleneksel askerî düşünce yapısına sahiptirler. Başka bir deyişle, fetih kültürüne sahip olmayan Çin Ordusu, sadece kendi kenar kuşağında savaşmayı amaçlamıştır.

Bu yüzden Çin'in savunma araştırmalarında caydırıcılığa yönelik girişimleri daha ön plana çıkmaktadır. Sovyetler Birliği ile yakın bir askerî işbirliği içinde olan Çin'in silahlarının çoğunun orijini bu ülkededir. Teknoloji kopyalamada son derece yetenekli olan Çinliler, bu teknolojilerin üzerinden kendi sistemlerini de geliştirmeyi başarmışlardır. Nükleer güce erişmişler, roket teknolojilerinde yeterli duruma gelerek her tür roketi geliştirmiş ve hızla üretmeyi başarmışlar, seyir füzesi donanımlı modern denizaltı inşa etmişlerdir. Yeni nesil silahlar konusunda araştırmalara sahip oldukları bilinmekle birlikte, bilgi savaşı için araştırma-geliştirme ve donanımları da devam etmektedir. 2002'deki savunma harcamaları 20 milyar doları bulan Çin'in 2020'de bu payı 65 milyar dolara çıkarması beklenmektedir.⁴⁵

Her şeye rağmen Çin'in kültür ve tarihinde süper güç sevdası olmadığını görmekteyiz. Toeffler'ın belirttiği gücün üç unsurunun iki buçuğunu tamamladığını söyleyebileceğimiz Çin'in, bunu üçte üç yapsa bile hedefleri açısından süper güç olmak yerine, dünyadaki gidişatı sadece ekonomik açıdan etkileyebilecek bir bölgesel güç olarak kalacağını söyleyebiliriz. Çünkü süper güç olacak bir devletin, Amerikan deniz filosunu karşılayabilecek bir yeteneğe sahip olması da gerekir. Çin'in böyle bir yeteneği gelişmemiştir. Tarihe baktığımızda da

---

⁴⁵ Konuyla ilgili olarak bkz: Şamil Ünsal; "Çin Bir askeri Süper Güç Olabilir mi?", Jeopolitik, Yıl:4 Sayı:16, s.60-69.

denizaşırı seferlerde Çinli gemiciler bölgesel kalmışlar, ileri keşiflere ihtiyaç duymamışlardır. Kendilerine coğrafi yakınlığı olan büyük ada Japonya ile ilişkilerinde bile Moğollar'ın zorlamasıyla 1274 ve 1281'de yapılan girişimlerin haricinde Çin'den ciddi bir istila tehdidi yöneltilmemiştir. Dolayısıyla Çin'in gerçek bir süper güç olacağını söylemek biraz hayalcilik olur. Bunun tek istisnası ise gelişmekte olan Çin'in ihtiyaç duyacağı enerji kaynaklarının ileride tek bir gücün tekelinde toplanması olabilir. Eğer kaynak bağımlılığı hükmetme ya da istediğini yaptırma paranoyası yaratacak olursa, Çin'in de mecburiyetten süper güç olma girişimiyle farklı tecrübeleri denemesi mümkündür. Bu yüzden Orta Asya'da ABD'nin hegemon olmaması, Çin'in ileride istemeyeceği serüvenlere atılmasını önleyecek küresel düzeyde bir önceliğidir. Bununla birlikte Rusya ile ilişkileri iyi olduğu sürece Çin'in süper güç olma gibi bir ihtiyacı yoktur.

2) Çin-Rus İlişkilerinin Gelişmesi

Çin'in Rusya'nın 19. yüzyılda ilhak ettiği 1,5 milyon metrekareyi bulan toprak üzerinde iddiası mevcuttur. Ancak bunun için Rusya üzerine yüklenmesi pek söz konusu değildir. Çünkü bölgesel dengeleri etkin kullanan Rusya Japonya'yı jeopolitik dengeleyici olarak görmektedir.⁴⁶ Öte yandan Çin'e karşı ileriye yönelik bazı tedbirler de almaktadır. Öncelikle Çin'i savunmada ve enerjide kendine bağımlı yapmak, Çin'e karşı verdiği ticari açığı dengelemek, Asya'da yeni enerji ihracatına başlamak, Çin'in yapmayı planladığı 30 veya daha fazla sayıda nükleer reaktörün inşasını Rus şirketleri aracılığıyla yapmak gibi düşünceler aynı zamanda Rusya'ya farklı kazanımlar da sağlayabilecektir. Asya'ya doğalgaz ihracatı Rusya'ya artan enerji bağımlılığı için önlem almaya çalışan AB'ye bir alternatif pazar olarak pazar çeşitlendirmesi sağlayacak, Çin ile nükleer santral konusundaki işbirliği ise ABD-Hindistan nükleer enerji anlaşmasına bir karşılık olabilecektir.⁴⁷

Rusya ile Çin, Soğuk Savaş bittikten hemen sonra karşılıklı güven artırıcı tedbirlere yönelik anlaşmalar imzalamaya başladılar. Bu

---

⁴⁶ Trenin; a.g.e., s.34.

⁴⁷ Karaca; a.g.e., s.20.

doğrultuda Çin, Çeçenistan'ın Rusya'nın iç sorunu olduğunu kabul ederken, Rusya da Tibet'in Çin'in bir parçası olduğunu kabul etmiştir. Rusya'nın Tayvan ile resmi ilişki kurmaktan kaçınması, karşılıklı güven, işbirliği ve eşitliğe dayalı stratejik ortaklık taahhüdü, 1991 ve 1994'te yapılan "ortak sınırların tespit edilmiş" şekline uyma anlaşması ve NATO'nun genişleme planına muhalefet gibi birçok konuda siyasi işbirliğine gidilmiştir. İki ülke arasındaki askerî işbirliği de devam etmektedir.⁴⁸ Öte yandan Rusya, ABD'nin Japonya ile ilişkilerini geliştirmesini doğudan çevreleme olarak kabul etmiştir ki, bu Çin'in de ortak konusudur.⁴⁹ 2 Aralık 2002'de ise iki ülke arasında Pekin'de "stratejik ortaklık anlaşması imzalanmıştır."⁵⁰

Aslında Afganistan'daki savaş bile tek başına Moskova ve Çin'i bir araya getirmeye yeter bir nedendir. Her iki ülke de ABD'nin bölgedeki üslere yerleşerek Afganistan'a müdahalesini güvenlik tehdidi olarak algılamış ve bundan itibaren iki ülke daha da yakınlaşmıştır. Bu müdahalenin ardından Çin'in Orta Asya'ya yönelik girişimlerini daha çok ŞİÖ çerçevesinde yaptığı görülmektedir.⁵¹ ABD'nin elde ettiği sekiz üsse karşılık Çin ve Rusya stratejik öneme sahip olan Kırgızistan ile birer anlaşma imzalamış ve buradaki Rus askerî üsleri ABD üslerinden yüksek bir düzeye çıkarılmıştır.⁵²

SONUÇ

ABD, Rusya ve Çin'in ortak yanları nükleer silahlara sahip olmaları ve uzaya insan gönderen ülkeler olmalarıdır. Dolayısıyla teknolojik açıdan önde gelen ülkelerdir. Ancak üçünün birbirinden farklı jeokültürel tecrübeleri olmuştur. ABD, jeopolitik güvenliğinin verdiği rahatlık sayesinde deniz-hegemon bir güç olarak kontrollü bir yayılmacılık uygulamıştır. Rusya da benzer denizaşırı yayılmacılığı istemiş ancak buna engel olan coğrafi duvarlarını kıramamıştır. Çin ise denizaşırı yayılmacılık düşüncesi olmayan bir kültürel geçmişe sahip olup bölgesinde etkin olarak kalmayı yeğlemiştir.

---

⁴⁸ Ünsal; a.g.e., s.67.

⁴⁹ Çolakoğlu; a.g.e., s.179.

⁵⁰ Ünsal; a.g.e., s.60.

⁵¹ Oğan; a.g.e., s.17.

⁵² Ünsal; a.g.e., s.60.

Her üç gücün de ileriye yönelik üretim ve tüketim faaliyetleri için muazzam enerjiye ihtiyaçları olduğu görülmektedir. Bunlardan Rusya en şanslı konumdadır. Çünkü kendi enerji kaynakları ile böyle bir sorunu gözükmemektedir. Ancak diğer alanlarda da söz sahibi olabilmek ve bunu siyasi alanda öncelikli olarak kullanabilmek için ihtiyacı olduğu mali birikimin önemli bir bölümünü enerji transferiyle elde edecektir. Çin için Ortadoğu'ya bağlı enerji yalıtımından kurtulmak açısından yakındaki Orta Asya kaynakları stratejik öneme sahiptir. Dolayısıyla güç açısından ABD'yi doğrudan karşılayamayacak olan Rusya ile çok yönlü işbirliğine giderek bu dengeyi bozarak enerjinin geleceğinde olacağı iddia edilen Amerikan hegemonyasını kırmaya çalışmaktadır.

İki ülke böyle bir hedefe ulaşmak için ABD'nin sorunlarının zayıf noktası olan kayıplı sıcak çatışmaları körükleyebilirler. Bunu başarabilmeleri için ABD'yi coğrafi şartların nüfus yoğunluğu ile bulunduğu ve doğal etnik grupların rahatlıkla kullanılabileceği, özellikle sıcak savaş geçmişi yeni olan bölgelere yönlendirmeleri beklenmelidir. Son dönemde Ruslar'ın Balkanlar'a yönelik faaliyetleri, ABD ve NATO'yu buradaki belli bir noktaya çekerek Afganistan dışında ikinci bir sıcak çatışma alanı yaratma girişimi olabilir. Bu gerçekleştiği takdirde Orta Asya'da Rusya ve Çin'i rahatsız eden Afganistan Savaşı ülkede bulunan yabancı güçler için yeni zorluklar getirebilir.

Orta Asya'daki enerji mücadelesinin dünya çapında farklı sonuçlar doğurması da mümkündür. Örneğin buradaki doğalgazın patronu gözüken Rusya, denizasıırı pazarlara bunu kendi ulaştırabilmek için deniz yollarının güvenliğini sağlama açısından yeniden bir deniz gücü olma çabasına girişebilir. Bu da tıpkı Sovyetler Birliği zamanında olduğu gibi ABD'nin deniz egemenliğini baltalayıcı bir gelişmeler zinciri yaratabilir. Diğer yandan sayısal açıdan önemli bir deniz gücüne sahip olan Çin de Rus-Çin ittifakının Pasifik'e açılan doğu kanadını Amerikan-Japon ortaklığına karşı koruyabilir. Kısacası ABD'ye karşı üçüncü güç olarak devreye giren Çin sayesinde batıda manevra alanı kazanan Rusya yeni açılımlara erişirken, doğuda da Çin yakın çevresinde Güney Asya'dan Okyanusya'ya kadar stratejik bir kuşakta kuvvetli bir etki alanı kurabilir. Böylece bu iki ülkenin arasında kalan Orta Asya ise çok kutuplu yeni bir dünya düzeninin istikrarlı enerji eksenini teşkil eder.

KAYNAKÇA:

1. “Enerji Savaşında Kritik Manevralar”, MSI, Sayı: 2008-029, s.59.
2. Aras Bülent; “Amerika-Orta Asya İlişkileri Ve İran’ın Konumu”, Avrasya Dosyası, Cilt:5 Sayı:3, Sonbahar 1999, s.225-243.
3. Atay Mehmet; “21. YY’ın Başlarında Türkiye Ve Orta Asya’nın Yeni Jeopolitik Konumu”, Jeopolitik, Yıl:1 Sayı:2, Bahar-2002, s.37-45.
4. Atay Mehmet; “ABD’nin Afganistan Operasyonu ve Orta Asya’da Jeopolitik Satranç”, Jeopolitik, Yıl:1 Sayı:1, Kış-2002, s.108-114.
5. Çolakoğlu Selçuk; “Şanghay İşbirliği Örgütü’nün Geleceği Ve Çin”, Uluslararası İlişkiler, Cilt:1 Sayı:1, Bahar 2004, s.173-197.
6. Evans Graham and Jeffrey Newnham; The Penguin Dictionary of International Relations, London, Penguin Books, 1998.
7. Gürer Mahmut; “Moskova’dan Soğuk Tavır”, Cumhuriyet/Enerji, Yıl:1 Sayı:2, 26.02.2008, s.20.
8. Hacısalihoglu İ.Yaşar; “Avrasya Zemininde Şangay İşbirliği Örgütü Ve Türkiye”, Jeopolitik, Yıl:3 Sayı:9, Kış-2004, s.74-76.
9. Karaca Kutay; “Küresel Enerji Stratejileri Karşısında Türkiye’nin Jeostratejik ve Jeopolitik Konumu”, Stratejik Araştırmalar Dergisi, Yıl:5 Sayı:10, Eylül 2007, s.15-33.
10. Kasenov Ömerserik T.; “Orta Asya’da Tehdit Algılamaları ve Bölgesel Güvenlik”, Stratejik Analiz, Cilt:1 Sayı:1, Mayıs 2000, s.57-63.
11. Kılıçbeyli Elif Hatun, “21. Yüzyılda Avrasya Ve Avrasyacılık: Rusya, Çin, İran Ve Türkiye’nin Jeopolitik Yaklaşımları”, Jeopolitik, Yıl:2 Sayı:6, Bahar-2003, s.82-91.
12. Morgenthau Hans; “Politics among Nations”, McGraw-Hill, 1993.
13. Norling Nicklas ve Niklas Swanström; “The Shangai Cooperation Organization, Trade, and Rolaes of Iran, India, and Pakistan”, Central Asian Survey, Vol:26 No:3, September 2007, s.429-444.
14. Oğan Gökçen; “Çin’in Orta Asya’da Nüfuzu Artıyor”, Stratejik Analiz, Ekim 2005, s.16-17.

15. Özpek Burak Bilgehan; “Şangay İşbirliği Örgütü Ve Rusya”, Global Strateji, Yıl:2 Sayı:6, Yaz 2006, s.144-150.
16. Pamir A. Necdet; “Avrasya Boruhatları, Enerji Güvenliği Ve Türkiye”, Jeopolitik, Yıl:2 Sayı:5, Kış-2003, s.100-118.
17. Pamir A. Necdet; “Kafkaslar ve Hazar Havzasındaki Ülkelerin Enerji Kaynaklarının Türkiye’nin Enerji Güvenliğine Etkileri”, Türkiye’nin Çevresindeki Gelişmeler ve Türkiye’nin Güvenlik Politikalarına Etkileri Sempozyumu, İstanbul, Harp Akademileri, 10 Mart 2006, <http://www.asam.org.tr/temp/temp15.pdf>
18. Pamir A. Necdet; “Orta Asya Kafkasya’da Güvenlik Arayışları Sürecinde Bölgedeki Enerji Kaynakları’nın Rolü”, Jeopolitik, Yıl:2 Sayı:7, Yaz-2003, s.100-119.
19. Soylu Hakkı; “Enerji Koridoru Olma Yolunda Türkiye İçin Doğal Gazın Önemi”, Stratejik Araştırmalar Dergisi, Yıl:5 Sayı:10, Eylül 2007, s.1-14.
20. Şen Şamil, “Avrupa Birliği Enerji Sağlama Güvenliği Stratejisi Ve Türkiye”, Jeopolitik, Yıl:3 Sayı:9, Kış-2004; s.140-145.
21. Trenin Dimitri; “Pragmatic Power”, Jane’s Intelligence Review, Vol: 20 No:01, January 2008, s.32-35.
22. Ünsal Şamil; “Çin Bir askerî Süper Güç Olabilir mi?”, Jeopolitik, Yıl:4 Sayı:16, s.60-69.
23. www.gazprom.ru

TARİHTE ÜÇÜNCÜ GÜÇ VE ORTA ASYA ENERJİ SAVAŞLARI

ULUSLARARASI GÜVENLİK DÜZLEMİNE YÖNETİM BİLİMİ
PENCERESİNDEN FARKLI BİR BAKIŞ: STRATEJİK KAOS
YÖNETİMİ YAKLAŞIMI*

Yazar: Ömer TURUNÇ**

Öz

Günümüzde yaşananların bugün planlanmadığı açıktır. Gelecekte var olabilmek geleceği yönetmekle mümkündür. Stratejik yönetim gereği her türlü organizasyon ve ülke gelecekte varlıklarını sürdürebilmek ve rekabet edebilmek için geleceğe yönelik stratejileri bu günden belirlemek ve gerekli adımları atarak yarını kolaylaştırmak zorundadır. Savunma yönetimi, teknolojik yeniliklerin ötesinde stratejik bir oyunun önemli bir ayağı haline gelmiştir. Yarınlar için sadece savunmaya yönelik teknolojik yenilikler yeterli olmayacak, daha karmaşık bir oyun çok geniş bir kapsamda sürüp gidecektir.

Bilgi çağının ve stratejik planların geleceğe dönüklüğü kaos olgusunda hızlandıran etkisi yapmaktadır. Kaos olgusu, stratejik planlama kavramını anlamsızlaştırmakta, stratejik yönetim süreci ile çelişmektedir. Bu günden geleceğimiz üzerinde oynadığımız gerekli ama bir o kadar da riskli oyunun kaos etkisinde hızlandıran etkisi yapabileceği öngörüsü ve stratejik yönetim- kaos yaklaşımı paradoksu çalışmanın temel sorunsalıdır. Bu çerçevede çalışmamızda mevcut paradoksa yeni bir alternatif bir bakış açısı olarak “ Stratejik Kaos Yönetimi” perspektifi tartışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Güvenlik, Kaos, Strateji, Stratejik Yönetim, Stratejik Kaos Yönetimi

A DIFFERENT VIEW OF INTERNATIONAL SECURITY PLATFORM THROUGH THE
PERSPECTIVE OF ADMINISTRATION SCIENCE: STRATEGIC CHAOS
MANAGEMENT APPROACH

Abstract

It is obvious that what is happening nowadays hasn't been planned. It will be possible to exist in the future only by managing the future. As far as strategic management is concerned, any kind of organization or country has to determine their future strategies right now and they have to facilitate tomorrow by taking the necessary steps on this way in order to be able to maintain their existence and compete in the future. Defense management has become an integral part of a strategic game beyond technological innovations. For tomorrow technological innovations in defence will not suffice and a more complicated game will move onto a much larger scale.

---

* Bu makaledeki görüşler yazara aittir, TSK' nin görüşlerini yansıtmamaktadır.

**Dr.P.Bnb. Ömer TURUNÇ, KHO Dekanlığı Sis.Ynt. Bil. Böl. Bşk.İığı, Ankara.

ULUSLARARASI GÜVENLİK DÜZLEMİNE YÖNETİM BİLİMİ PENCERESİNDEN FARKLI BİR BAKIŞ STRATEJİK KAOS YÖNETİMİ YAKLAŞIMI

The future reference on the technology age and strategic plans serve as an accelerator in the phenomenon at chaos. Chaos phenomenon makes the concept of planning meaningless and contradicts with the process of strategic management. The prediction that both the necessary and risky game that we play from now on about our future is the main problem in our study on the paradox of the strategic management approach. Within this framework, the perspective called "Strategic Chaos Management Approach" is being discussed as a new alternative point of view to our study.

Key Words: Security, Chaos, Strategy, Strategy Management, Strategic Chaos Management

1. Giriş

Modern çağın getirdiği değişim ve gelişim rüzgârı, bilişim teknolojilerinin sağladığı ivmeyle toplumsal yaşamın her alanını etkilemiştir. Rekabetin yapı ve kapsamında yaşanan dönüşüm, tüm organizasyonları yenilikler ve farklılıklar çemberinde yoğun arayışlara sürüklemiştir. Belirsizliklerin rekabetin bir parçası olduğu günümüzde sürekli farklılık ve yenilikler peşinde koşmak zorunda olan organizasyonların üzerinde daha fazla durmaları gereken önemli bir unsur da geleceği yönlendirmektir. Dünün bugünden farklı olduğu günümüzde varlığı sürdürübilmenin temellerini değişime uyum, sürekli gelişim ve geleceğe yönelik olmak oluşturmaktadır.

Bu çalışmada; disiplinler arası bir yaklaşım çerçevesinde değişen uluslararası güvenlik algılamaları ile modern yönetim bilimi argümanları birlikte tartışılmıştır. Yönetim bilimindeki argümanların bulanık ve paradoksal yönlerinin yeni bir strateji olarak kullanılabilirliği küresel düzlemde tartışılmış ve yeni bir yaklaşım olan "Stratejik kaos yönetimi yaklaşımı" önerisi sunulmuştur. Stratejik yönetim süreçlerinin geleceğin yönetilmesinde kullanılabilirliği kaos olgusu çerçevesinde çok yönlü ve farklı bakış açılarıyla değerlendirilmiş ve bu çerçevede; kaos, bilgi çağı, değişim, stratejik yönetim, yeni güvenlik algılamaları ve geleceğin yönetilmesi kavramları ve bu kavramlar arası etkileşimler tartışılmıştır.

2. Bilgi Çağı, Değişim ve Değişen Güvenlik Algulamaları

Yüzyılın son çeyreğinde yaşanan değişim ve dönüşüm tüm organizasyon ve ülkeleri derinden etkilemiştir. Bilgi çağının sunduğu yenilikler tüm yaşam alanını farklılaştırmış, küresel değişim zaman ve mekânsal açıdan pek çok fırsat ve tehdidi birlikte sunmuştur. Bilindik doğrusal kabullerin şekil değiştirdiği bu süreçte bilgi önemli bir güç haline gelmiştir. Sanayi toplumu yüz yılı aşkın bir sürede yerleşmesine rağmen bilgi toplumu çok kısa bir sürede oluşmuş ve köklü değişiklikler geçirmiştir¹. Bu dönemde; iletişim teknolojisinde yaşanan gelişmelere paralel olarak bilginin dünya düzlemindeki etkileşimi inanılmaz hızlara ulaşmış ve organizasyonların iş mükemmelliğine ulaşması için dinamik yönetim sistemlerini kurmaları ve geliştirmeleri zorunlu bir hal almıştır.²

Bugünün dünyasının Heraklitos'un zamanındaki dünyadan çok daha hızlı değiştiği düşünüldüğünde, değişimin doğal bir süreç olmaktan çıktığını, güdümlü ve suni bir karaktere büründüğünü söylemek mümkündür³. Günümüzde, organizasyonların bilgi teknolojisi aracılığıyla kendilerini dönüştürerek, yeniden düzenlemenin ötesine geçmeye ihtiyacı vardır⁴. Bu yönüyle değişim, kendisi ile yarışan ve kendisini denetleyebilenler için önemli bir rekabet avantajı ve üstünlük sağlama gücü olurken, kendisine karşı direnen ve kalıcılığı temsil etme gayretinde olanlar için bir yıkım haline gelebilmektedir⁵.

Değişimin hızı, belirsizlik, risk, kriz ve kaos olguları çerçevesinde doğabilecek tehditler için alınabilecek tedbirleri daha karmaşık ve sınırlı hale getirmiştir. Günümüzün temel özelliklerinden bir tanesi de çok kısa süreler içerisinde ama oldukça sık bir biçimde yüz yüze kalınan farklı ve

---

¹ Hüsnü ERKAN, **Bilgi Toplumu ve Ekonomik Gelişme**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1993, s.8.

² E.J. METZ, "Managing Change: Implementing Productivity and Quality Improvements", **National Productivity Review**, 1984, s.176.

³ Arthur W. BARNER., "Not With a Bang But a Bureaucratic Whimper" **Colombia of World Business**, 1966, s.50.

⁴ Don TAPSCOTT, **Dijital Ekonomi** (Çev: Ece KOÇ) Koç Sistem Bilgi ve İletişim Hizmetleri A.Ş. Yayınları İstanbul,1998,s.7.

⁵ Alvin TOFFLER, **Şok (Gelecek Korkusu)** Altın Kitaplar, İstanbul, 1981s.21.

değişik durumlardır. Tarihin her boyutunda önemli olan belirsizlik olgusunun, bilgi ve iletişim teknolojileri ile birlikte hem önemi katlanmış hem de belirsizliklerle birlikte yeni olgular toplumsal yaşamda daha etkin hale gelmiştir. Küresel değişimdeki dinamizm belirsizlik, risk, kriz ve kaos durumlarını daha sık karşılaşılabilecek hale getirmiştir.

Belirsiz bir durum, birey tarafından, yeterli veri olmaması nedeniyle tam olarak yapılandırılmayan veya kategorize edilemeyen durumdur⁶. Organizasyon yöneticileri açısından en zor ve en riskli uğraş, gelecekteki belirsizliklerle mücadele etmektir⁷. Belirsizlikten kaçınmayı bir kültürel değer olarak gören Hofstede'ye⁸ göre yüksek belirsizlikten kaçınma değerine sahip toplumlarda gerek kurumlarda, gerekse insan ilişkilerinde yapılandırılmış durumlar tercih edilir; muğlaklık korku yaratır, tahmin edilebilirlik aranır, güvenlik ihtiyacı önemlidir, belirsizliğin yarattığı stres ve kaygı yüksektir. Ancak, paradoksal olarak bireyler, belirsizliği azaltmak için yüksek risk içeren davranışlar da gösterebilirler⁹.

Hofstede'ye göre risk, bir olayın meydana gelme olasılığının oranı iken, belirsizlik ise, bir olasılığa bağlı kalmadan, herhangi bir şeyin olabileceğine yönelik beklentidir ve kaygı yaratır. Eğer belirsizlik, risk olarak açıklanabiliyorsa bir kaygı kaynağı olmaktan çıkar¹⁰. Belirsizlik ve risk, yönetim sorunsalının önemli birer girdisi olup bu olgular üzerinde oluşturulabilecek etkiler göreceli olarak yönetim başarımında önemli bir performans ölçütü olarak görülebilmektedir.

---

⁶ H.Y. TEOH ve S.L. FOO, "Moderating Effects of Tolerance For Ambiguity and Risk-Taking Propensity on The Role Conflict-Perceived Performance Relationship: Evidence From Singaporean Entrepreneurs", **Journal of Business Venturing**, 12(1), 1997, s.72.

⁷ A. THOMPSON.- A. STRICKLAND, **Strategic Management:Cases and Concepts**, 5.Ed., Irwin, Homewood. 1990, s.124.

⁸ Geert HOFSTEDE , **Vivre Dans Une Monde Multiculturel**, Les Editions D'Organisation, Paris, 1991, s.124.

⁹ ERDEM Ferda, "Girişimcilerde Risk Alma Eğilimi ve Belirsizliğe Tolerans İlişkinine Kültürel Yaklaşım", **Akdeniz İİBF Dergisi**, (2), Antalya, 2001, s.146.

¹⁰ Geert HOFSTEDE , a.g.e, s.154.

Belirsizliklerin yönetilemediği dönemlerde krizler oluşmaktadır. Kriz, en basit anlamıyla, organizasyonun uzun ve kısa dönemli amaçlarını tehdit eden, acil tepkiler gerektiren ve bununla birlikte yanıt için karar verme süresini kısıtlayan ve en önemlisi varlığıyla karar verme birimlerini şaşkırtan ve kararsızlığa sürükleyen bir süreçtir¹¹. Bu anlamda, kriz “belirli bir anda veya son derece hayati önemi olan bir zamanda daha kötüye dönüş noktası”; “kritik bir devreye ulaşan durum”¹²; “örgütlenmemiş ve planlanmamış bir olayın organizasyonun bütününe etkileyecek sonuçları ve yansımaları” şekillerinde tanımlanabilmektedir. Genel bir çerçeve ile kriz, “tehdit edici şartlara müdahale edebilme yetersizliği” olarak da tanımlanmıştır¹³.

Kriz dönemleri, neden sonuç ilişkileri çerçevesinde negatif etkilerinin yanında pozitif gelişim ve ilerlemelerin filizlerini de içeriğinde bulundurabilmektedir. Organizasyon yöneticileri ve stratejistler açısından kriz dönemleri aslında birer riskli örnek vaka durumlarıdır.

Bilgi toplumunda organizasyonlar, krizleri yönetmeye çalışarak krizlerle yaşamayı öğrenmek durumundadır. Kriz zamanları, yönetimlerin ciddi olarak test edildikleri anlardır. Kriz dönemlerinde karar verirken ve bu kararları uygularken yöneticilerin her zamankinden daha fazla çabaya gereksinimleri vardır. Artık kriz dönemlerine hazırlıklı olabilmek, krizleri yönetebilme yeteneği yöneticiler için önemli bir performans ölçütüdür.

Günümüzde uluslararası güvenlik düzleminde belirsizlik, risk ve krizler yönetilmesi zaruri süreçler haline gelmiştir. Zaman ve mekânsal değişim ve kısıtlar reaksiyon sürecini daha da zorlaştırmış, küresel bazda çok hızlı ve büyük değişimler yaşanır hale gelmiştir. Anlık gelişmelerin etkisi küresel düzlemde çok kısa sürede öngörülebilir etkilere olduğu kadar öngörülemez etkilere de sebep olabilmektedir. Tüm değişimlerin kaynağında olan bilginin akışkanlığı gelişimi, refahı hızlandırdığı gibi pek çok belirsizlik, risk ve nihayet krizi de

---

¹¹ Robert B. IRVINE, “What’s a Crisis, Anyway”, *Midyear Special*, 4, 1987, s.36-37.

¹² Steven FINK, *Crisis Management, American Management Association*, 1986, s.15.

¹³ Halil CAN, *Yönetim ve Organizasyon*, 2. Bas., Adım Yay., Ankara, 1992, s.300.

beraberinde getirmiştir. Bir güç haline gelen bilgi, sahip olan organizasyon ve ülkeye göre pek çok faydalı faaliyette kullanılabilmesine rağmen çok tehlikeli bir silah olarak da kullanılabilir.

Kant'ın da ifade ettiği gibi "İnsanların bir arada yaşamasını sağlayan barış durumu, doğal durum değildir: doğal durum, düşmanlıkların her zaman olmasa da tehditlerin var olduğu savaş durumudur, barış durumu değil". Bu yaklaşımdan da anlaşılacağı gibi geçmişte olduğu gibi gelecekte de tehdit ve savaşların var olması kaçınılmazdır¹⁴.

2.1. Kaos ve Tehdidin Değişen Yapısı

Günümüzde yaşanan belirsizlik, risk ve krizleri yönetebilmek ancak sorunun kaynağına inmekle mümkün olacaktır. Nitekim yaşanan pek çok hadiseyi doğrusal yaklaşımlarla açıklamak mümkün olmamaktadır. Günümüzde yaşanan güvenlik sorunlarının sebeplerini bilinen mantıksal nedenlere dayandırmak ve buna yönelik alınan tedbirler, sorunların çözümünden ziyade daha yeni sorunlara yol açmaktadır. Bu çerçevede kaos yaklaşımı olaylara farklı bir bakış açısı kazandırmaktadır. En azından yaşanan bu düzensizliklerin ve kararsız ortamın sebebi konusunda bizlere ipuçları sunmaktadır.

Kaos kuramı, sayısal bilimlerden alınan karmaşıklık (complexity) kuramının özel bir şeklidir¹⁵. Kaos kuramı yazınının temelleri yaklaşık yüzyıl önceye, Fransız matematikçi Henri Poincaré'e kadar götürülebilir. Poincaré, doğadaki dinamik sistemlerde dikkatten kaçan küçük bir noktanın büyük sonuçlara neden olduğunu, bilim adamlarının böylesi durumları rastlantı kabul ettiklerini vurgulamıştır¹⁶.

---

¹⁴ Muhittin DEMİRAY, "Soğuk Savaş Sonrası Değişen Güvenlik Stratejileri", **SDÜ İİBF Dergisi**, C.11, S.2, Isparta, 2006, s.249.

¹⁵ Joseph OFORI-DANKWA; Scott D. JULIAN, **Complexifying Organizational Theory: Illustrations Using Time**, 2001, s.18.

¹⁶ Hasan LATİF, **Kaotik Ortamda Yönetim**. (Derleyenler: İsmail DALAY, Recai COŞKUN, Remzi ALTUNIŞIK), 1.Baskı, Beta Basım-Yayım-Dağıtım A.Ş., İstanbul, 2002, s.126.

Kaosun kavramsallaşması 1980'li yıllarda olmuştur. Kavram ile ilgili en doğru tanımı veren teorik fizikçi Jensen, kaosu “kompleks, doğrusal olmayan dinamik sistemlerin düzensiz ve öngörülemez davranışı” şeklinde ifade eder¹⁷. Kaos yazınında önemli katkıları olan ünlü bir meteoroloji uzmanı Edward Lorenz'in çalışmasının sonunda kelebeğin kanatlarına ya da baykuş gözlerine benzetilen (Şekil 1), Lorenz Çekicisi olarak bilinen şekle yer vermiştir¹⁸. Bu şekil “düzensiz bir veri akışı içinde sağlam ve güzel bir yapının” saklı bulunduğu resmi olarak kabul edilir. Bu yaklaşımda yaşadığımız her olayın ne kadar karmaşık, kararsız görünse de kendi içinde bir nedeni vardır. Kaos yaklaşımının en çarpıcı tarafı da, kâinattaki pek çok şeyin hem tahmin edilemez hem de belirli kanunlara uygunluk gösterdiğinin keşfedilmesi olup disiplinler arası bir yaklaşımla bilgi çağında yaşanan ya da yaşanacak olan olaylara açıklık getirmesidir.

Lorenz, dıştan düzensiz olarak görünen ama içsel bir düzene sahip olan kaotik sistemlerin iki temel özelliğini öne sürerek “kaos teorisi”ni açıklamaya çalışmıştır¹⁹;

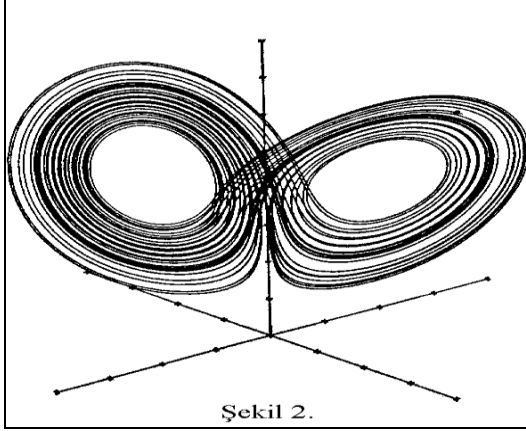
- *Başlangıç durumuna hassas bağımlılık*; daha sonraları “kelebek etkisi”-Amazonlarda bir kelebeğin kanat çırpmasıyla havada oluşacak dalgaların dünyanın bir diğer ucunda bir müddet sonra kasırgaya neden olması- olarak adlandırılmıştır. Kelebek etkisi gereğince, karmaşık sistemdeki çok küçük, önemsiz gibi görünen ve çoğu zaman dikkate alınmayan bir etki beklenmeyen büyük sonuçlar yaratabilmektedir.
- *Rastgele olmamak* ise dünyadaki birçok olayın aslında kaotik bir yapılanmaya, tüm kaotik yapılanmaların ise kendi içerisinde bir düzenliliğe sahip olduğu anlamına gelmektedir.

---

¹⁷ James GLEICK, *Kaos*, (Çev. Fikret ÜÇKAN), 9. Basım, TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları, 2000, s.24.

¹⁸ James GLEICK, a.g.e., s. 16.

¹⁹ A.g.e., s. 679.

Şekil 1. Lorenz Çekicisi

Kaynak: James GLEICK, *Kaos*, (Çev. Fikret ÜÇKAN), 9. Basım, TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları , 2000, s.24.

Lorenz'in hava olaylarını açıklamaya çalıştığı yaklaşım pek çok bilimsel olayı anlamakta ve açıklamakta kullanılmaya başlanmıştır. Lorenz'in ifade ettiği sistemde hiçbir şey aynen tekerrür etmediği için yörünge kendi kendisiyle asla kesişmemektedir. Bu sonsuza kadar kendi etrafında sarılmaya devam eden sistem soyut olmasına rağmen gerçek sistemin hareketi hakkında da fikir vermektedir²⁰. Başlangıç durumuna hassas bağıllık olgusuna işaret eden bu bilimsel bakış açısıyla, rasyonel, doğrusal yaklaşımlarla olayları anlamaya, açıklamaya çalışmanın ve geleceği tahmin etmeye çalışmanın her zaman mümkün olmayacağı gibi bir perspektif karşımıza çıkmaktadır. Nitekim başlangıç şartlarındaki çok küçük bir değişim, tüm sistem üzerinde çok önemli değişimlere neden olabileceğinden, tüm dengelim bir bakışla "gelecek üzerinde ne derece etkili olunabilir?" sorusu, bulanık bir çözüm fırsatını bizlere sunmaktadır.

Kaos teorisi penceresinden bakıldığında günümüzde yaşanan değişimin hızı ile birlikte bilgi merkezli değişim dalgasının yayılımı güvenlik alanında da önemli dönüşümlere yol açmıştır. Karşı tarafa istediğini kabul ettirmek için kullanılan "güç" unsurunda yakın

²⁰ A.g.e., s.25.

çağımızda yaşanan değişimlere paralel olarak önemli değişimler gözlenmektedir. Güvenlik ve çıkar merkezli yapılanmalar önemli değişimler geçirmektedir. Güvenlik algılamalarında meydana gelen değişimin en önemli sebeplerinden biri, tehdidin tek boyutlu, devletten devlete olma klasik konumundan çıkarak, asimetrik ve çok boyutlu bir konuma ulaşmasıdır.

Son yıllarda meydana gelen ekonomik, teknolojik, siyasi değişimler ve küresel çaptaki terör olayları ile bu yüzyılın “Bilgi Çağı” olması, tüm devletlerin dünyaya ve savaşa bakışını değiştirmiştir. Gerek politik gelişmeler ve gerekse terör olayları devletlerin “klasik tehdit” algılamalarını “asimetrik” hale getirmiştir. Asimetrik tehdit; “saldırganın, muhatabı karşısındaki zayıflığına karşılık, göreceli biçimde üstünlüklere sahip olması” şeklinde tanımlanabilir²¹. Savaş alanı artık bilinen savaş alanı değildir. Savaş artık her yerde ya da hiçbir yerdedir. Savaş ile barış arasındaki ayırım bulanıklaşmıştır. Yeni dönemde kendimizi barışta zannederken birilerinin bizimle savaşta olması söz konusu olabilmektedir²². Nitekim etnik, dini ve siber terör olayları gündemi en az savaşlar kadar etkilemektedir²³.

Terör, en ucuz, büyük organizasyonlar gerektirmeyen, asimetrik nitelikleri nedeniyle kaynağından yok edilmesi son derece zor bir hareket kabiliyetine sahip, sınırlı insan kaynağı gerektiren, muhatap açısından uluslararası hukuk temelinde boşluklarla karşılaşılacak günümüzün yeni savaş stratejisi olarak karşımıza çıkmaktadır²⁴. Terörün bilinçli, planlı ve bir siyasi amaç güdülerek yürütülmesi terörizm olarak ifade edilir²⁵. Terör, ilan edilmemiş, ancak yürürlüğe konmuş bir savaştır. Terör aynı zamanda *gizli savaş* ya da *kirli savaş* olarak da

---

²¹ Işıl Bayar BRAVO, “Tarihin Sonu, İlerleme ve Küreselleşme Üzerine Bir İnceleme”, C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt : 29 No:2, Aralık 2005, s.136.

²² Ural AKBULUT , “Bilgi Devrimi ve Değişen Paradigmalar”, Uluslararası Yönetim ve Askerlik Sempozyumu, Kara Harp Okulu Yayını, Ankara. 2005,s.132.

²³ Hüseyin SALUR, Küreselleşme Bağlamında Din ve Terör, Çukurova Üniversitesi, Yayınlanmamış Y.L.tezi, Adana, 2006, ss.54-64.

²⁴ Ercan ÇİTLİOĞLU, Gri Tehdit/Terörizm, Ankara, Ümit Yayınları, 2005,s.14-15.

²⁵ Ahmet ÇEŞME, Psikolojik Hareket ve PKK, İstanbul: IQ Kültür-Sanat Yayıncılık. 2005,s.41.

tanımlanabilir²⁶. Terörizm bir yöntem ve taktiktir²⁷. Günümüzde siyasi amaca ulaşmak için korku, dehşet salma ve yıldırma faaliyetlerini düzenli olarak kullanma olarak tanımlanan²⁸ terörizm, açık olarak ifade edilmese de günümüzde politikanın gayri resmi stratejik unsuru olarak kullanılmaktadır.

Bilgi teknolojilerinden istifade ile yaygınlaşan siber terör tehdidi yaşamın tüm alanlarını tehdit etmektedir. Teknolojinin sunduğu olanaklarda istifade eden bir terör türü olan Siber terörizm; belirli bir politik ve sosyal amaca ulaşabilmek için bilgisayar veya bilgisayar sistemlerinin bireylere ve mallara karşı bir hükümeti veya toplumu yıldırma, baskı altında tutma amacıyla kullanılmasıdır²⁹. Siber teröristler klasik teröristler gibi eylemlerini gerçekleştirmek için bomba veya silahlara değil sadece bir bilgisayar ve bir modeme gereksinim duyarlar. Hayati önem taşıyan tüm bilgiler; askeri stratejiler, güvenlik bilgileri, hastane kayıtları, iş planları ya da suç dosyalarının bilgisayar ortamında saklandığı düşünüldüğünde siber terör tehdidinin boyutları daha iyi anlaşılmaktadır.

Uluslararası çıkarların sağlanması ve korunması amacıyla devletler de dahil olmak üzere pek çok organizasyon, bilerek veya bilmeyerek, direkt veya dolaylı olarak terörü oluşturmakta, beslemekte, büyütmekte ve kullanmaktadır. Terörizm gerek ekonomik gerek siyasal açıdan önemli bir silah haline gelen teknolojik gelişmelerden de istifade ile pek çok şekle bürünmektedir. Çeşitli gerekçelerle pek çok insanın geçim kaynağı haline de gelen terör, amacına hizmet ettikten sonra bir

---

²⁶ Mehmet Ali BAL, **Savaş Stratejilerinde Terör**, İstanbul: IQ Kültür-Sanat Yayıncılık, 2003, s. 32.

²⁷ C. A. J. COADY, **Terörün Ahlakı**, İstanbul: Cogito, 6 - 7, Kış-Bahar, Yapı Kredi Yayınları. 2005, s.264-275.

²⁸ Andrew MANGO, **Türkiye'nin Terörle Savaşı**, (Çev. Orhan AZİZOĞLU), İstanbul: Doğan Kitap. 2005, s.122; Emin DEMİREL, **Terör**, İstanbul: IQ Kültür-Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2002, s.27; Faruk ÖRGÜN, **Küresel Terör**, İstanbul: Okumuş Adam Yayınları, İstanbul, 2001, s.16.

²⁹ Mehmet ÖZCAN, "Siber Terörizm ve Ulusal Güvenliğe Tehdit Boyutu", www.turkishweekly.net (Erişim ,Tarihi:25.04.2008

kimyasal atık gibi uzun süre hem atıldığı bölgeye hem de çevresine zarar vermeye devam etmektedir.

Kaotik ortamda, terör vasıtasıyla oluşan asimetrik tehditlerle mücadele önem kazanmıştır. Yerkürede değerlendirilmesi gereken bilgi miktarı her geçen gün katlanarak artmaktadır. Bu durum ise kaosu hızlandırmaktadır. Yönetim biliminde stratejik yönetim bakış açısı değişen konjonktürü yönetebilme arayışında önemli bir gelişme olmasına karşın kaos teorisi penceresinden bakıldığında kaos koşullarında sunduğu yaklaşımların başarılı olacağını söylemek her zaman mümkün görünmemektedir. Bu çerçevede bu farklı bakışın daha iyi açıklanabilmesi için “stratejik yönetim bakış açısı” incelenmesi gereken önemli bir yaklaşımdır.

2.2. Geleceği Yönetebilmek Arayışında Farklı Bir Bakış: Stratejik Yönetim ve Kaos Paradoksu

Stratejik yönetim kavramının temelini “strateji” olgusunun oluşturduğu söylenebilir. Sun Tzu’nun her dilde ve zamanda tartışmasız kabul edilmiş en büyük askerî klasiği olan “Savaş Sanatı” adlı eserini yazdığı M.Ö. 500 yılından bu yana stratejinin değişik tanımları ve yorumları yapılmıştır. Stratejiyi, askerî literatürün en eski ve en anlamlı unsuru olarak;

- Vegetius’un “Romalıların Askerî Kurumları”nda,
- Marshal de Saxe’nin “Harp Sanatı Üzerine Düşüncelerim” adlı yapıtında,
- Büyük Frederick’in “Generallerine Direktifler”inde,
- Napolyon’un “Napolyon’dan Askerî Vecizeler”inde,
- Clausewitz’in “Savaş Üzerine” adlı eserinde,
- Liddel Hart’ın “Strateji-Dolaylı Tutum”unda,
- Fukuyama, Huntington, P.Kennedy, Brzezinski gibi birçok düşünür ve stratejistlerin “yorumlarında” güç kullanma bilim ve sanatı olarak görmek ve değerlendirmek mümkündür.³⁰

---

³⁰ Ergüder TOPTAŞ, “Stratejiyi Anlamak”, **Bilim Dergisi**, Sayı 2, Cilt 16,,2006, s.5.

Strateji kavramının “önceden belirlenen bir amaca ulaşmak için tutulan yol”³¹, “savaş yönetim bilgisi”³² gibi tanımları bulunmaktadır. Bu konuda önemli çalışmaları bulunan Kaplan ve Norton stratejiyi, sürekli bir şekilde bir bütün halinde atılan adım olarak tanımlamışlar ve çalışmalarında konuyu sürekli geliştirilmesi gerekli bir süreç olarak değerlendirmişlerdir.³³

Temelini strateji kavramının oluşturduğu stratejik yönetim ise, organizasyonun genelde günlük ve olağan işlerinin yönetimi ile değil, organizasyonun “uzun dönemde yaşamını sürdürebilmesini mümkün kılacak ve ona rekabet üstünlüğü ve ortalama kar üzerinde getiri sağlayabilecek” işlerin yönetimiyle ilgili süreç olarak karşımıza çıkmaktadır³⁴.

1960’lardan günümüze sürekli gelişerek, değişerek ve zenginleşerek genişleyen stratejik yönetim yazınında etkili olduğu kabul edilen belli başlı on stratejik yönetim okulu olmuş, her biri özgün varsayımları, bakış açıları, temel kavramları ve strateji önerileri ile ortaya çıktıkları dönemde yazarlar ve/veya uygulamacılar tarafından belli ölçülerde kabul görmüş ve stratejik yönetim yazınına özgün katkılarını bırakmışlardır³⁵.

Stratejik yönetimin gelişim süreci irdelendiğinde, 1960’lardan günümüze değişim öğrenme odaklı gelişmiş ve gelişen süreçlerle birlikte daha karmaşık ya da daha karma boyutlarda algılanmaya başlanmıştır. Nitekim değişen dünyada etkileşimin boyutları dikkate alındığında, kaotik süreçler stratejik yönetim yaklaşımlarının boyutlarını belirsizleştirmekte ve stratejik yönetim okullarının üzerinde önemle

---

³¹ Türk Dil Kurumu, **Türkçe Sözlük**, Ankara, 2005, s.1811.

³² Ender GÜROL, Ali KILIÇLIOĞLU, **Çağdaş İş Dünyası Sözlüğü**, Cem yayınevi, İstanbul,1994, s.882.

³³ Robert S.KAPLAN ve David P. NORTON, **Strateji Haritaları**, Alfa Yayınları, (Çev:Şeyda ÖZTÜRK), İstanbul,2006,s.34-35.

³⁴ Hayri ÜLGEN, Kadri S. MİRZE, **İşletmelerde Stratejik Yönetim**, Literatür Yayınları, İstanbul, 2004, s.26.

³⁵ Fulya SARVAN vd., “On Stratejik Yönetim Okulu: Biçimselleşme Okulunun Bütünleştirici Çerçevesi”, **Akdeniz İİBF Dergisi**,(6), Antalya, 2003, s.74.

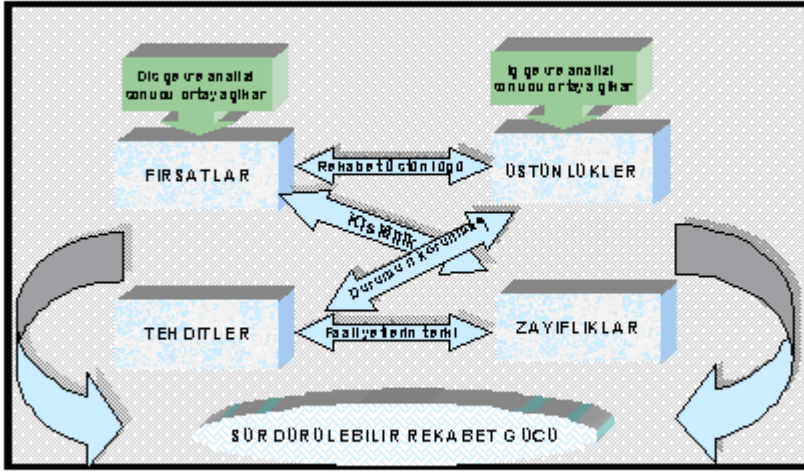
durduğu biçimselleşme-bütünleşme bağlantılarını sürekli değişebilecek şekilde esnekletmektedir.

Değişim, değişime uyum ve değişimi yönetebilme gereği stratejik yönetim yaklaşımlarında öne çıkan kavramlardandır. Değişim, zaman içinde kazanılan, var olan özellikleri ve nitelikleri sürekli farklılaştıran bir süreçtir³⁶. Organizasyonların çevresini yönetebilmesi değişime uyum ve rekabeti sağlamada önemli bir kritik başarı noktası olarak karşımıza çıkmaktadır.

Stratejik yönetim süreci organizasyonlar açısından ele alındığında, uyum ve rekabetin sağlanmasında oyunun süregeldiği arena olan çevrenin iç ve dış çevre olmak üzere iki ana çerçevede değerlendirildiğini söylemek mümkündür. Bu çerçevede, organizasyon içi ve dışında yaşananların ve çevresinde var olanların etkisinin organizasyonlar için daha etkili olduğu gözlemlenmektedir. Bu bakış açısının önemi stratejik yönetim yaklaşımlarında çeşitli modellerle sunulmaktadır. Günümüzde popüler olarak kullanılmakta olan ve stratejik yönetim bakışının çok çeşitli alanlarda kullanılabilirliğinin daha iyi anlaşılmasına olanak sağlayabileceği değerlendirilen bir etki analizi yöntemi şekil 2 ile kısaca açıklanmıştır.

---

³⁶ Joseph FICHTER, *Sosyoloji Nedir?*, Atilla Kitabevi, (Çev: Nilgün Çelebi) Ankara, 2001, s.167.

Şekil 2. SWOT Analizi

Kaynak: OREAL S., "Management Strategique de L'Entreprise", *Economica*, Paris, 1993, s. 135; HUNGER David J., WHEELLEN Thomas L., *Strategic Management*, Addison-Wesley, 6. edition, 1998, s.112 ve ÜLGEN ve MİRZE, a.g.e, s.163 'den uyarlanmıştır.

Mintzberg'in "Tasarım Ekolü Modeli" olarak isimlendirdiği³⁷ ve Christensen ve arkadaşları tarafından geliştirilen SWOT analizi modeli³⁸, çevresel faktörlere dayalı olarak geliştirilen bir etki analizi yaklaşımıdır. Bu yaklaşımda organizasyona dış çevreden ve iç çevreden yansıyan olumlu ve olumsuz etkilerin gruplandırılması yapılarak organizasyon açısından durumun analiz edilmesine kolaylık sağlanması hedeflenmiştir. Önemli bir farkındalık aracı olan SWOT analizinin

³⁷ Henry MINTZBERG, *The Rise and Fall of Strategic Planning*, The Free Press, NY,1994, s.32 .

³⁸ Mustafa KILIÇ, Volkan ERKAN, "Stratejik Planlama ve Dengeli Performans Yönetimi Yaklaşımları Bir Arada Olabilir mi?", *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı 2, 2006, s.79.

günümüzde değişik sürümleriyle yaygın bir kullanım alanı bulması, çevreye verilmesi gereken önemin pratik sonuçları olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim günümüzde her seviyede organizasyonların alacakları yönetim kararlarında iç ve dış çevreyi dikkate alan analizlere yer verdiklerini görmek mümkündür.

SWOT analizi ve benzeri yeni yaklaşımlar, organizasyonun içinde bulunduğu durumu ifade eden en önemli etkileri ve etki yönlerini de daha açık ve öz bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu bakış açısı günümüzün belirsizliklerle dolu değişken küresel yapısında organizasyonların buldukları yeri daha geniş bir perspektifle görebilme ihtiyaçlarına cevap vermeye çalışmaktadır. Ancak mevcut durumu algılama ve önerilen yaklaşımlar tecrübe edilmiş olmalarına rağmen her zaman başarının anahtarını sunamamaktadır.

Stratejik yönetimin önemi konusunda genel bir kabul sağlanmış olmasına rağmen yönetim çerçevesinden bakıldığında kaos ile stratejik yönetim arasında bir paradoksun var olduğu söylenebilir. Çünkü kaos penceresinden yönetim bilimine bakıldığında bazı değişimlerin olması gerektiği değerlendirilmektedir. Yönetim alanındaki bu tür bir değişim; neden sonuç ilişkisi anlamını yitirmesi, uzun dönemli planlama yapmanın imkânsız hale gelmesi, vizyon kavramının anlamını kaybetmeye başlaması, sürekli görüş birliğinin olan ve güçlü olan kültürlerin tehlikeli olmaya başlaması gibi değişimleri içermektedir³⁹. Bu nedenle stratejik yönetim uygulanırken stratejistlerin kaos paradoksu konusunda bilinçli olmalarının uzun vade başarımında önemli bir girdi olduğu değerlendirilmektedir. Radikal bakış açıları ve farklılaşma sayesinde stratejik yönetimin getirilerinin artırılabilceği değerlendirilmektedir.

Doğa radikal bakış açılarının yakalanmasında önemli bir araçtır. Termodinamik kanunları bizlere farklı bakış açıları sunabilmektedir. Termodinamiğin ikinci kanunundan yola çıkılarak entropinin sadece dağılmaya giden bir kayma olmayıp aslında entropinin düzenin atası

---

³⁹ Melek V. TÜZ, *Değişim ve Kaos Ortamında İşletme Davranışı*, Alfa Akademi Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 2004, s.144-145.

olabileceği düşünülebilir mi?⁴⁰ Bu çerçevede kaostan düzene uzanan yol acaba yaşanması zaruri bir süreç midir? Bu bulanık bakış, stratejik bakış açısından farklı bir yolun başı olabilir mi? Bu düşünsel yaklaşımın yaratıcılarından olan Prigocine'cinin öncüsü olduğu Brüksel Okulu' na göre; paradigmayı özellikle ilginç kılan, onun günümüzün hızlandırılmış sosyal değişmesini tanımlayan gerçeğin görünüşlerine dikkati çekmesidir: Düzensizlik, kararsızlık, çeşitlilik, dengelilik, doğrusal olmayan ilişkiler (ki bu ilişkiler içinde küçük girdiler çok büyük neticeler başlatabilir) ve geçicilik- zaman akışına karşı yüksek duyarlılık.⁴¹ Onlara göre; gerçeğin çoğunun düzenli, kararlı ve dengeli olmak yerine, değişme, düzensizlik ve süreç ile fıkrıdadığını ve kaynadığını ileri sürer. Zaman zaman bir tek düzensiz değişim veya bunların bir bileşimi olumlu geri beslemenin bir sonucu olarak o kadar güçlü bir hale gelebilir ki, daha önce var olan düzeni paramparça eder. Bu devimci anda- yazarlar ona "yalnız an" veya bir "çatallanma" noktası" diyorlar- değişmenin hangi yönde olacağını önceden kararlaştırmak doğal olarak imkansızdır. Bu noktada, sistemin bir kaosa mı dönüşeceği ya da gelişerek dissipatif yapı denilen organizasyonlara mı dönüşeceği öngörülememektedir. Ancak her iki durumda da harcanacak enerji öncesine oranla daha yüksek olmaktadır ⁴².

Kaos teorisi içerisinde temel olan nokta geleceği bilememektir. Belirsizlik sürekli olarak göz ardı edilir. Yönetim teorileri, belirsizlikleri azaltmaya yönelik yaklaşımlar geliştirmeye çalışıyor ve geleceği öngörmeye yönelik çalışmalar yapıyorsa da, kaos ve karmaşıklık teorisi geleceğin oluşumu ve tahmini ile yaklaşımlar noktasında yönetim teorileriyle çelişir. Bu nedenle bir paradoksun var olduğu değerlendirilmektedir.

Kaos teorisi, dinamik sistemlerin düz çizgisel ilerleyen denge durumunda olmadığını, aksine istikrarlı denge, sınırlı istikrarsızlık

---

⁴⁰ Daha fazla bilgi için bakınız Ilya PRIGOGINE, Isabelle STENGER, **Kaostan Düzene**, (Çev. Senai DEMİRCİ), İz Yayıncılık, İstanbul, 1996, s. 13.

⁴¹ Ilya PRIGOGINE ve Isabelle STENGER, a.g.e., s.13.

⁴² A.g.e., s.13.

(kaos) ve patlayıcı istikrarsızlık olmak üzere üç önemli durumdan geçtiklerini belirtmektedir ⁴³.

İstikrarlı Denge ortamında denge geçici olarak bozulsa dahi kısa sürede istikrar ve denge tekrar sağlanabilmektedir. İş dünyasının 1980'li yılların başlarına dek olan durumu buna güzel bir örnektir.

Sınırlı İstikrarsızlık (kaos); düzen ile düzensizliğin aynı anda var olması durumudur. Sistemde birçok öngörülemez olay ve değişimler yaşanır ama örgütsel davranışın altında yatan temel unsurlar analiz edilebilir ve anlaşılabilir.

Patlayıcı İstikrarsızlık; sistemde hiçbir düzen ve genel trendin olmadığı durumu niteler.

Kaos teorisi penceresinden bakıldığında, geleceğin farklı olacağı ve önceden tahmin edilemeyeceği nedeni ile, beklenmeyeni ve tahmin edilemeyeni var etmek mümkündür. Geleceği oluşturmaya çalışmak oldukça riskli bir iştir, ancak neyin olması gerektiğini ya da neyin daha büyük bir olasılıkla olacağını söyleyen tahminleri takip etmekten daha az risklidir. Organizasyonun yapması gereken doğru riskleri bulmak, çok az karşılaşılrsa da onu yaratmak ve belirsizlikten yararlanmaktır. Başlangıç koşullarındaki küçük bir hata nihai olguda muazzam bir hataya neden olacaktır. Bu durumda olacağı öngörmek olanaklı değildir...".⁴⁴ Bu kabul organizasyonları daha zor bir sürece sürüklemektedir.

Elbette gelecekte var olabilmek için öncelikle geleceğin var olması gerekmektedir. Geleceği oluşturmak üzere çalışmanın amacı, yarın neyin yapılması gerektiğine değil, istenilen yarını elde etmek için bugün neyin yapılması gerektiğine karar vermektir ⁴⁵.

---

⁴³ Rana A. ASLANOĞLU , **Kent, Kimlik ve Küreselleşme**, 1. Baskı, Asa Kitabevi, Bursa, 1998, s.120.

⁴⁴ Hasan LATİF, a.g.e.,s.126.

⁴⁵ Peter F. DRUCKER, **Yeni Gerçekler**, (Çev.Birtane KARANAKÇI), 4.Baskı, Ankara, 2000, s. 102-105.

3. Geleceği Yönetmek ve Stratejik Kaos Yönetimi Yaklaşımı

Modern yönetimde temel dinamiklerden olan stratejik yönetim olgusunun tarihin derinliklerindeki güvenlik merkezli oluşumlar sonucunda ortaya konulmuş bir kavram olduğu daha önce ifade edilmişti. Bu disiplinler arası kavram her boyutta derin bir bakış açısı sunmaktadır. Nitekim yönetim alanında konu üzerine yapılacak her değerlendirmenin uluslararası güvenlik - savunma düzleminde de değerlendirilebileceği son dönemde yaşanan olaylarla daha net görülmektedir. Günümüzde yaşanan olaylarda dikkati çeken bir hususun da doğrusal yaklaşımların pek çok alanda sonuca ulaşan yolda önemli sorunlarla karşılaştığıdır.

Küreselleşme ve kaos farkındalığı yönetim paradigmasında değişimlere neden olmaktadır. Yeni paradigma yöneticilerin ayrıntılı planlamalar, denetim ve gündelik etkinlikler yerine bütüncül bakış açısıyla olaylara yaklaşımlarını; ekip halinde, çevredeki hızlı değişime uyum sağlayacak biçimde örgütlenmelerini, organizasyonun tüm sosyal etkileşenleriyle sürekli iletişim içinde olmalarını gerektirmektedir. Öyle ki yöneticiler değişimin kırılma noktalarına varmadan önce stratejik seviyede planlama yapmalı, rastlantıları fırsata dönüştürmeli, sonuçları sadece sezgisel becerilerine bırakmamalıdır⁴⁶. Ancak bu paradigma için sunulan enstrümanlar çözüm için yeterli olmayabilir.

Organizasyon yöneticilerinin ve/veya sahiplerinin stratejik bir yönetim tarzı geliştirebilmeleri için öncelikle klasik yönetim tarzlarını değiştirmeleri gerekmektedir⁴⁷. Organizasyonun bütününde başarıya ulaşmak için ekip üyelerinin sürekli gelişimine önem verilmeli ve ortak bir vizyon oluşturulmalıdır. Ancak bu süreç uzun bir çaba gerektirir ve bu süreçte organizasyon içi ortam bir tür “organize kaos”u andırır. Doğruyu söylemek gerekirse hedeflenen de budur: düzensizliğin

---

⁴⁶ Şerif M. ŞİMŞEK, *Yönetim ve Organizasyon*, Günay Ofset: Konya, 2002, s.26.

⁴⁷Michael PORTER, *Ulusların Rekabetçi Üstünlüğü*, (Çev.:Mustafa ÖZEL), Küresel Rekabet, İz Yay., No:9, İstanbul, 1994, s.47.

içinden daha iyi şartlarda yeni bir düzenin yaratılmasına zemin hazırlamak...⁴⁸

Çevredeki belirsizlik ve kaos ortamı, organizasyonları sürekli olarak beklenmedik tehlike ve fırsatlarla karşı karşıya bırakmaktadır. Organizasyonların varlığını devam ettirebilmeleri, bu tehlikelerden korunmalarına veya fırsatları değerlendirerek hayati avantaj kazanabilmelerine bağlıdır. İster tehdit, isterse fırsat olsun kriz tipinde gerçekleşen dış etkenler organizasyonları değişime zorlamaktadır⁴⁹. Ayrıca günümüzde iş yapma şekilleri organizasyon yapılarını zorlamaktadır. Günümüzde daimi iş ortaklıkları ya da sabit iş ve katı organizasyonlardan daha ziyade, hızla değişen ve gelişen birbirinden farklı projelerde, proje tabanlı ilişkiler ve çalışmalara doğru bir değişim gözlenmektedir⁵⁰.

Stratejik yönetimin küresel bağlamda çevreyi algılamasına bakış giderek daha karmaşık hale gelmektedir. Nitekim gün geçtikçe önceleri etkileri dikkate alınmayan pek çok faktörün uluslararası etkileşime açık her organizasyonu bir şekilde etkilediği düşüncesi daha fazla kabul görmektedir. Bu faktörlere örnek olarak Şekil 3’de görüldüğü gibi şans, kültür, medya gibi faktörler verilebilmektedir. Bu şekilde de görüldüğü gibi; öngörülen gelecek düzeylerine uzanan zaman tüneline kabul edilen değişim gereği, yaşanacak süreçte çok çeşitli iç ve dış faktörlerden etkilenebilmektedir. Bu nedenle ulusal ve uluslararası düzlemde her türlü organizasyon (ki buna ülkelerde dahildir) çevresel etkileri hesaplama işlevini daha kapsamlı ve dinamik birer süreç olarak görmek ve uygulamak mecburiyetindedirler. Ulusal güvenlik çerçevesinde ülkeler, uzun vadeli çıkarlarını gerçekleştirebilmek için oluşturmaları zaruri olan stratejileri olgunlaştırırken tüm organizasyonlarda ve dolayısıyla tüm dünyada olduğu gibi çevre analizine her şeyden daha

---

⁴⁸Peter SENGE, (Çev. Ayşegül ILDENİZ ve Ahmet DOĞUKAN), **Beşinci Disiplin**, Yapı Kredi Yayınları, 7.Baskı, İstanbul, 2000, s.258-259.

⁴⁹Burak M. ERDAL, **Kriz Dönemlerine Yönlendirilmiş Strateji ve Vizyon Yönetimi ve Bir Uygulama**, Kocaeli Üni.,Sos.,Bil., Ens., Yayınlanmamış Y.L.Tezi, Kocaeli, 2002, s.3.

⁵⁰Maggie BIGGS, “Radical Organizational Changes, Updated İntegration Tools Fuel the Virtual Enterprise”, **InfoWorld**, , Vol.2, April. 2000, s.92.

fazla önem vermek zorundadırlar. Bu çerçevede kaos bilinci önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

Şekil 3. Küresel Strateji ve Çevre

Kaynak: Harry R YARGER, "Strategic Theory for the 21st Century: The Little Book on Big Strategy", Strategic Studies Institute, U.S., 2006, s.27.

Dünün bugünden farklı olduğu, belirsizlik, risk, kriz ve kaos gibi olguların önem kazandığı günümüz konjunktürü, bugünle uğraşan organizasyonlar için sonun başlangıcı haline gelmiştir. Varlığını sürdürebilmek isteyen her organizasyon, rutin uygulamaların ötesinde bir şekilde farklılaşmak, yenilikleri kovalamak ve yarınla uğraşmak zorundadır. Bu düşünceler, esasında kaosu da içinde barındırmaktadır. Doğrusal olmayan olgulara doğrusal ve rutin bakış açıları ile yaklaşmak çözümü kolaylaştırmadığı gibi daha da kompleks hale getirmektedir.

Düzen ve düzensizliğin bir arada bulunduğu günümüz yaşam alanında(Sınırlı İstikrarsızlık (Kaos)) önerilen farklılıklar gelecek için çoğaltan etkisiyle kaos oluşturmakta ve eskisinden daha yakın olan

gelecek daha karmaşık hale gelmekte ve öngörülen bu kompleks yapılar için atılacak her adım daha da zorlaşmaktadır. Ancak ilginç olan bu adımların atılmasında var olan zarurettir.

Kaos teorisi çerçevesinde, bilinçli ya da bilinçsiz olarak yapılan planların ve diğer uygulamaların geçmişte olduğu gibi gelecekte de beklenilmeyen etkiler oluşturabileceğini söylemek mümkündür. Bilgi çağının ve stratejik planların geleceğe dönüklüğü kaos olgusunda hızlandıran etkisi yapmaktadır. Stratejik yönetimin temel dinamiklerinden olan stratejik planların gerekliliğini tartışmak elbette bu çalışmayı çıkmaza götürecektir. Bu çalışmada vurgulanmak istenen; son çeyrek yüzyılda yaşadığımız hızlı değişimin etkilerinin yakın gelecekte beklendik etkilerin yanında pek çok beklenmedik olumlu ve olumsuz etkilere sebep olabileceğidir.

Kaosun etkisini hızlandıran bu süreç, bir kartopu gibi gelecek üzerinde bir ağ oluşturacağından, bugünkü planlamalarda yapılacak hataların sonuçlarının geçmişten daha etkili bir şekilde görülebileceğinden endişe duyulmaktadır. Modern organizasyonların tamamına yakınının, stratejik yönetim felsefesiyle geleceğe yönelik planlar yapması ve bu konuda gelecek için atılan adımların sıklığı hata riskini de artırmaktadır.

Süreci engellenemez teknolojik yeniliklerin hızı önceleri uzak olarak algıladığımız geleceği çok kısa bir süreçte karşımıza çıkaracaktır. Bu hızlı sürecin getirilerine uyum sağlamak ve süreci yönetmek her zamankinden daha zor bir hal alacaktır.

Herkesin yönetmeye çalıştığı, ancak belirli güçlerin yönlendirmeyi başaracağı gelecek, artık sınırını bilmediğimiz bir ufuk olmaktan çıkarak yaşamak zorunda kalacağımız bir sanal kafes haline gelecektir.

Uluslararası güvenlik organizasyonları ve ülkeler dahil her türlü organizasyonun yönetimi için geçerli olduğunu değerlendirdiğimiz “Stratejik Kaos Yönetimi Yaklaşımı” önerisi, stratejik yönetim-kaos paradoksunu fırsata dönüştürmeyi hedefleyen bir bakış açısı sunmak amacıyla tasarlanmıştır. Bu çerçevede bakış açımızı oluşturan varsayımlar şunlardır:

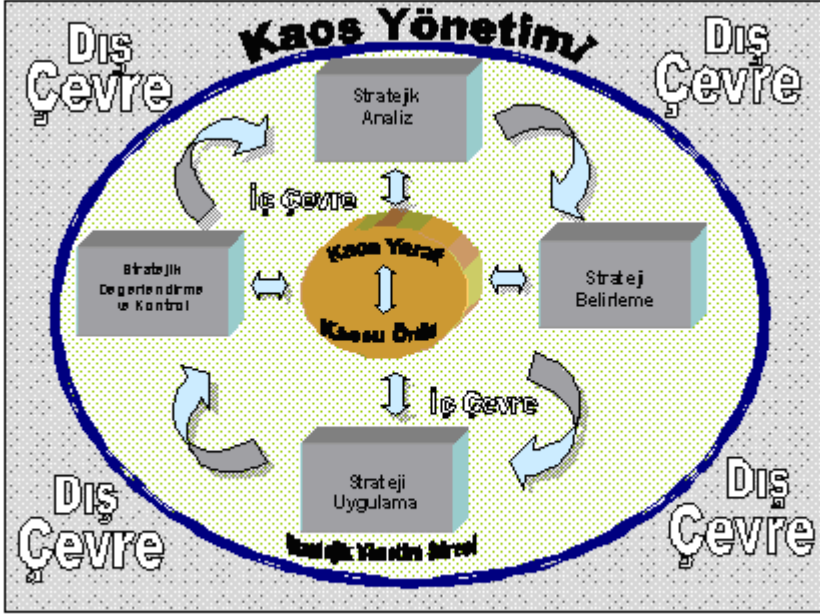
*ULUSLARARASI GÜVENLİK DÜZLEMİNE YÖNETİM BİLİMİ PENCERESİNDEN FARKLI BİR
BAKIŞ STRATEJİK KAOS YÖNETİMİ YAKLAŞIMI*

- Bugünün problemleri dünün çözümleridir.
- Stratejik yönetim ile kaos arasında paradoks bulunmaktadır.
- Stratejik yönetim-Kaos paradoksu ancak kaosun kabulü ve stratejik yönetim süreçlerinin kaos yönetimi ile etkileşimli olarak birlikte ele alınmasıyla anlaşılabilir ve kullanılabilir.
- Kaosu önlemenin önemli bir yolu da kaos yaratılmasıdır.
- Doğrusal uzun vadeli yaklaşımlar kaosu önlemekte yetersizdir.

Bu varsayımların temelinde yatan stratejik yönetim- kaos paradoksu için önerilen stratejik kaos yönetimi süreç modeli şekil 4'de sunulmuştur.

Stratejik kaos yönetimi yaklaşımı, kaos ile stratejik yönetim sürecinin iç içe olduğunu ve aralarında bulunan bu paradoksal ilişkinin kullanılabilir bir ilişki olduğunu öne sürmektedir. Bu çerçevede stratejik yönetimin sürecini her aşamasında kaos ile etkileşim olması gereği stratejik kaos yönetimi bilinci olarak stratejistlere sunulmaktadır. Bu etkileşimde kaos olgusunun yönetiminde stratejik yönetim bakışı önemli bir araç olarak kabul edilmektedir. Ancak bu modelde kaos yönetimi kısmi bir yönetim olup kaosun tümüyle yönetilmesi kesinlikle savunulamaz. Bu kısmi yönetilebilirlik fikri stratejik yönetim için önemli bir açılım olarak görülmektedir.

Stratejik kaos yönetimi yaklaşımı stratejik yönetim süreçlerinin istikrarlı denge şartlarında daha verimli olacağını öne sürer. Sınırlı istikrarsızlığın hüküm sürdüğü kaos süreçlerinde ise kaos yaratma ve önleme çabalarının gerekliliğini savunur. Patlayıcı istikrarsızlık dönemlerinde kaos önleme çabalarına yoğunlaşmanın stratejistler için en uygun davranış tarzı olduğunu savunur. Stratejik kaos yönetimi yaklaşımında, kaosun yönetilmesinde iki temel yaklaşım öne sürülmüş olup bunlar kaos yaratmak ve kaosu önlemektir. Stratejik yönetim sürecinin her aşamasında değerlendirilmesi gereken bu yaklaşımlardan kaos yaratılması fikri, esasında kaosun önlenmesinde en temel yaklaşım olarak öngörülmektedir.

Şekil 4. Stratejik Yönetim ve Kaos

Kaynak: TURUNÇ Ömer vd., "Değişen Güvenlik Algılamaları Çerçevesinde Stratejik Yönetim-Kaos Paradoksuna Yönelik Bir Değerlendirme: Kaostatejik Yaklaşım Önerisi", 4. Savunma Teknolojileri Kongresi, Ankara, 2008.

Geleceğin yönetilmesinde kullanılabilirliği öngörülen bu yaklaşım, yaratıcı stratejik liderler için önemli bir araç olmalıdır. Kontrollü kontrolsüzlük, organizasyonlar için önemli bir yaratıcılık dinamiği olup kaosun yönetilerek stratejik yönetim sağlanmasında stratejik liderler için önemli bir yaklaşım olarak görülmektedir. Kaosun doğası gereği kaos bilincine sahip liderlerin detaycılıktan uzak durarak büyük resmi görmeleri daha önemli bir özellik olarak karşımızda çıkmaktadır. Nitekim bugün yaşanan kaos emarelerinin bilinçli ya da bilinçsiz geçmişte planlanmadığını söylemek mümkün değildir. Günümüzde halen popüler olarak kullanılan ve önerilen yaklaşımlarla kaos kesin olarak önlenemez. Bu çerçevede içsel, sadece bireysel ve

organizasyonel çabaların yetersiz kalacağı ve küresel bazda da tedbirlerin alınması gerekliliği teklifler bölümünde ifade edilmektedir.

4. Sonuç ve Değerlendirme

Bu günden geleceğimiz üzerinde oynadığımız gerekli ama bir o kadar da riskli oyunun kaos etkisinde hızlandırıcı etkisi yapabileceği öngörüsünün stratejistler tarafından stratejik bilincin bir ögesi olarak kabul edilmesinin stratejik yönetim sürecinin başarıyla yönetilmesinde önemli bir öngörü olacağı değerlendirilmektedir. O halde bu durum için çözümü kimler neler yapabilir sorusunu tartışmak önemli bir aşamadır. Bilgi çağı ve stratejik yönetim gibi gelecekteki belirsizlikleri azaltmakta ve geleceği öngörmede tartışmasız etkileri olan bu modern olguların olumsuz etkilerinin de olduğunu ortaya koyan bu farkındalık oluşturma çalışması bu tartışmanın başlangıcıdır.

Çalışmanın önemli bir kısıdı, kaosun yönetiminde yönetilebilecek kaosun kısmılığıdır. Nitekim değişkenlerin çokluğu kaosu önleme sürecinde önemli bir kısıt oluşturacaktır.

Gelecekte var olabilmek geleceği yönetmekle mümkündür. Ancak geleceğin var olabilmesini sağlamak, organizasyonların günümüzde gözden kaçırdığı önemli bir noktadır. Bu çerçevede küresel seviyede alınması gereken bir dizi teklif şu şekilde sıralanabilir:

- Uluslararası güvenlik çerçevesinde gelecek için stratejik planlamalar yapılırken kaos bilinci çerçevesinde hareket edilmeli, ayrıntılardan kaçınılırken bazı stratejik ayrıntılar üretimine odaklanılarak gelecek sarmalının bir yörüngesi olunmaya çalışılmalıdır.

- Stratejik yönetimde kaos bilinci sağlanmalıdır. Her türlü organizasyon ar-ge faaliyetlerini kaos bilinci çerçevesinde yürütmelidir. Geleceği yönetmede uzun vade, bilindik sürelerin ötesinde olmalıdır.

- Her türlü organizasyon, çevresinin gelişimini kendi gelişimi için desteklemelidir. Küresel seviyede en zayıf halkalar yeterli seviyede desteklenmelidir. Organizasyonların hassasiyet, kontrol, esneklik ve yenilik kavramlarını içselleştirmeleri ve çevrelerine yaymaları gerekmektedir.

- Küresel seviyede ciddi rekabet kurumları kurulmalıdır.

*ULUSLARARASI GÜVENLİK DÜZLEMİNE YÖNETİM BİLİMİ PENCERESİNDEN FARKLI BİR
BAKIŞ STRATEJİK KAOS YÖNETİMİ YAKLAŞIMI*

- Ulusal güvenliğin ötesinde, küresel güvenlik stratejileri ciddiyle planlanmalı ve uygulanmalıdır.

- Gelişmekte olan ülkelerin uğraşacakları teknolojik yenilikler, bu günkü bilinç düzeyimizde normal olarak algılandığı sürece kaos sınırı aşılamaz ve sürecin bir parçası olmanın ötesine geçilemez. O halde yenilik yaklaşımları kaotik bir bakış açısıyla değerlendirilmelidir.

Stratejik kaos yaklaşımı, kaos teorisinin yönetim biliminde olduğu gibi uluslararası güvenlik düzleminde de kullanılabileceğini öne sürmektedir. Bu çerçevede, geleceğin şekillendirilmesi ve yönetiminde doğrusal olmayan faktörlerinde dikkate alınmasının önemi vurgulanmaktadır. Stratejik yönetim süreçlerinde kaos teorisi bilinciyle hareket edilmesinin uzun vade başarımında önemli etkilerinin olacağı değerlendirilmektedir. Aynı bakış açısıyla, uluslararası güvenliğin yönetilmesinde farklı yaklaşımların gerekliliğinden hareketle stratejistlere stratejik kaos yönetimi yaklaşımı önerilmektedir.

KAYNAKÇA

1. AKBULUT Ural , “Bilgi Devrimi ve Değişen Paradigmalar”, **Uluslararası Yönetim ve Askerlik Sempozyumu**, Kara Harp Okulu Yayını, Ankara, 2005.
2. ASLANOĞLU Rana A., **Kent, Kimlik ve Küreselleşme**, I. Baskı, Asa Kitabevi, Bursa, 1998.
3. BAL Mehmet Ali, **Savaş Stratejilerinde Terör**, İstanbul: IQ Kültür-Sanat Yayıncılık, 2003.
4. BARNER W. Arthur, “Not With A Bang But A Bureaucratic Whimper” **Colombia Of World Business**, 1966.
5. BIGGS Maggie, “Radical Organizational Changes, Updated İntegration Tools Fuel the Virtual Enterprise”, **InfoWorld** , Vol.2, April, 2000.
6. BLACKERBY P., “History of Strategic Planning”, **Armed Forced Comptroller Magazine**, 39(1), ABD, 1994.
7. BRAVO Işıl Bayar, “Tarihin Sonu, İlerleme ve Küreselleşme Üzerine Bir İnceleme”, **C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt :29, No:2, Aralık 2005.

8. CAN Halil, **Yönetim ve Organizasyon**, 2. Basım, Adım Yay., Ankara, 1992.
9. COADY C. A. J., **Terörün Ahlakı**, İstanbul:Cogito, 6-7, Kış-Bahar, Yapı Kredi Yayınları. 2005.
10. ÇEŞME Ahmet, **Psikolojik Hareket ve PKK**, İstanbul: IQ Kültür-Sanat Yayıncılık, 2005.
11. ÇİTLİOĞLU Ercan, **Gri Tehdit/ Terörizm**, Ümit Yayınları, Ankara, 2005.
12. DEMİRAY Muhittin, "Soğuk Savaş Sonrası Değişen Güvenlik Stratejileri", **SDÜ İİBF Dergisi**, C.11, S.2, Isparta, 2006.
13. DEMİREL Emin,**Terör**, İstanbul: IQ Kültür-Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2002.
14. DRUCKER Peter F., **Yeni Gerçekler**, (Çev. Birtane KARANAKÇI), 4.Baskı, Ankara,2000.
15. DRUCKER Peter F., **Sonuç İçin Yönetim**, (Çev. Bülent TOKSÖZ), İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1999.
16. ERDAL M. Burak, **Kriz Dönemlerine Yönlendirilmiş Strateji ve Vizyon Yönetimi ve Bir Uygulama**, Kocaeli Üni.,Sos.,Bil., Ens., Yayımlanmamış Y.L.Tezi, Kocaeli, 2002.
17. ERDEM Ferda, "Girişimcilerde Risk Alma Eğilimi ve Belirsizliğe Tolerans İlişisine Kültürel Yaklaşım", **Akdeniz İİBF Dergisi**, (2), Antalya, 2001.
18. ERKAN Hüsni, **Bilgi Toplumu Ve Ekonomik Gelişme**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1993.
19. FICHTER Joseph, **Sosyoloji Nedir?**, Atilla Kitabevi, (Çev: Nilgün ÇELEBİ) Ankara, 2001.
20. FINK Steven, **Crisis Management**, American Management Association, 1986.
21. GLEICK James, **Kaos**, (Çev. Fikret ÜÇKAN), 9. Basım, Tübitak Popüler Bilim Kitapları, 2000.
22. GÜROL Ender ve KILIÇLIOĞLU Ali, **Çağdaş İş Dünyası Sözlüğü**, Cem yayınevi, İstanbul,1994.

23. HOFSTEDE Geert, **Vivre Dans Une Monde Multiculturel**, Les Editions D'Organisation, Paris, 1991.
24. HUNGER David J. ve WHEELEN Thomas L., **Strategic Management**, Addison-Wesley, 6. Edition, 1998
25. IRVINE Robert B., "What's a Crisis, Anyway", **Midyear Special**, 4, 1987.
26. KANT Immanuel, "Zum Ewigen Frieden", **Mit Einer Einführung von Karl Jaspers-, Forshung und Wirstchaft-Partner und Forstschrift**, Jhrg.7, Aachen 1958/4.
27. KAPLAN Robert S. ve NORTON David P. , **Strateji Haritaları**, Alfa Yayınları, (Çev. Şeyda ÖZTÜRK), İstanbul, 2006.
28. KILIÇ Mustafa ve ERKAN Volkan, "Stratejik Planlama ve Dengeli Performans Yönetimi Yaklaşımları Bir arada Olabilir mi?", **Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi**, Sayı 2, 2006.
29. LATİF Hasan , **Kaotik Ortamda Yönetim**. (Derleyenler: İsmail DALAY, Recai Coşkun, Remzi ALTUNIŞIK), I.Baskı, Beta Basım-Yayıma Dağıtım A.Ş., İstanbul, 2002.
30. MANGO Andrew, **Türkiye'nin Terörle Savaşı**, (Çev. Orhan AZİZOĞLU), İstanbul: Doğan Kitap. 2005.
31. METZ E.J., "Managing Change: Implementing Productivity And Quality Improvements", **National Productivity Review**, Summer, 3, 1984.
32. MINTZBERG Henry, **The Rise and Fall of Strategic Planning**, The Free Press, NY,1994.
33. OREAL S., "Management Strategique de L'Entreprise", **Economica**, Paris, 1993.
34. ÖRGÜN Faruk, **Küresel Terör**, Okumuş Adam Yayınları, İstanbul, 2001.
35. ÖZCAN Mehmet, "Siber Terörizm ve Ulusal Güvenliğe Tehdit Boyutu", **www.turkishweekly.net** (Erişim,Tarihi:25.04.2008)
36. PORTER Michael, **Ulusların Rekabetçi Üstünlüğü**, (Çev.:Mustafa ÖZEL), Küresel Rekabet, İz Yay., No:9, İstanbul, 1994.

37. SARAÇOĞLU Rüştü, **İstikrar Programı Üzerine Düşünceler, Türkiye İçin Yeni Bir Orta Vadeli İstikrar Programına Doğru**, TUSİAD Yay. No:6-180, İstanbul, 1995.
38. SARVAN Fulya, ARICI Eren D., ÖZEN Janset, ÖZDEMİR Bahattin, İÇİGEN Ebru Tarcan, "On Stratejik Yönetim Okulu: Biçimselleşme Okulunun Bütünleştirici Çerçevesi", **Akdeniz İİBF Dergisi**, (6) , Antalya, 2003.
39. SENGE Peter, (Çev. Ayşegül İLDENİZ ve Ahmet DOĞUKAN), **Beşinci Disiplin**, Yapı Kredi Yayınları, 7.Baskı, İstanbul, 2000.
40. ŞİMŞEK M. Şerif, **Yönetim ve Organizasyon**, Günay Ofset: Konya, 2002.
41. TAPSCOTT Don, **Dijital Ekonomi** (Çev: Ece KOÇ), Koç Sistem Bilgi ve İletişim Hizmetleri A.Ş.Yayınları İstanbul,1998.
42. TEOH H.Y. ve FOO, S.L. "Moderating Effects of Tolerance for Ambiguity and Risk-Taking Propensity on The Role Conflict- Perceived Performance Relationship: Evidence From Singaporean Entrepreneurs", **Journal of Business Venturing**, 12(1), 1997.
43. THOMPSON A.- STRICKLAND A., **Strategic Management:Cases and Concepts**, 5.Ed., Irwin, Homewood. 1990.
44. TOFFLER Alvin, **Şok (Gelecek Korkusu)** Altın Kitaplar, İstanbul, 1981.
45. TOPTAŞ Ergüder,"Stratejiyi Anlamak", **Bilim Dergisi**, Sayı 2,Cilt 16, 2006.
46. Türk Dil Kurumu, **Türkçe Sözlük**, Ankara, 2005.
47. TÜZ Melek V., **Değişim ve Kaos Ortamında İşletme Davranışı**, Alfa Akademi Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 2004.
48. ÜLGEN Hayri ve MİRZE Kadri S., **İşletmelerde Stratejik Yönetim**, Literatür Yayınları, İstanbul, 2004.
49. YARGER Harry R., **Strategic Theory For The 21st Century: The Little Book on Big Strategy**, Strategic Studies Institute, U.S., 2006.

RUSYA - AB İLİŞKİLERİNDE STRATEJİK ORTAKLIKTAN STRATEJİK DEPRESYONA

Yazar: Yrd.Doç.Dr.Neziha MUSAOĞLU*
Yrd.Doç.Dr.Uğur ÖZGÖKER**

Öz

Doğu Bloku ve SSCB, 1989'dan sonra dağılma sürecine girmesiyle ekonomik ve siyasi bakımdan zor duruma düşerek AB'nin iktisadi ve mali yardımına muhtaç kalmıştır. Rusya, 1990'dan sonraki on yılda AB ile siyasi ve stratejik ilişkilerinde yumuşak bir çizgi takip etmiştir. 1999'da Putin'in Rusya Devlet Başkanı seçilmesi ve 2000'li yılların başından itibaren başta doğalgaz ve petrol olmak üzere hammadde fiyatlarındaki büyük artış Rusya'nın millî gelirini muazzam miktarda arttırmıştır. Bunun sonucu Rusya'nın AB'ye karşı izlediği siyasi ve stratejik ilişkileri de sertleşmiştir. Dünyanın en zengin petrol ve doğalgaz kaynaklarına sahip olan Rusya, 1990'lı yıllarda oluşmuş bütün borçlarını 2000'li yıllarda ödediği gibi elinde de büyük miktarda dolar döviz rezervi biriktirmiştir. AB'nin ekonomik ve mali yardımına muhtaç olmayan Putin'in Rusyası eski ekonomik gücüne kavuşunca siyasi ve askerî bakımdan da SSCB'nin eski parlak günlerine dönme özlemiyle politikalar oluşturmaya başlamıştır. Bu bağlamda AB'nin Kosova'nın bağımsızlığını tanınmasına sert tepki göstermiş, Gürcistan'ın Abhazya ve Güney Osetya üzerindeki egemenlik iddialarına karşı çıkmış ve Ağustos 2008'de Gürcistan'a askerî müdahalede bulunmuştur. Ayrıca NATO'nun Ukrayna, Gürcistan ve Azerbaycan gibi Karadeniz ve Kafkasya ülkeleri ile genişlemesine karşı çıkmakta ve enerji kozunu AB'ye karşı bir silah olarak kullanmaktadır. Bu politika kapsamında daha önce Rusya ile AB arasında imzalanan Stratejik Ortaklık ve İşbirliği Anlaşmasını (SOİA) uzatmayı reddetmiş ve kendi ulusal çıkarları doğrultusunda SOİA'da AB'den önemli değişiklikler talep etmiştir. Böylece 1990'lı yılların başından sonra Rusya ile AB arasında başlayan Stratejik Ortaklık, 2000'li yılların başında Stratejik Depresyona dönüşmüş bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yeni Rus Dış Politikası, AB-Rusya İlişkileri, AB Enerji Politikası, Stratejik Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması (SOİA), Stratejik Depresyon.

FROM STRATEGIC PARTNERSHIP TO STRATEGIC DEPRESSION IN RUSSIA-EU RELATIONS

Abstract

With the dissolution of the Eastern Block and the USSR, Russia, experiencing grave economic and political difficulties, has required the economic and financial assistance of the EU. After 1990, in the following decade, Russia followed a soft line in strategic and political relations with the EU. With the election of Putin as the president of the Russian Federation and increase in the prices of commodities, primarily increase in natural gas and crude oil prices has immensely increased the national income of Russia. As a result of this, Russia's political and strategic

---

* Trakya Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü

** Kadir Has Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü

RUSYA - AB İLİŞKİLERİNDE STRATEJİK ORTAKLIKTAN STRATEJİK DEPRESYONA

policies towards the EU have toughened. In addition to paying off most of her debts from the 1990s, Russia, who is very rich in natural gas and petrol reserves, has accumulated a very large reserve of dollars. Not needing EU's financial assistance once Russia reached a certain economic strength, Putin has started making policies with hopes of re-living the golden age of the USSR. In this context, Russia has shown a sharp reaction to EU's recognition of Kosovo's independence; Georgian claim to sovereignty over the regions of Abkhazia and South Ossetia and has carried out military intervention against Georgia in August 2008. Also she objects to NATO enlargement in the Blacksea and Caucasus region with Ukrainian, Azerbaijani and Georgian membership and uses the energy card against the EU as sanction. In the extension of this policy, she has rejected the renewal of the Strategic Partnership and Cooperation Agreement (SPCA) signed with the EU and has requested significant modifications from the EU to the agreement, according to her own interests. Thus the Strategic Partnership initiated between Russia and the EU at the beginning of the 1990s has turned into a Strategic Depression.

Key Words: *New Russian Foreign Policy, EU-Russia Relations, EU Energy Policy, Strategic Partnership and Cooperation Agreement (SPCA; SOİA in Turkish), Strategic Depression.*

Giriş

Rusya – Avrupa Birliği (AB) ilişkileri, siyasi ve teknik açıdan gitgide karmaşık bir görünüm arz etmektedir. Genel olarak işbirliği ve çatışma yoğunluklu olan bu ilişkilerde¹, olgusal düzeyde Kosova'nın Şubat 2008'deki bağımsızlık ilanı ve Rusya'da gerçekleştirilen Mart 2008 başkanlık seçimleriyle birlikte, AB ve NATO'nun çifte genişlemesiyle vuku bulan durağanlık, depresyona dönüşmeye başlamıştır. Son olarak Gürcistan'ın Güney Osetya ve Abhazya'ya müdahalelerine askerî güç kullanarak çok sert bir biçimde karşılık veren Rusya'nın, AB dönem başkanlığını yürüten Fransa Cumhurbaşkanı Sarkozy' nin girişimiyle Ağustos 2008 öncesi sınırlara çekilmeyi kabul etmesi ile şimdilik yatıştırılan Güney Kafkasya krizi ile beraber taraflar arasında süregelen depresyon doruğa ulaşmıştır.

Çalışmamızda, Rusya'nın dış politikasında bu denli sertleşmesinin nedenleri ve AB üyelerinin Rusya ile kurulacak ortaklık türü ile ilgili görüş ayrılıklarının beslediği depresyon atmosferinde Rusya-AB

---

* Bu makalenin hazırlanmasında yaptığı yorumlar ve katkılar için Kadir Has Üniversitesi Öğretim Üyesi Sayın Doç. Dr. Sedat Aybar' a teşekkür ederiz.

¹ Katinka Barysch, " Russia, Realism and EU Unity", Centre for European Reform, Policy Brief, cer.org.uk/pdf/policybrief_russia_FINAL_20july07.pdf

ilişkilerinin kurumsallaşması sürecinde yaşanan tıkanıklık, Stratejik Ortaklık ve İşbirliği Antlaşması'nın (SOİA) uzatılması ile ilgili tarafların yaklaşımları açısından ele alınıp değerlendirilecektir. Bu bağlamda ilk olarak krizin güncel boyutları ele alınacak, daha sonra Rusya'nın "özgünlük" ve "egemen demokrasi" retoriği incelenecektir. Bir sonraki kısımda ise Rusya ile AB'nin yeni bir stratejik ortaklık ve işbirliği anlaşması'na doğru ne kadar yol aldıkları ve Rusya'nın AB Komşuluk Politikası (ABKP)'na yaklaşımı ele alınarak öngörülerde bulunulmaya çalışılacaktır.

Yaygın medyaya yansıdığı ve AB'nin resmi sitelerinde de yer aldığı şekliyle² Rusya'nın, 7 Kasım 2007 tarihinde sona eren ve şimdiye kadar her yıl otomatik olarak uzatılan SOİA'nın yeniden gözden geçirilmesi gerektiği yönündeki ısrarı, teknik açıdan itirazın ötesinde, genel dış politikasında ve AB ile ilişkilerinde değişiminin açık bir ifadesidir. Rusya bugün on yıl öncesine göre çok daha güçlüdür. Sahip olduğu zengin doğalgaz kaynakları ile dünya enerji piyasalarına yön verecek kapasitede bir aktör olarak artık AB ile ilişkilerini kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirme kararlılığındadır.

Bu realpolitik değişimin arka planında, bir yandan uluslararası aktör olarak Rusya'nın kendini dünya siyaseti sahnesinde yeniden konumlandırması, dış politikasında egemen demokrasi ve özgünlük anlayışı temelinde iç/dış çevre ilişkilerini yeniden tanımlaması, diğer yandan ideolojik açıdan "Slavofiller" ve "Atlantistler" arasında yüzyıllardan beri süregelen, Rusya'nın Avrupa'daki yeri ile ilgili kimlik tartışması ve Doğu Avrupa üzerindeki hegemonya mücadelesi yatmaktadır. Bu çalışmada, bir yandan kendi egemenliğinin korunması, diğer yandan Avrupa ile yakınlaşmak isteğinin, Rusya için bir ikilem doğurduğu ve dış politikasında aşmaya çalıştığı en önemli sorun olduğu ileri sürülmektedir.

Bu bağlamda, AB-Rusya ilişkilerini günümüzde sorunlu kılan üç temel etken bulunmaktadır: güven eksikliği, yönetim krizi ve iki

---

² Örneğin bkz. www.iss.europa.eu , <http://europa.eu>

ortaktan paylaşılması beklenen stratejik yakınlaşma amacının yokluğu.³ Çalışmamızda bu etkenlerin belirleyici olduğu stratejik ortaklık ve enerji güvenliği gibi reel politika sorunları, tarafların çelişen algıları ile dış politika amaç ve stratejileri bağlamında ele alınıp analiz edilecektir.

Krizin güncel boyutları

Rusya - AB Stratejik Ortaklık ve İşbirliği Antlaşması'nın (SOİA) süresinin Kasım 2007 tarihinde sona ermesine altı ay kala düzenlenen Samara Zirvesi (17–18 Mayıs 2007), tarafların yeni bir çerçeve anlaşmayı müzakere etmesi amacıyla toplanmıştı. Ancak zirve başarısız olmuş ve müzakerelerin askıya alınması ile sonuçlanmıştır. SOİA'nın uzatılması konusu teknik bir konu olmaktan çıkmış, Rusya'nın sertleşmesi ve Moskova ile kurulacak ortaklık türüne dair AB üyeleri arasındaki görüş farklılıkları nedeniyle siyasi bir sorun haline gelmiştir. Rusya'daki başkanlık seçimleri sonrasında Putin'in emanetçisi Medvedev Başkan seçilmiştir. Putin de güçlü Başbakanlık koltuğuna oturmuştur. Ancak Putin' in bir süre sonra tekrar Başkan olacağı değerlendirilmektedir. Bu durumun netlik kazanmasıyla iç siyasal belirsizlikler ortadan kalkarak müzakerelerin yeniden başlayabileceği öne sürülmektedir.

Nitekim Rusya'nın 2005 yılı sonu itibariyle uyguladığı et ambargosu nedeniyle SOİA'nın uzatılmasını veto eden Polonya, geri adım atmış ve Dışişleri Bakanı Radoslav Sikorski'nin 21 Ocak 2008 tarihinde RIA Novosti'ye verdiği demeçle AB-Rusya arasında yeni ortaklık görüşmelerine 2008'in ilk yarısında başlanabileceğini açıklamıştır⁴. Bununla birlikte, herhangi başka bir sorunun yaşanmaması durumunda bile, yenilenen anlaşmanın AB'ye üye ülkeler tarafından onaylanıp yürürlüğe girmesinin beş yıl kadar sürebileceği tahmin edilmektedir.⁵

---

³ Timofei Bordatchev, "Représenter les Intérêts Privés pour Renforcer la Confiance Entre la Russie et l'EU, *Russie.Nei.Visions*, No: 10c, Mayıs 2006.

⁴ "Russia-EU Cooperation Pact Talks to Start Later this Year", RIA Novosti, 21 .01. 2008, www.En.rian.ru/russia/20080121/97471816-print.html (22.01.2008).

⁵ Katinka Barysch, " Russia, Realism and EU Unity", Centre for European Reform, Policy Brief, cer.org.uk/pdf/policybrief_russia_FINAL_20july07.pdf

NATO ve AB'nin eşzamanlı genişlemesi, Rus-Amerikan ilişkilerinde ABD'nin Irak müdahalesi sonrasında yükselen tansiyon ve Anayasa'sının reddi nedeniyle AB projesinin geleceğine yönelik belirsizlik gibi olgular, Soğuk Savaş retoriğinin geri dönmesine yol açmıştır. Başkan Putin, Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Antlaşması'nın (AKKA) askıya alınabileceği uyarısını yaptığı "Rusya'nın Durumu" başlıklı Parlamento konuşmasında (Nisan 2007), Batı'yı Rusya'nın iç işlerine müdahale etmekle suçlamıştır. Viyana'da Haziran 2006'da yapılan AKKA olağanüstü toplantısının sonuçsuz kalması üzerine Rusya, AKKA'nın askıya alınması kararını Putin'in bu konuşmasından dört ay sonra resmen uygulamaya koymuştur. Ancak diplomatik üslubun bu şekilde sertleşmesi, taraflar arasındaki ilişkilerin kopma noktasına geldiği şeklinde yorumlanmamalıdır. Çünkü AB-Rusya ilişkilerinde, AB'nin Rusya'ya enerji yönünden bağımlılığı ve Rus toplumunun tüketim alışkanlıkları ile dışa açılma arzusu⁶, güncel stratejik bağlama, Rusya'nın yeni dış politika açılımlarına ve AB'nin dış politika amaçlarına endeksli gelişmelere takılsa dahi bu açıklananlar süreklilik arz eden karşılıklı bağımlılığın parametrelerini oluşturmaktadır.

Finlandiya'nın 2006'ın ikinci yarısındaki AB dönem başkanlığı sırasında AB-Rusya ilişkilerinin duraklama aşamasında olduğu uluslararası ilişkiler uzmanları ve AB yetkilileri tarafından sıklıkla ifade edilmiştir. Bu süreçte, SOİA'nın müzakeresi yönündeki AB Komisyonu talebinin Polonya tarafından veto edilmesi nedeniyle stratejik ortaklığın geliştirilmesi yönünde üyeler arasında gerekli oydaşma sağlanamamış ve Polonya'nın vetosunun kaldırılması konusuna ağırlık verilmiştir

Aslında, bugüne gelindiğinde bir dizi etken nedeniyle ilişkilerde duraklama aşamasından depresyon aşamasına geçildiği saptamaları yapılmaktadır. İlk olarak, Rusya'nın hem iç hem dış çevrede sertleşmesi, Rusya'nın özgünlüğünü korumadaki kararlılığından kaynaklanmaktadır. Bu durum, öncelikle, AB'nin Rusya'yı algılamasına ikirciklik olarak yansımaktadır. Bir yandan, uzlaşmaz, tehditkâr,

---

⁶ John O'Loughlin and Paul F. Talbot, "Where the World is Russia?", *Eurasian Geography and Economics*, No: 1, 2005 s. 23-50

saldırgan hatta düşman bir Rusya diğer yandan mutlaka hesaba katılması gereken güçlü ve ilişkilerin sürdürülmesi gereken zor bir ortak. İkinci olarak, Rusya ile ortaklık türü üzerinde AB üyeleri arasındaki görüş farklılıkları AB içi ciddi gerilimlere yol açmaktadır.⁷ Üçüncü olarak, Moskova'nın açıklama ve kararları, gerçek hedefleri ile ilgili tereddütlere yol açmaktadır ve Rusya'nın dış politikasına ilişkin gerçek niyetleri Avrupa başkentlerinde farklı biçimlerde yorumlanmaktadır.⁸

Rusya'nın "Özgünlük" ve "Egemen Demokrasi" Retoriği

Moskova'nın amacı, Avrupa medeniyetinin Rusya medeniyeti karşısındaki üstünlük savını sarsmak ve böylece Rusya'nın özgünlüğü tezini kuvvetlendirmektir. Başkan Putin söylemlerinde her fırsatta Rusya'nın Avrupa medeniyetinin bir parçası olduğunu ve bu medeniyetin temsil ettiği evrensel değer ve ilkeleri paylaştığı görüşünü dile getirmiştir. Bu görüşünü iki temel konseptte dayandırmaktadır: Rusya'nın "özgünlüğü" ve "egemen demokrasi". Rus dış politikasının ideolojik çimentosunu bu iki kavram oluşturmaktadır. Birinci kavrama yüklenen anlam, Rusya'nın tarihten miras olarak devraldığı özgün bir örgüt yapısının ve gelişme ritminin bulunduğu ve mevcut ve/veya gelecekte oluşturulacak politikalarda bu özgünlüğün yer alacağıdır. "Rusya'nın geçmişle bağlarını koparmadaki yetersizliği ya da Batı karşıtı ulusal psikolojisi"⁹nin biçimlendirdiği Rus dış politikasında, özgünlük vurgusu özellikle Putin'in iktidar döneminde daha fazla güçlenmiştir.

İkinci kavramla, açıkça Rusya'nın içişlerine herhangi bir müdahaleye izin verilmeyeceği ve bu bağlamda herhangi yabancı bir modelin taklit edilemeyeceği ifade edilmektedir. Boris Mezhev,

---

⁷ "Korennyaya modernizatsiya Sogloşenia o Partnerstve i Sotrudniçestve: Politiceskiy Kontekst", www.alleuropa.ru/index2.php?option=com_content&task=view&id=420&pop=1&pa..., 1.04.2008

⁸ Katinka Barysch, "The EU and Russia : Strategic Partner or Squabbling Neighbours?", CER Yayını, Mayıs 2004.

⁹ Fyodor Lukyanov, "Reciprocal Respect Could Calm the Trubled Waters of EU-Russia Relations", www.eng.globalaffairs.ru/engsmi/1168.html, 20.02.2008.

Rusya'nın dış politikasında egemen demokrasi konsepti üzerindeki ısrarının, değer temelinde Avrupa karşıtlığı olmadığını, bunun ortak Avrupa değerleri yerine zengin doğal kaynaklarından geniş çapta yararlanarak kendi ulusal çıkarlarını gerçekleştirme olarak yorumlanması gerektiğini öne sürmektedir.¹⁰ Rusya'da, gerek siyasi çevreler gerek kamuoyu nezdinde, Rusya'nın hem bölgesel istikrar (BDT alanında) hem de Euro-Atlantik alandaki istikrar açısından vazgeçilmez "büyük bir güç" olduğu görüşü ciddi bir kabul görmektedir.¹¹

Rusya, "Büyük Rus" projesiyle dış politika amaçlarını yeterince açık biçimde ortaya koymadığı gerekçesiyle, Batı'da şüphe ve endişe ile karşılanmaktadır. Bu bağlamda Rusya, "özgünlüğü"¹² konusunun fazlasıyla abartılması nedeninin aslında Rusya'nın "yönetilen demokrasi" modeli ile meşrulaştırmaya çalıştığı otoriter ve anti-demokratik politikalar olduğu şeklinde Batı'da sıkça eleştirilmektedir.¹³ "Dış etkilere karşı koyma amaçlı bir siyasi-askerî sistem içinde şekillenen Rus kimliği"¹⁴ nedeniyle Rusya'da, güvenlik mekanizma ve kurumlarının aşırı güç ile donatılmalarının, demokratik-sivil toplumun gelişimini engellediği öne sürülmektedir. Enerjiyi dış politikasında baskı aracı olarak kullanması ve çevresindeki devletlere emperyal politikalar uygulaması¹⁵ Rusya'ya yöneltilen başlıca diğer eleştirilerdir. Bu tür

---

¹⁰ Boris Mezhev, "Modern Russia and Postmodern Europe", <http://eng.globalaffairs.ru/printver/1176.html>, 3.04.2008.

¹¹ Bobo Lo, "Vladimir Putin and the Evolution of Russian Foreign Policy", The Royal Institute of International Affairs, Chatham House Papers, Blackwell publishing, 2005, s. 111-113

¹² Lukin'e göre "Rusya'nın özgünlüğü"nü geçmişte olduğu gibi dünya medeniyeti için zararlı değil yararlı olmuştur ve 21.yüzyılda optimal bir düzeyde euro-atlantik medeniyeti içinde yer alabilir,V.P.Lukin, www.globalaffairs.ru/numbers/30/9124.html, 16.02.2008.

¹³ "Korennaya Modernizatsiya Sogloşenia o Partnerstve i Sotrudniçestve: Politiceskiy Kontekst", www.alleuropa.ru/index2.php?option=com_content&task=view&id=420&pop=1&pa...,1.04.2008

¹⁴ Thomas Gomart, "Quelle Place pour la Russie en Europe?", *Questions Internationales*, No. 27, Eylül – Ekim, 2007, s. 43.

¹⁵ "Korennaya modernizatsiya Sogloşenia o Partnerstve i Sotrudniçestve: Politiceskiy Kontekst",

eleştirilere karşın Rusya, demokrasiyi ilke ve değerleriyle reddetmediğini, sadece Avrupa barış, istikrar ve refah ortak alanında yer almak uğruna siyasi egemenliğinden vazgeçemeyeceğini açıkça ortaya koymaktadır. Oysa AB kendini “güç politikası”nın geleneksel kiplerinden uzak duran ve “yasalara dayalı uluslararası düzeni” geliştirmeyi amaçlayan “yeni ve niteliksel olarak değişik bir oyuncu”, bir “normatif güç” olarak algılamaktadır.¹⁶ Bazı strateji ve uluslararası ilişkiler uzmanları¹⁷, idealist bir yaklaşımla AB-Rusya ilişkilerini “ortak değer” ekseninde yoğunlaştırmanın, Rusya’nın bugünkü siyasal durumu göz önünde bulundurulduğunda pek gerçekçi olmadığı ve Rus siyasal seçkinlerinin olduğu kadar Rus kamuoyu üzerinde de olumsuz etki yarattığı¹⁸ konusunda uyarılarda bulunmaktadır.

Rusya, dış politika tercihini AB ile tam üyelik stratejisi yapmak yerine stratejik ortaklık ile sınırlı bir ilişkiler düzeni kurmak yönünde yapmıştır. Tarihsel geçmişi ve büyük güç olma arzusu nedeniyle Rusya’nın AB’ye entegre olması, gerek Moskova’da gerek Avrupa başkentlerinde imkânsız gibi görünmektedir.¹⁹

Taraflar arasında çelişen algılar ile beslenen güven bunalımının temelinde Ivan Krastev’in de işaret ettiği gibi devletin yapısı, işleyişi ve nitelikleri ile ilgili farklar yatmaktadır. Yazara göre, “Güncel krizin merkezinde demokrasi ve otoritarizm çatışması değil .....AB ile özdeşleşen postmodern devlet ile Rusya ile özdeşleşen klasik modern devlet arasında çatışma bulunmaktadır.....” Westfalya tipi bir devlet

---

www.alleuropa.ru/index2.php?option=com_content&task=view&id=420&pop=1&pa..., 1.04.2008.

¹⁶ Hiski Haukkala, “The Relevance of Norms and Values in the EU’s Russia Policy”, Working Papers 52, 2005, s. 2.

¹⁷ Katinka Barysch, “The EU and Russia: From Principle to Pragmatism?”, Center for European Reform, Policy Brief, www.cer.org.uk/pdf/EU_russia_barysch_final_10nov06.pdf

¹⁸ Levada Center’ın Şubat 2007 kamuoyu yoklama sonuçlarına göre Rusların %70’i kendini Avrupa’lı olarak görmemektedir; (Opinion Poll for the EU-Russia Center, February) %23 otoriter ve planlı ekonomi karışımı bir siyasal-ekonomik sistemi tercih etmektedirler (EBRD, “Life in transition: A Survey of people experiences and attitudes, May 2007).

¹⁹ Thomas Gomart, “L’EU et la Russie: un Equilibre a Trouver entre Géopolitique et Régionalisme”, *Russie. Nei. Visions*, No:10b, Mayıs 2006.

modeli benimseyen Rusya dış politikasında güvenlik konularına ağırlık vermeye ve komşularıyla ilişkilerinde toprak bütünlüğünü korumaya ve güç dengelerini dikkate almaya devam etmektedir.²⁰

Bu mantık çerçevesinde, iç ve dış güvenlik tehditlerinin varlığı abartılmış olsa da, Moskova'nın potansiyel askerî güç unsurlarını daima dikkate almasını gerekli kılmaktadır. Ancak Putin iktidarının ilk döneminde güvenlik konularının yanı sıra ekonomik konulara da ağırlık verilmesi, Rusya'nın dış çevreye yönelik politikalarında geleneksel jeopolitik vurguyu kısmen azaltmıştır. NATO ile ilişkilerde ortaklık düzeyinde kaydedilen gelişme bunun bir göstergesidir. Bununla birlikte, AB'nin Rusya'nın jeopolitik amaçları ile ilgili kuşku ve endişeleri, konjonktürel olarak yaşanan krizler nedeniyle devam etmektedir. Nitekim AB'nin, Kosova'nın nihai statüsü ile ilgili Rusya'nın tutumunun geleneksel jeopolitik eğilimlerini kuvvetlendireceği yönündeki endişeleri, Kosova bağımsızlığını ilan ettiğinde büyük ölçüde doğrulanmış bulunmaktadır. Beklenildiği gibi, Rusya, Kosova'nın bağımsızlığına şiddetle karşı çıkmış ve bir kez daha Batı ile ciddi bir krizin eşiğine gelmiştir.

Rusya'nın Avrupa Birliği Komşuluk Politikası (ABKP)'na Yaklaşımı

Rusya'nın genelde Batı, özelde AB ile ilişkilerini olumsuz etkileyen ve sürekliliğini koruyan en önemli olgu, AB ve NATO'nun eşanlı genişlemesidir. AB'nin 2004 tarihli son kuşak genişlemesi ile bünyesine çoğu eski Doğu bloğu üyesi olan devleti bünyesine dahil etmesi, yalnızca AB'nin kimliği ve kurumsal işleyişini etkilemekle kalmamış aynı zamanda bölgesel güç ve enerji dengelerini değiştirmiştir ve üye devletlerinin AB'nin dış politikasındaki göreceli ağırlıklarını etkilemiştir. Başlangıçta, AB genişlemesini NATO genişlemesine oranla çok daha az ciddiye alan Rusya'nın AB'nin on yeni ülkeyle 2004 yılındaki son genişlemesi ile ilgili kuşku ve endişeleri geçen üç-dört yılda ciddi biçimde artmıştır. "Yeni Avrupalı" devletlerin sekizi eski Sovyet uydusu idi, dördünün Rusya Federasyonu ile ortak sınırları

---

²⁰ Jean-Sylvestre Mongrenier, "Russia Against the European Union", www.institut-thomas-more.org/showNews/200, 11.03.2008.

bulunmaktadır ve şimdi AB üyeliklerini, Rusya ile ilişkilerinde ilave bir manevra aracı olarak kullanabileceklerdir.²¹

AB' nin daha aktif bir Doğu politikası izlemesi konusunda ısrarcı davranan Polonya'nın, Ukrayna ve Rusya'nın sınır düzenlemesi, Rus azınlığı gibi sorunları devam eden Baltık cumhuriyetleri ile ilişkileri Rusya'yı rahatsız etmektedir. Ayrıca AB'nin son genişlemesinden sonra geliştirilen ABKP'ye Ukrayna, Gürcistan, Azerbaycan, Ermenistan ve Moldova'nın dahil edilmesi ve ayrıca Ukrayna'nın olası NATO üyeliği, Rusya'nın bu yöndeki kuşku ve endişelerini artırmaktadır. Moldova'daki Transdinyester sorununun ortaklaşa çözüm girişimleri haricinde eski Sovyet alanı içinde yer alan Güney Kafkaslar (Güney Osetya, Abhazya sorunu) ve özellikle Orta Asya'daki güvenlik sorunları ile ilgili AB'nin belirli bir politikası bulunmamaktaydı.

Öte yandan Rusya, kendi yakın çevresinde AB dâhil Batı'nın varlığını tehdit olarak algılamaktaydı. Rusya-AB ilişkileri çerçevesinde, güvenlik alanında öngörülen "ortak alan" politikası zorunlu olarak bu sorunları AB-Rusya gündemine taşımıştır. Bununla birlikte, resmi olarak çatışmaların önlenmesi, kriz yönetimi ve kriz sonrası yeniden yapılanmayı amaçlayan "ortak alan", taraflar arasında jeopolitik rekabet alanı oluşturmaktadır. AB'nin amacı, çevresinde istikrar kuşağı oluşturmak, Rusya'nınki ise ulusal çıkarları açısından vazgeçilmez olarak görülen bu alan üzerinde belli ölçülerde jeopolitik kontrolü elinde bulundurmaktır. Son genişleme ile birlikte AB'nin jeopolitik eksenini Doğu'ya kaymıştır. Avrupa Birliği Komşuluk Politikası, AB'nin genişleme sürecinde kullandığı en önemli bölgesel ve küresel aracı haline gelmiştir.²²

Genişlemesi ile birlikte AB, Doğu komşuları ile ilişkilerinde stratejik bir seçim yapmak durumunda kalmıştır: Sovyetler Birliği'nin dağılması sonucunda meydana gelen stratejik boşluğun doldurulması. AB'nin bu bağlamda birinci amacı üye devletler arasında barışı

---

²¹ Dmitri Trenin, "Russia, the EU and the Common Neighbourhood", Centre for European Reform, Policy Brief, www.cer.org.uk/pdf/annual_report_2005.pdf

²² Thomas Gomart, "L'EU et la Russie: Un Equilibre a Trouver entre Géopolitique et Régionalisme", *Russie.Nei.Visions* No: 10b, Mayıs 2006, s. 4-6.

sağlamak; ikinci amacı ise “liberal demokrasi angajmanı üzerine temellendirilmiş jeopolitik istikrar için gerekli koşulların” oluşturulmasıdır.²³ Avrupa projesinin bu amaçlar doğrultusunda gerçekleştirilmesinde bize göre üç seçenek bulunmaktadır. Birincisi istikrar, ikincisi üyelik perspektifini öngörmeyen Avrupalılaştırma, üçüncüsü ise AB bünyesinde bütünleşmedir.

Hollanda ve Fransa tarafından AB Anayasası’nın reddedilmesi ile genişleme sürecini gerek uzamsal gerekse fonksiyonel açıdan yeniden ciddi olarak değerlendirmek durumunda kalan AB, şu anda ikinci seçenek üzerinde yoğunlaşmaktadır. AB Komşuluk Politikası bu seçeneği işlevselleştirmenin temel aracı durumundadır.²⁴ ABKP, üye devletler arasında AB’nin genişlemesi ve nihai sınırları üzerinde yoğunlaşan görüş ayrılıkları nedeniyle bulunan ara bir formül niteliğindedir. Bu nedenle AB’nin çevresiyle ilişkileri jeopolitik kavramlar yerine bölgeselcilik kavramlarıyla tanımlanmaktadır.

Çevre ile ilişkilerini daha ziyade jeopolitik kavramlarla tanımlayan Rusya Federasyonu’nun ABKP’ye yaklaşımının olumsuz olmasının temel nedenini tarafların algılama farklılıkları oluşturmaktadır. Rusya, ülkesinin Cezayir ve Libya gibi ülkelerle birlikte ABKP alanına dahil edilmesini reddetmektedir.²⁵ Bunun üç nedeni bulunmaktadır. Birincisi, küresel aktör olma iddiasında²⁶ olan Rusya’nın statüsünün bölgesel aktör konumuna getirileceği yönündeki kaygıları,²⁷ ikincisi AB ile yürürlükte olan Stratejik Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması’ndan dolayı Rusya’nın AB ile imtiyazlı ilişkilerinin sona erebileceği yönündeki kuşkuları; üçüncü neden olarak uygulamada ABKP’nin “Avrupalılaştırma” aracı haline gelmesi olasılığı, yani AB’ye sınırdaş

---

²³R. Danreuther, “ Setting the Framework” in R. Danreuther (Ed.), *European Union Foreign and Security Policies*, London, Routledge, 2004, s. 1-2.

²⁴ Thomas Gomart, “Union Européenne/Russie: De la Stagnation a la Depression”, *Revue du Marché commun et de l’Union européenne*, No:510, Temmuz - Ağustos 2007, s. 425.

²⁵ İrina Busigina ve Aleksandra Deryagina, “Strategiya Evropeiskogo Soyuzu v Otnoşenii Rossii i Transgraniçnoe Cotrudniçestvo na Severo-Zapade”, *Analitiçeskie Zapiski*, vıpusk 7(2), Avgust 2007, s. 13.

²⁶ Immanuel Wallerstein, “What Does Putin Want?”, www.agenceglobal.com/article.asp?id=1410. 15 Kasım 2007.

²⁷ www.ieras.ru/journal/journal.2000/9.htm

bölgelerdeki devletlerin üyelik olasılığı olmadan siyasal ve ekonomik dönüşümüne yol açacağı yönündeki endişelerdir.²⁸

Öte yandan “AB, Doğu politikasında Rusya’ya nasıl bir yer vereceğini, temelde net olarak tanımlayamamaktadır: Hala Rusya’nın talep ettiği spesifik bir strateji ile Moskova’nın AB ve BDT ülkeleri üzerinde etkisini zayıflatmak amacıyla özellikle yeni üyeler tarafından talep edilen global bir strateji arasında tereddüt etmektedir.”²⁹ Ayrıca AB, Putin iktidarının SOİA’da yer alan “ortak değerlerden” sapmasından rahatsızlık duymaktadır.³⁰

İlişkilerinin mevcut mimarisinin artık tıkanıldığını gören AB ve Rusya, SOİA temelinde yeni bir işbirliği konsepti geliştirmişlerdir: “Dört Ortak Alan”: ekonomik alan; dış güvenlik, özgürlük, iç güvenlik; bilim ve eğitimi kapsamaktadır. “Söylemsel diplomasiden faydacı işbirliğine”³¹ geçiş olarak değerlendirilen “Dört Ortak Alan”ın oluşturulmasına prensip olarak Mayıs 2003 Petersburg Zirvesi’nde karar verilmiştir. 10 Mayıs 2005’te Moskova’da yapılan AB-Rusya zirvesinde dört “yol haritası” imzalanmıştır. Bazı uzmanlar, bu konseptin en önemli yanının, stratejik ortaklığın, ortak değer paylaşımından daha somut, faydacı ve sektörel bir işbirliği zeminine çekilmesi olduğunu vurgulamaktadırlar.³² Bununla birlikte, aksini düşünen uzmanlar da bulunmaktadır. Örneğin, Michael Emerson, “Dört Ortak Alan” ve dört yol haritasını “belirsizliğin yönetiminde makul ölçüde nazik diğer bir icraat”³³ diyerek eleştirmektedir.

Güvenlik ortak alanında işbirliği, yukarıda açıklanan nedenlerden dolayı daha sorunlu alan olarak görülürken birinci alan, ekonomik

---

²⁸ Busigina, agm, s. 12.

²⁹ Thomas Gomart, “l’EU et la Russie: un Equilibre à Trouver entre Géopolitique et Régionalisme”, *Russie.Nei.Visions*, No:10b, Mayıs 2006, s. 10

³⁰ Katinka Barysch, “The EU and Russia: From Principle to Pragmatism?”, Center for European Reform, Policy Brief, [www.cer.org.uk /pdf/ EU_russia_ barysch_ final_10nov06.pdf](http://www.cer.org.uk/pdf/EU_russia_barysch_final_10nov06.pdf)

³¹ ibid

³² Timofei Bordatchev, “Représenter les Intérêts Privés pour Renforcer la Confiance entre la Russie et l’EU”, *Russie.Nei.Visions*, No:10c, Mayıs 2006, s. 6

³³ Michael Emerson, “ Four Common Spaces and the Proliferation of the Fuzzy”, CEPS Policy Brief, No: 71, Mayıs 2005.

açından taraflar arasında karşılıklı bağımlılık ilişkisi dikkate alındığında etkin bir işbirliğinin daha rahat geliştirilebileceği bir alan gibi gözükmektedir. Askerî ve siyasi açıdan diğer eski Sovyet Cumhuriyetleri'ne göre AB'nin "yumuşak gücünü" en fazla tehdit eden güç olarak algılanmasına karşın "Rusya, aslında, ekonomik sektörde topluluk mevzuat ve normlarını aşamalı olarak kabul etmekte ya da bu yönde uzun vadeli angajmanlara girmektedir."³⁴

Yeni bir Stratejik Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması'na Doğru

1994'te imzalanan ve Aralık 1997'da yürürlüğe giren Stratejik Ortaklık ve İşbirliği Antlaşması Rusya Federasyonu-AB ilişkilerinin hukuki ve kurumsal temelini oluşturmaktadır.³⁵ Her iki taraf için yeni bir anlaşma türü olan SOİA, AB'nin Amsterdam Zirvesi'nde(1997) kabul edilen "Ortak Stratejiler" in ilk somut uygulamasıdır. Aynı türden anlaşmalar, Tacikistan ve Baltık Cumhuriyetleri hariç diğer bütün eski Sovyet Cumhuriyetleri ile imzalanmıştır. AB'nin, Rusya ile ilgili iki stratejik amacı bulunmaktadır: Rusya'da kalıcı, açık ve çoğulcu demokratik bir rejimin kurulması; Rusya ile yoğun işbirliği sayesinde Avrupa'da istikrar ve güvenliğin desteklenmesi ve kıta için ortak sorunların beraberce çözümlenmesi. "Stratejik ortaklık" da³⁶, bu amaçların gerçekleştirilmesinde kullanılacak mekanizma olarak geliştirilmiştir.

SOİA, Birinci Çeçenistan Savaşı nedeniyle gecikmeli olarak yürürlüğe girmiştir. Yeltsin iktidarının son dönemine rastladığı için de, Anlaşma'nun uygulanması öngörüldüğü gibi başarılı olamamıştır. SOİA'nın verimsiz bir araç haline gelmesinde ikinci bir neden, "ortak stratejinin" esaslarının zayıf olmasıdır. AB üyeleri arasında Rusya ile ilişkilerin önemi üzerinde uzlaşının bulunmasına karşın, AB'nin Rusya

---

³⁴ İbid

³⁵ Barysch, Katinka, "The EU and Russia: From Principle to Pragmatism?", Centre for European Reform, Policy Brief, [www.cer.org.uk/pdf /EU_russia_barysch_final_10_nov06.pdf](http://www.cer.org.uk/pdf/EU_russia_barysch_final_10_nov06.pdf) ; Irina Busigina and Aleksandra Deryagina, "Strategia Evropeyskogo Soyuzu v otnoşenii Rossii i transgraniçnoe sotrudniçestvo na Severo-Zapade", www.creativecommons.org/licenses/by-nc/2.5

³⁶ Dmitriy Suslov, "Pobedit Rossii:ES pitaetsya diktovat uslovia RF", www.cceis.ru/rus/analytic/41.html, 31.10.2007.

ile ilgili gerçek önceliklerinin neler olduğu konusunda ciddi yaklaşım farklılıkları bulunmaktadır. Bu nedenle SOİA belgesinde yalnızca demokrasi, çoğulculuk, serbest piyasa ekonomisi gibi temel ortak önceliklere yer verilmiştir. Stratejinin uygulanması ile ilgili teknik prosedürler, finansal kaynak, denetim gibi hususlar ayrıntılandırılmamıştır.

Rusya'nın zayıf olduğu dönemde kendisine dikte edilen bir Anlaşma olduğu gerekçesiyle Putin, ikinci iktidar döneminin sonunda uzatılması gereken SOİA ile ilgili tavrını, eşitler arasında bir Anlaşma olması gerektiği yönünde net olarak ortaya koymuştur.³⁷ Ekonomik olarak GSMH'sinde %7'lik yıllık artış ve 300 milyar dolar rezerve sahip olmakla övünen Rusya'nın artık Batı'ya ihtiyacı kalmamıştı.ⁱ Rusya, yeni bir SOİA'nın müzakerelerine Avrupa Komisyonu'nun kararlarını kabul eden taraf olarak değil³⁸, Anlaşma'nın hazırlanma aşamalarında Rus ulusal çıkarlarını savunacak bir uzman ekiple katılma niyetinde olduğunu açıklamaktadır.³⁹

1998 krizini aşan ve artan doğalgaz gelirleriyle hızla toparlanan Rusya, siyasi ağırlığını bu süreçte ortaya koymakta kararlı gözükmektedir.⁴⁰ Putin'in, dönemin Avrupa Komisyonu Başkanı Romano Prodi'nin ABKP için kullandığı "kurumlar dışında her şey"

---

³⁷ "V Podderjku Zaključenia Širokoformatnogo Bazovogo Dogovora o Stratejičeskom Partnerstves ES", [www.alleuropa.ru/index2.php?option=com_content &task=view &id=423&pop=1&pa...](http://www.alleuropa.ru/index2.php?option=com_content&task=view&id=423&pop=1&pa...), 01.04.2008

³⁸ Rusya, AB'nin bütün ortaklık mekanizmalarının müzakere edilemez olmasından dolayı demokratik meşruiyetten yoksun olmasından ve ilişkilerde AB lehine güç asimetrisi yaratmaktan rahatsızlık duymaktadır. bkz. Hiski Haukkala, "The Relevance of Norms and Values in the EU's Russia Policy", *Workig Papers* 52, 2005, s. 15-16.; AB-Rusya ilişkilerinde demokratik meşruiyet yokluğunun varlığı için bkn. Timofei Bordatchev, "Représenter les Intérêts Privés pour Renforcer la Conience entre la Russie et l'UE", *Russie.Nei.Visions*, No:10c, Mayıs 2006, s. 12-14.

³⁹ Nadejda Arbatova, "Russie-EU apres 2007:le Débat Russe", *Russie. Nei.Visions*, No: 20, Haziran 2007, www.ifri.org

⁴⁰ Dönemin Başbakan Yardımcısı ve Gazprom Başkan Yardımcısı Medvedev bu durumu şu sözlerle değerlendirmiştir: "Altı yıl önce gücümüz yoktu. Ancak bugün bu gücümüz var.", *Congress of the World Journal Association*, Moscow, 4 - 7 .06. 2006.

formülünün⁴¹ gerek SOİA gerek “dört ortak alan” stratejisi için sık sık kullanması bu anlamda dikkat çekicidir.

AB-Rusya ilişkilerinin durağanlıktan depresyona kaydığı varsayımımızın odağında “2007 problemi” bulunmaktadır. Kasım 2007’de süresi dolan SOİA’nın yeni çerçeve Anlaşma taslağı üzerinde görüşmeler askıya alınmıştır. Gerek AB’de gerekse Rusya’da bazı siyasi çevreler sorunun çözümü konusunda farklı formüller üretmektedirler. Avrupa’daki muhafazakârlar, Anlaşma’nın olduğu gibi kalması ve böylece Rusya’nın mümkün olduğunca AB’den uzak tutulması gerektiğini savunmaktadırlar.⁴² Rusya’da iktidar çevresi, yeni düzenlemelerle Rusya’nın küresel aktör olarak uluslararası politikadaki ağırlığının ve prestijinin artacağını savunurken⁴³ liberal Rus seçkinlerinin görüşü, demokratik dönüşümünü henüz tamlamamış olan Rusya için bu haliyle Anlaşma’nın sürecin devamlılığı açısından yeterli olduğu şeklindedir. SOİA’nın modernizasyonu ile ilgili “Bütünleşmiş Avrupa’da Rusya” (*Rossia v Obidinnoi Evrope*) çalışma grubu, mevcut Anlaşma’nın korunmasını savunurken yeni koşullara göre ortaya çıkabilecek ihtiyaçların ek protokoller ile düzenlenmesini önermektedir.⁴⁴

Rusya’da 2007 Meclis ve 2008 Başkanlık Seçimleri’nin arifesinde iç çevrede artan konjonktürel siyasal belirsizlik ortamı tarafların “2007 sorunu”nun çözümüne yönelik girişimlerinin bir süre durmasına yol açmıştır. Rusya’nın Mart 2008 seçimleri ile iktidara gelen genç devlet başkanı Medvedev’in AB politikalarında köklü bir değişim

---

⁴¹ T.V. Bordaçev, “ES-Rossia:Vse, krome institutov”,www.cceis.ru/rus/analytic/38.html, 25.10.2007.

⁴² “Korennaya modernizatsiya Sogloşenia o Partnerstve i Sotrudničestve: Politiceskiy Kontekst”,www.alleuropa.ru/index2.php?option=com_content&task=view&id=420&pop=1&pa...,1.04.2008.

⁴³ “V Podderjku zaključenia širokoformatnogo Bazovogo Dogovora o stratejiçeskom partnerste s ES”, www. Alleuropa.ru/index2.php? option=com_content&task=view &id=423&pop=1&p..., 01.04.2008.

⁴⁴ “Korennaya modernizatsia Sogloşenia o partnerstve i sotrudničestve: politiceskiy kontekst”, www. Alleuropa.ru/index2.php? option=com_content &task=view &id=420&pop=1&pa..., 01.04.2008.

beklenmemektedir. “Putinizmin Putin’siz devam edeceği”⁴⁵ kanısının temelinde, Moskova’nın çok büyük bir olasılıkla AB ile gereksiz yere ilişkilerini germekten kaçınacağı görüşü yatmaktadır. Rusya, muhtemelen dış politikasında Rusya’nın “özgünlüğü” ve “egemen demokrasi” söylemlerini koruyacaktır.⁴⁶ Nitekim Rusya’nın ekonomik gelişimi açısından Avrupa pazarı vazgeçilmez bir yere sahiptir. 2007 verilerine göre, ihracat alanında İtalya, Almanya’yı arkasında bırakarak (toplam ihracatın %8’i) Moskova’nın ikinci önemli ortağı konumunda (toplam ihracatın %8,5’i); İngiltere ve Fransa, Moskova’nın ihracat yaptığı ülkeler arasında sırasıyla onuncu ve on dördüncü sırada yer almaktadır.⁴⁷

İthalat alanında ise Almanya birinci sırada (toptan ithalatın %13.5i), toplam ithalattaki payları %4 olan Fransa ve İtalya ise üçüncü sırada yer almaktadır. 2006 verilerine göre, AB’nin Rusya’ya doğrudan sermaye yatırımlarının miktarı 30 milyar Euro; Rusya’nın ise AB ülkelerindeki yatırım toplamı 3 milyar Euro’dur. (yani 1/10).⁴⁸ Bununla birlikte, AB, Rusya için dış sermaye yatırımları açısından en önemli aktör konumundadır.⁴⁹

AB-Rusya İlişkilerinin Birincil Konusu: Enerji

Rusya, AB’nin ihracatı açısından önemli bir ortak olmamasına karşın, AB doğalgazın %43’nü petrolün de %33’nü Rusya’dan

---

⁴⁵ Katinka Barysch, “The EU and Russia: From Principle to Pragmatism?”, Centre for European Reform, Policy Brief, www.cer.org.uk/pdf/EU_russia_barysch_final_10nov06.pdf

⁴⁶ Medvedev’in başkan olmadan önceki söylemlerinden bazı ip uçları bu durumu doğrular niteliktedir. Bknz, C. Mortishead: “BP Surrenders Russian Gasfield to Gasprom”, The Times Online, 23.06.2007.

⁴⁷ Thomas Gomart, “Quelle Place pour la Russie en Europe?”, *Questions Internationales*, No:27, Eylül – Ekim, 2007, s. 46.

⁴⁸ “Vstreça Liderov Rossia-ES: Mafra Sdelolo svoio Delo”, İnternet-jurnal” Vsia Evropa.ru”, 16-2007, No:11, www.alleuropa.ru/index2.php?option=com_content&task=view&id=459&pop=1&pa (22.01.2008).

⁴⁹ Kari Liuhto, “Ka Razviaziat Gordiev Uzel Mejdu ES i Rossiei?”, *Rossia v Globalnoi Politike*, No:1, Ianva-Fevral 2008, www.globalaffairs.ru/numbers/30/9138.html, (18.032.008).

almaktadır.⁵⁰ Sovyetler Birliği ve Doğu Bloğu'nun eski üyeleri ve yeni AB üyesi devletlerin çoğunda bu oran %100'lere ulaşmaktadır.⁵¹ AB'nin ithal ettiği doğal gaz ve petrol oranının bugünkü %50'lerden 2030 yılında %70'e, petrol ürünlerinde %90'a çıkacağı düşünülecek olursa,⁵² AB'nin Rusya ile ilişkilerinde enerji faktörünün ne kadar belirleyici olacağı kolayca anlaşılmaktadır. AB-Rusya ilişkilerinin bu bağlamda enerji konusunda karşılıklı bağımlılığa endeksli olduğu söylenebilir.⁵³ Rusya, potansiyel olarak istikrarsız Ortadoğu'ya⁵⁴ alternatif enerji kaynağı tedarikçisi olarak düşünülse de⁵⁵ Avrupa, Rusya'ya olan enerji bağımlılığının artmasından dolayı rahatsızlık duymaktadır. Ancak, AB'nin enerji konusunda marjinalleşmesi riski⁵⁶ karşısında Rusya'nın AB pazarı dışında alternatif yaratamaması sorunu ilişkilerde taraflar arasındaki dengelyi ve "sıfır toplamlı kazanç" yerine "kazan kazan" yaklaşımını gerekli kılmaktadır.

Putin'in ilk iktidar döneminde (2000-2004) enerji, ekonomik işbirliği amacı olarak görülmüş ve 2000 yılında başlatılan "Enerji Diyalogu" ile enerji kaynaklarının transferi ve ilgili sektörde Batı yatırımlarının yapılması konusunda taraflar arasında anlaşmaya

---

⁵⁰ Andrew Monaghan, "Russia-EU Relations: an Emerging Energy Security Dilemma", www.carnegieendowment.org/publications/index.cfm?fa=view&id=18496&prog=zru

⁵¹ Rusya'nın 2005 yılındaki ithalat-ihracat oranları; petrol ve doğal gaz ihracat oranları ülke bazında karşılaştırıldığında yapılan tesbit (Tablo 2).

⁵² "Energy: Let Us Overcome Our Dependence", European Commission Green Paper, 2002, Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2002, s. 2 – 9.

⁵³ Sven Hirdman, "Russia's Role in Europe", Carnegie Moscow Center, Moscow 2006, p.12; Filip Henson, "Rossia i ES:energetičeskoe sotrudničestvo neizbejno", *Rossia v Globalnoi Politiki*, N0:1, Yanvar-Fevral 2008, www.Globalaffairs.ru/numbers/30/9139.html (18.03.2008)

⁵⁴ "The Energy Dialogue Between the European Union and the Russian Federation between 2000 and 2004", Communication from the Commission to the Council and the European Parliament, Brussels, COM(2004) 777 Final, 13.12.2004, s. 2.

⁵⁵ "The Energy Dialogue Between the European Union and the Russian Federation between 2000 and 2004", Communication to the Council and the European Parliament, Brussels, COM, 204, 777 Final, 13.12.2004, s. 2.

⁵⁶ Tomas Gomart, "Evropa, Rossia, SŞA: Novie Veliçını Starogo Upravlenia", *Rossia v Globalnoi Politike*, No:1, Ianvar-Fevral 2008, www.Globalaffairs.ru/numbers/30/9137.html , (18.03.2008).

varılmıştır.⁵⁷ Ancak "Enerji Diyalogu" beklenen sonuçları vermemiştir. AB'nin, enerji sektöründe liberalizasyon politikaları izleyeceği beklentisine karşın, Rusya, Gazprom'un enerji sektöründeki tekeli kuvvetlendirmiştir. 2008 yılında Rus petrol üretiminin yarısının devlet kontrolünde olacağı tahmin edilmektedir.⁵⁸ "Enerji Diyalogu" mekanizması bu koşullarda tamamen yetersiz kaldığı için Avrupa Komisyonu SOİA'nın, yukarıda bahsi geçen dört ortak alanın yanı sıra enerji güvenliğinin kapsamına dâhil edilecek şekilde yeniden düzenlenmesini önermektedir.

Putin'in ikinci iktidar döneminde özellikle Ocak 2006'da Rusya'nın Ukrayna'ya doğalgaz sevkiyatını kesmesiyle yaşanan kriz ile birlikte enerji konusu siyasal bir nitelik kazanmıştır. Enerji konusunda AB-Rusya diyalogunu tıkayan siyasal sorunlar aslında tarafların "enerji güvenliği" kavramını farklı tanımlamalarından kaynaklanmaktadır. Enerji güvenliği konusunu jeopolitik bağlam dışında tutan AB, uluslararası enerji oyununda güçlü konumda değildir. AB için enerji güvenliğinin anlamı, enerji kaynaklarına makul fiyatlarla erişimdir. Oysa Rusya için, enerji güvenliği, ödeme gücüne sahip pazarlara açılma, bu pazarlarda riski azaltma ve kullanıcı devletlerden uzun vadeli yatırım güvenceleri alma anlamını taşımaktadır. Doğalgaz konusunda Rusya Gazprom'un⁵⁹ tekeli koruma niyetini devam ettirmektedir.

---

⁵⁷ Andrew Monaghan, "Russia-EU Relations: an Emerging Energy Security Dilemma" www.carnegieendowment.org/publications/index.cfm?fa=view&id=18494&prog=zru - 45k ; Thomas Gomart'a göre AB'nin marjinalleşmesi sadece enerji sektörüyle sınırlı değil aynı zamanda stratejik olarak uluslararası politikadaki konumu da zayıflamaktadır. Ayrıntı için bakınız Thomas Gomart, "L'Empire marginalisée", *Politique Internationale*, No: 118, Hiver 2007-2008, www.ifri.org/files/Russie/ThGomart_europe_marginalisée_pi.pdf www.carnegieendowment.org/publications/index.cfm?fa=view&id=18494&prog=zru - 45k -

⁵⁸ Katinka Barysch, "Russia, realism and EU unity", Centre for European Reform, Policy Brief www.cer.org.uk/pdf/policybrief_russia_FINAL_20july07.pdf

⁵⁹ Gazprom, dünya doğalgaz tüketiminin 1/5'ini karşılamakta ve Rusya'da petrol üretiminin %30'unu kontrol etmektedir. Devletin Gazprom'daki hisse oranı %5'dir. Michael Thumann, "Diversifications des sources-meilleure stratégie pour les relations énergétiques EU-Russie", IFRI, Mayıs 2006, www.ifri.org/files/Russie/thumann_francais_WS.pdf

Günümüzdeki belirsizliğe yol açan bir diğer unsur ise, Gazprom'un Orta Asya'dan doğalgaz takviyesi yapmadan AB'nin orta ve uzun vadede ihtiyaçlarını karşılayacak rezervlere sahip olup olmadığı konusudur.⁶⁰

Tablo 1: 2030'a kadar Rus doğalgaz sektörünün gelişim perspektifleri

	2005	2030	Yıllık artış
Üretim	638	800	0,9
İhracat	207	275	1,1

Kaynak: Minpromenergo, ES-2030 (2007) vostochnayagazovaya programma (2007) (Doğu Doğalgaz programı) (2007)⁶¹

Enerji Şartı Anlaşması'nı yenilemeyi reddeden Rusya, "Enerji Diyalogu" ve "Enerji Şartı Anlaşması" mekanizmaları yerine AB-Rusya enerji ilişkilerinin temelini oluşturacak yeni bir mekanizma önermektedir: enerjide karşılıklılık. Enerji güvenliği konusunda olduğu gibi enerji konusunda da iki tarafın karşılıklılık ilkesine yükledikleri anlamlar da birbiriyle örtüşmemektedir. AB için karşılıklılık, karşılıklı yatırımları kolaylaştıran iki tarafın uzlaştığı meşru bir çerçeve anlamını taşımaktadır. Rusya için ise, benzer değer ve yararda piyasa varlıklarının değiş-tokuşudur.⁶² Rusya ve AB arasında enerji konusunda politika yaklaşımlarının farklılığından kaynaklanan bu uyumsuzlukların giderilmesi kolay gözükmemektedir. Ancak ilişkilerde şu anda Rusya'nın yaklaşımı belirleyici olmaktadır.

Vladimir Milov'a göre, AB başkentlerinin enerji alanında "ikircikli yaklaşımları" nedeniyle AB'nin izlediği liberalleşme ve dışa açılma

⁶⁰ Ch-A. Paillard, "Gazprom: mode d'emploi pour un suicide énergétique", Russie.Nei. Visions, No:17, Mart 2007; Andrew Monaghan, "Russia-EU Relations: an Emerging Energy Security Dilemma", www.carnegieendowment.org/publications/index.cfm?fa=view&id=18494&prog=zru - 45k -; AB 2030 raporu öngörülleri için bkz., Tablo 1.

⁶¹ Philippe Henson, "Rossia i ES: energiçeskoe sotrudničestvo neizbejno", www.globalaffairs.ru/numbers/30/9139.html, (16.02.2008)

⁶² Katinka Barysch, "Russia, realism and EU unity", Centre for European Reform, Policy Brief www.cer.org.uk/pdf/policybrief_russia_FINAL_20july07.pdf

politikaları, dikey bir biçimde bütünleşen dünya enerji piyasasında Rusya'nın tekelleşme girişimlerini kırmaktadır.⁶³ Nitekim Gazprom' un 16 AB ülkesinde doğrudan yatırımları bulunmaktadır ve Gazprom Fransız, İtalyan ve Alman enerji piyasalarında tüketiciye doğrudan ulaşabilmektedir.

AB, Rus gazına bağımlılığını azaltmak amacıyla enerji kaynaklarının çeşitlendirilmesi konusunda Avrupa Ortak Enerji Piyasası⁶⁴ ve Nabucco⁶⁵ gibi alternatif boru hattı projelerine⁶⁶ yoğunlaşmaktadır. Rusya'nın enerji tekelini zayıflatmak amacıyla "enerji NATO"su gibi girişimlerle ABD'nin Rusya'yı dengeleyebileceği çözümler gündeme gelmektedir.⁶⁷ Rusya, AB'nin bu tür girişimlerine karşın Mavi Akım II, Kuzey Avrupa Gaz Boru Hattı (NEPG)⁶⁸ Güney Akım, Türkmen doğal gazını Rusya'ya nakledecek alternatif nakil hatları gibi projelere yoğunlaşmaktadır. Gazprom ile Cezayir firması Sonatrach' ın yeni işbirliği ve bir doğalgaz ihraç eden ülkeler örgütünün (MANNGO) Rusya liderliğinde bir tür doğalgaz OPEC'i olma olasılığının AB açısından ciddi olumsuz sonuçlar doğuracağı düşünülmektedir⁶⁹.

---

⁶³ Vladimir Milov, "Le Dialogue énergétique UE-Russie: Concurrence contre monopoles", IFRI, Septembre 2006, s. 4 - 12.

⁶⁴Avrupa Komisyonu enerji paketi için ayrıntılı bilgi için bakınız. www.europa.eu/press_room/presspacks/energy/index_en.html

⁶⁵ Azerbaycan ve muhtemelen Türkmenistan ve İran gazının Türkiye, Bulgaristan, Romanya ve Macaristan üzerinden Avusturya'ya boru hattı ile naklini öngören 5 milyar euro tutarında bir alternatif boru hattı projesi. 2009 başlayıp 2012 yılında tamamlanması öngörülmektedir.

⁶⁶ AB'nin geliştirdiği alternatif enerji nakil hatları ile ilgili daha fazla ayrıntı için bkz. Svante E. Cornell and Niklas Nilsson, ed."Europe's Energy Security, Gasprom's Dominance and Caspian Supply Alternatives", Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program, 2008.

⁶⁷ Polonya'nın bu konudaki önerileri için bakınız, Pazartesi, 11-20-2006.

⁶⁸ Jean-Sylvestre Mongrenier, "The Stakes of EU-Russia Summit", Institut Thomas More, Working Papers, No:5/ENG, Kasım 2006.

⁶⁹ Hildegard von Liechtenstein, "From Russia with gas", Institut Thomas More, Working Papers, No:10/Eng-Working Program European Identities-Policies Section, Mayıs 2007; Jean-Sylvestre Mongrenier, "The Stakes of EU-Russia Summit", Institut Thomas More, Working Papers, No: 5/ENG, Kasım 2006.

Adrian Dellecker, Rusya'nın enerji konusundaki bu kurumsal girişimlerinin OPEC'in etkisinden de daha olumsuz olacağına dikkat çekmektedir. Yazara göre, "bu girişimlerin Moskova'nın uluslararası enerji piyasasında karar alıcı konuma gelmesi, AB'nin enerji güvenliği açısından tehdit oluşturmaktadır: "Kaliforniya etkisi" temelinde resmi bir strateji, enerji imtiyazları, nakliyesi ve pazarlaması üzerindeki denetim kadar bunların düzenlediği kuralları ve kuralların temellendirildiği meşruiyet üzerinde denetimin sağlanmasını amaçlayan bilinçli ve tutarlı bir çabayı göstermektedir."⁷⁰

Tablo 2: Rusya'nın AB ülkelerine toplam ithalat - ihracatı ve enerjinin payı

Ülkeler	Rusya'nın payı %		Rusya'nın payı %	
	İhracat	İthalat	Petrol İthalatı 2005	Doğal gaz İthalatı 2005
Avusturya	2	2	28	70
Belçika	1	2	42	5
Bulgaristan	2	3	89	100
İngiltere	1	2	10	Veri yok
Macaristan	3	8	99	73
Almanya	3	4	34	42
Yunanistan	2	7	32	84
Danimarka	2	1	0	Veri yok
İrlanda	0	0	Veri yok	Veri yok
İspanya	1	3	14	Veri yok
İtalya	2	4	21	32
Letonya	11	8	Veri yok	100
Litvanya	11	8	100	100
Lüksemburg	1	1	Veri yok	Veri yok
Malta	0	0	Veri yok	Veri yok
Hollanda	1	5	27	0

⁷⁰ Adrian Dellecker, "Kremlin Inc: Gaming the Energy Landscape", IFRI, Ocak 2008, s. 7; Dominique Finon, OPEC'in enerji tekelı olmasındaki başarısızlığı argüman olarak kullanarak AB için bu tür bir girişim sonucunda enerji tekelı kurmasını olası görmemektedir. Ayrıntı için bkz., Dominique Finon, "La Russie et l'OPEC du gaz" vraie ou fausse menace?", IFRI - NEI, Kasım 2007, s. 61-62.

RUSYA - AB İLİŞKİLERİNDE STRATEJİK ORTAKLIKTAN STRATEJİK DEPRESYONA

Polonya	4	10	98	66
Portekiz	0	1	0	Veri yok
Romanya	1	8	56	100
Slovakya	2	11	100	100
Slovenya	4	2	0	60
Finlandiya	10	14	81	100
Fransa	1	2	11	20
Çek cum.	2	6	71	76
İsveç	2	4	36	Veri yok
Estonya	8	13	Veri yok	100

Kaynak: Eurostat 2007 verilerine göre düzenlenmiştir

“Enerji süper gücü”⁷¹ olarak kendine aşırı güvenen Rusya’nın Gazprom’un tekeli devam ettirme ısrarı dikkate alındığında, Enerji Şartı’nı imzalaması ve enerji konusunun dâhil edildiği yeni SOİA’nın koşullarını kabul etmesi bu şartlarda kolay görünmemektedir. Rus uzman Vladimir Milov, doğalgazın taşınması bakımından Rusya için transit ülkeler aracılığıyla dünya piyasasına erişiminin zorunlu olması nedeniyle⁷², Enerji Şartı’nın kendisi için bağlayıcılığı olmasa dahi enerji nakil hattı savaşı yerine uluslararası enerji piyasalarını düzenleyen *de jure* bir sistemin Rusya’nın ulusal çıkarlarına her halükarda daha uygun olduğu görüşünü savunmaktadır.⁷³

Sonuç

Rusya’nın AB ile ilişkilerinde, Stratejik Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması’nın uzatılması ile ilgili yaşanan “2007 Krizi”, taraflar arasında Soğuk Savaş sonrası dönemi ilişkiler düzeninin tıkanma noktasına gelmesini ve stratejik ortaklığın güncelleştirilerek yeni bir zemine oturtulması gereğini ortaya çıkartmıştır. Kriz, prosedürle ilgili basit ve teknik bir sorun olmanın çok ötesinde siyasi ve ekonomik boyut

⁷¹ F. Hill, “Beyond Co-dependency: European Reliance on Russian Energy”, US-Europe Analysis Series, The Brookings Institution, 2005.

⁷² “European Energy Charter, A Russian Alternative”, www.russia-eurasia.net/detail_print.php?n=1005, 11 Şubat 2008.

⁷³ Vladimir Milov, “Energy Dialogue: Filling a Vacuum”, Russia in Global Affairs, No: 4, 2007, www.eng.globalaffairs.ru/printer/1157.html

taşıdığı için tarafların kendilerini uluslararası aktör olarak tanımlamalarından, birbirlerini algılamalarına, çıkar tanımlamalarından izledikleri bölgesel ve küresel politikalara kadar bir dizi faktörün analiz edilmesini gerekli kılmaktadır.

Stratejik Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması, “dört alan” ve Enerji Şartı gibi kurumsal mekanizmalar ve düzenli toplantılarla sınırlanarak ikili ilişkilerin ele alınıp değerlendirilmesi yeterli olmamaktadır. Günümüzde, ekonomik, siyasal ve stratejik olarak güçlenen Rusya, AB projesinin geleceğini etkileme noktasında uluslararası sistemdeki pozisyonunu sağlamlaştırmıştır.

“Özgünlük” ve “egemen demokrasi” dış politika söylemlerinin ideolojik içeriğini reel politiği ile içselleştirme noktasında dış politika potansiyelini geliştiren Rusya, AB ile asimetrik ilişkiler düzenini elindeki en güçlü aracı ve kozu olan enerjiyi kullanarak değiştirme aşamasına gelmiştir. AB’ye üyelik perspektifi yerine küresel oyuncu olma niyetinde olan Rusya, AB’nin kendi alanı açısından son derece önemseydiği ve kendisini çevreleyen bölgelere uygulamaya çalıştığı bölgesel politikalardan yararlanma mantığından kendini büyük ölçüde arındırmıştır. AB’nin Rusya ile ilişkilerinde bölgesel açılımların yanı sıra Transatlantik ve küresel açılımları geliştirmesindeki yetersizlik, dış politikasında aşırı normatif vurgu ve günümüz uluslararası politikasında geçerli olan reel politik kurallara uyum sorunu, bugün gelinen noktada klasik bir devlet olarak Rusya’nın AB’ye göre kendi çıkarları doğrultusunda aralarındaki stratejik ortaklığın yeniden biçimlendirilmesi konusundaki gücünü artırmaktadır.

Bununla birlikte, özellikle enerji ve ticaret alanında AB ile Rusya arasında karşılıklı bağımlılığın yanı sıra kitle imha silahlarının denetimi, uluslararası terörle mücadele, köktendincilik, silah ve uyuşturucu kaçakçılığının önlenmesi, küresel ısınma gibi güncel küresel sorunlarda çok taraflı işbirliğinin kaçınılmazlığı, orta ve uzun vadede güncel uluslararası ilişkilerin geliştirilmesinde pragmatizme dayalı bir yaklaşımı gerekli kılmaktadır.

KAYNAKÇA

1. Adrian Dellecker (2008), "Kremlin Inc: Gaming the Energy Landscape", IFRI.
2. Andrew Monaghan, "Russia-EU Relations: an Emerging Energy Security Dilemma", www.carnegieendowment.org/publications/index.cfm?fa=view&id=18496&prog=zru
3. Andrew Monaghan, "Russia-EU Relations: an Emerging Energy Security Dilemma", www.carnegieendowment.org/publications/index.cfm?fa=view&id=18494&prog=zru - 45k -
4. Bobo Lo (2005), "Vladimir Putin and the Evolution of Russian Foreign Policy", The Royal Institute of International Affairs, Chatham House Papers, Blackwell publishing, 2005, s. 111-113.
5. Boris Mezhuev (2008), "Modern Russia and Postmodern Europe", <http://eng.globalaffairs.ru/printver/1176.html>, 3.04.2008.
6. Ch-A. Paillard (2007), "Gazprom: mode d'emploi pour un suicide énergétique", *Russie.Nei. Visions*, No:17.
7. Dmitri Trenin (2005), "Russia, the EU and the Common Neighbourhood", Centre for European Reform, Policy Brief, www.cer.org.uk/pdf/annual_report_2005.pdf
8. Dmitriy Suslov (2007), "Pobedit Rossii:ES pitaetsya diktovat uslovia RF", www.cceis.ru/rus/analytic/41.html.
9. F. Hill (2005), "Beyond Co-dependency: European Reliance on Russian Energy", US-Europe Analysis Series, The Brookings Institution.
10. Filip Henson (2008), "Rossia i ES:energetičeskoe sotrudničestvo neizbejno", *Rossia v Globalnoi Politiki*, N0:1, Yanvar-Fevral 2008, www.Globalaffairs.ru/numbers/30/9139.html
11. Fyodor Lukyanov (2008), "Reciprocal Respect Could Calm the Trubled Waters of EU-Russia Relations", www.eng.globalaffairs.ru/engsmi/1168.html.
12. Hildegard von Liechtenstein (2006), "From Russia with gas", Institut Thomas More, Working Papers, No:10/Eng-Working Program European Identities-Policies Section.

13. Hiski Haukkala (2005), "The Relevance of Norms and Values in the EU's Russia Policy", Working Papers 52.
14. Immanuel Wallerstein (2007), "What Does Putin Want?", www.agenceglobal.com/article.asp?id=1410.
15. Irina Busıgina ve Aleksandra Deryagina (2007), "Strategiya Evropeiskogo Soyuzu v Otnoşenii Rossii i Transgraniçnoe Cotrudniçestvo na Severo-Zapade", Analitiçeskie Zapiski, vıpusk 7(2) ,Avgust 2007.
16. Jean-Sylvestre Mongrenier (2008), "Russia Against the European Union", www.institut-thomas-more.org/showNews/200.
17. Jean-Sylvestre Mongrenier (2006), "The Stakes of EU-Russia Summit", Institut Thomas More, Working Papers, No:5/ENG.
18. Jean-Sylvestre Mongrenier (2006), "The Stakes of EU-Russia Summit", Institut Thomas More, Working Papers, No: 5/ENG, Kasım 2006.
19. John O'Loughlin and Paul F. Talbot (2005)," Where the World is Russia?", *Eurasian Geography and Economics*, No: 1, 2005 s. 23-50.
20. Kari Liuhto, "Ka Razviaziat Gordiev Uzel Mejdu ES i Rossiei?", *Rossia v Globalnoi Politike*, No:1, Ianva-45.
21. Katinka Barysch (2007), " Russia, Realism and EU Unity", Centre for European Reform, Policy Brief, cer.org.uk/pdf/policybrief_russia_FINAL_20july07.pdf
22. Michael Emerson (2005), " Four Common Spaces and the Proliferation of the Fuzzy", CEPS Policy Brief, No: 71.
23. Nadejda Arbatova (2007), "Russie-EU apres 2007:le Débat Russe", *Russie. Nei.Visions*, No: 20, Haziran 2007, www.ifri.org
24. Philippe Henson (2008), "Rossia I ES: energiçeskoie sotrudniçestvo neizbejno", www.globalaffairs.ru/numbers/30/9139.html, (16.02.2008)
25. R. Danreuther (2004), " Setting the Framework" in R. Danreuther (Ed.), *European Union Foreign and Security Policies*, London, Routledge, 2004, s. 1-2.

26. Sven Hirdman (2006), "Russia's Role in Europe", Carnegie Moscow Center, Moscow 2006.
27. T.V. Bordaçev (2007), "ES-Rossia:Vse, krome institutov", www.cceis.ru/rus/analytic/38.html.
28. Thomas Gomart (2006), "L'EU et la Russie: un Equilibre a Trouver entre Géopolitique et Régionalisme", *Russie. Nei. Visions*, No:10b.
29. Timofei Bordatchev (2006), "Représenter les Intérêts Privés pour Renforcer la Confiance Entre la Russie et l'EU", *Russie.Nei.Visions*, No: 10c

MİLLÎ SAVUNMA VE YABANCI DİL

Yazar :Yrd.Doç.Dr.Öğ.Yb. Ali IŞIK*

Öz

Millî savunma, yalnızca silahlı mücadeleyi değil, politikayı, ekonomiyi, bilim ve teknolojiyi, diplomasiyi içine alan geniş bir kavramdır. Savaş ve barış zamanında istihbarat çalışmalarını yürütmek, kitleleri doğru bilgilendirmek ve etkilemek, bilgi toplamak ve yaymak, uluslararası ortamlarda ülke tezlerini ve çıkarlarını savunmak ve kamuoyu oluşturmak, kitleleri etkilemek, ekonomik ve siyasi bağımsızlığı sürdürmek için bilgi ve teknoloji aktarımı sağlayarak çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmak gibi hususlar da millî savunma kavramı içinde yer alır. Bütün bu faaliyetlerin yerine getirilmesinde ise yabancı dil önemli araçlardan birisidir. Ayrıca, küreselleşme ile birlikte artık birçok ülke ile komşu olunduğu da göz önüne alındığında, millî savunmaya yönelik çalışmalarda başka ülke ya da ülkelerle iletişim söz konusu olacaktır. Diğer ülkelerle sürdürülecek ilişkilerde de bir iletişim aracına yani yabancı dile ihtiyaç duyulacaktır. Bu çalışmada, ülke çıkarları için yabancı dil bilmenin önemi vurgulanarak yabancı dil ile millî savunma arasındaki bağ irdelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Millî Savunma, Yabancı Dil

NATIONAL DEFENSE AND FOREIGN LANGUAGE

Abstract

National security is a broad term encompassing not only military intervention but politics, economy, science and technology, and diplomacy,as well as for gathering intelligence, affecting (shaping) public opinion, protecting national interests in the international arena, and technology transfer. For all these tasks foreign language is an indispensable means. Especially in today's global world foreign language plays a major role for international relations.To maintain sound communication with other nations, a foreign language is needed. In this paper, the role of foreign language with respect to national security is discussed.

Key Words: National Security, Foreign Language

1. GİRİŞ

Yabancı dil öğrenimi giderek küçülen dünyamızda her alanda büyük bir gereksinim hâline gelmiştir. Devletler arasındaki ticari, diplomatik, politik, bilimsel her türlü ilişkinin etkili sürdürülmesi ve ülke çıkarlarının korunması, kullanılan iletişim dilinin en üst düzeyde kullanılması ile mümkündür. Bu durumda, yabancı dil bilgisi uluslararası ortamda istenilen sonuçları elde etmek için önemli bir araç

---

* Yrd.Doç.Dr. Ali IŞIK, Kara Harp Okulu Dekanlığı

olmaktadır. Askerî açıdan, silahlı kuvvetlerin yurt içi ve dışındaki görevlerini yerine getirebilmesi için yabancı dil bilgisi giderek artan bir öneme sahiptir. Günümüzde askerler diplomatlar gibi barışın tesisi, korunması, insani yardım faaliyetleri gibi bir çok uluslararası görevi yürütmektedirler. Savaşlar ve çatışmalar ise daha küçük çaplı ve bölgesel nitelikte olup, çok uluslu güçlerle veya koalisyon güçleri ile birlikte yürütülmektedir. Bütün bu görevlerde değişik ülke birlikleri arasındaki ortak dil ve bulunulan ortamda kullanılan yerel dil, başarı oranını doğrudan etkilemektedir. Özellikle İngilizce, askerî görevler açısından öne çıkmaktadır. BM, AGİT, NATO, Avrupa Kolordusu gibi uluslararası kuruluşlar tarafından yürütülen askerî faaliyetlerde kullanılan ortak dil İngilizce'dir. Ayrıca, birçok yeni savunma/silah sistemlerinin kullanım/bakım kitapçıklarının İngilizce olarak hazırlandığı görülmektedir. Yine bu sistemleri üreten firmaların yaptıkları tanıtım eğitimleri de İngilizce olarak verilmektedir. Bunlara ek olarak, yurt dışı daimi görevler, yurt dışı geçici görevler, yurtdışı eğitim, yurtdışı mezuniyet sonrası eğitim ve uluslararası faaliyetlerde yabancı personel ve heyetler ile bulunulan ortamlarda, hem görevin yerine getirilmesi hem de ülke tezlerinin savunulması ve menfaatlerinin korunmasında İngilizce bilgisi en az konu (alan) bilgisi kadar gereklidir. Ayrıca, çağın gerisinde kalmamak için teknolojik gelişmelerin takip edilmesi ve ülkeye aktarımı için yabancı dil, özellikle İngilizce hayati önem taşımaktadır. Sonuç olarak, askerî nedenler, uluslararası ilişkiler ve diplomasi, uluslararası ticaret ve ekonomik ilişkiler, bilişim, iletişim ve internet, bilim/teknoloji ve bilimsel yayınlar dikkate alındığında, yabancı dil bilmenin, özellikle de iyi derecede İngilizce bilmenin ülke güvenliği için önemi ortaya çıkmaktadır.

Ülke savunmasına yabancı dil bilgisinin katkısı, askerî, özel görevler, uluslararası ilişkiler, uluslararası ekonomi, bilişim, bilim/teknoloji ve bilimsel yayınlar, eğitim/öğretim ve insanların tutumu açılarından incelenecektir.

2. ASKERÎ NEDENLER

Millî menfaatlerin korunmasında yabancı dil bilgisi artık lüks olmaktan çıktığı gibi zorunluluk halini almıştır. Askerî nedenlerle yabancı dil bilgisi gerektiren görevler, karargah görevleri, uluslararası iş birliği görevleri, yabancı ülke personeliyle gerçekleştirilen ortak

operasyonlar ve tatbikatlar, tercümanlık görevleri, çeviri görevleri, yurt dışı kursları, mezuniyet sonrası eğitim başlıkları altında incelenecektir. Bu görevler incelendiğinde, ülkenin temsil edilmesini içeren görevlerin yerine getirilmesi ve ülke menfaatleri için iyi derecede yabancı dil bilmenin millî bir görev olduğu sonucu kendiliğinden ortaya çıkacaktır.

TSK ile ilişki içinde bulunan yabancı ülkelere, ticari ataşelerin yanı sıra askerî ataşeler de gönderilmektedir. Burada maksat hem o ülke içinde gerçekleşen ve ülke menfaatlerini yakından ilgilendiren konuları hem de askerî alandaki gelişmeleri yakından takip edebilmektir. Bunun yanı sıra, NATO üyesi olan ülkelerin, NATO karargâhlarında daimi temsilcileri bulunmaktadır. Soğuk Savaş sonrası Soğuk Savaş öncesine göre NATO görevleri açısından daha fazla çeşitlilik göstermektedir ve Türkiye bu görevlerde yer almaktadır. Soğuk Savaş'ın sona ermesinden beri silahlı kuvvetlerde de dil eğitimi (özellikle İngilizce) giderek daha önemli hâle gelmiştir. Bunu özellikle bir yandan artan sayılardaki barışa destek operasyonları, diğer yandan İttifak'ın genişlemesi ve ortaklıkların gelişmesine bağlı olarak NATO'da gözlemlemek mümkündür. *"Ortak bir dil"* ülkelerin NATO görevlerine ve İttifak faaliyetlerine katılabilmeleri için gerekli olduğundan dil eğitimi NATO için önemli bir konudur. Bunun için dil becerileri (gerek Müttefik gerek Ortak ülkelerde) öncelikle ulusal bir sorumluluktur (Crossey, 2005). Bu nedenle, hem görevin yerine getirilmesi ve ülkelerin iyi temsil edilmesi hem de ülke çıkarlarının korunması ve tezlerin savunulması için yabancı dile gereken önem verilmelidir. Bu görevlere ek olarak, Dünyanın güvenlik ortamında meydana gelen değişikliklere paralel olarak ülkeler arasındaki iş birliğinin geliştirilmesine yönelik faaliyetler son yıllarda sürekli gelişme ve artış göstermektedir. Bu sebeple yabancı dilin önemi de her geçen gün bir kat daha artmaktadır.

Yukarıda belirtilen yabancı dil bilgisi gerektiren askerî görevler göz önüne alındığında, etkili iletişim için yabancı dilin ne kadar önemli olduğu açıkça görülmektedir. Yeterli ve etkili iletişim özellikle barışa destek operasyonlarında son derece önemlidir, zira yabancı dil yetersizliğinden doğacak bir yanlış anlama hatalara, başarısızlığa, ülkeler arası ilişkilerin bozulmasına, daha da kötüsü zayıfa neden olabilir. Yanlış anlama sonucu askerlerin son derece utandırıcı ve hatta tehlikeli durumlara düştüğü hikâyeler anlatılmaktadır. Ayrıca, yabancı

dil problemleri bu görevlerde üst düzey verimliliği elde etmeye engel olmaktadır. Örneğin, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin katıldığı Kore Savaşı'nda, yabancı dil ile ilgili sorunlar daha askerlerimizin Amerikan gemilerine binmeleriyle başlamıştır. Ortak bir iletişim dili olmadığından, kalınacak yerler, özlük hakları, karşılıklı beklentiler konusunda iletişim kurulamamış ve her iki taraf da zorluk yaşamıştır. Yine benzer problemler Kore topraklarında da devam etmiş, birliklerimiz beraber çalıştığı diğer ülke askerleriyle ve özellikle de en çok etkileşim içinde oldukları Amerikalılarla emir-komuta, özlük hakları harekât planlaması ve uygulamasında sorunlar yaşamışlardır. Benzer şekilde, İngiliz Kültür Heyeti, Barışı Koruma İngilizce Projesi kapsamında, NATO Karargâhı'nda çeşitli görevlerde çalışan personel arasında yaptığı bir araştırmada, ana dilleri İngilizce olmayan delegasyonların yabancı dil eksikliği yüzünden dezavantajlı duruma düştüklerini belirlemişlerdir. Örneğin, yazma becerisi ile ilgili İngiliz Kültür Heyeti'nin yaptığı araştırma, Avrupa Müttefik Kuvvetler Karargâhı'nda (SHAPE) yazışmalarının çoğunun notlar, kısa bilgilendirmeler ve elektronik iletiler gibi kısa metinlerden oluştuğunu göstermiştir. Oysa ana dili İngilizce olmayan personelin bu tür bir uygulamaya hazırlıklı olmadıklarından, yazma konusunda sorunlar yaşadığı tespit edilmiştir. Ayrıca, konuşma becerisi açısından istenen, genellikle telefon görüşmeleri yapabilme, toplantı düzenleme ve toplantılara katılma konularında da ana dili İngilizce olmayan personelin sorunları olduğu sonucuna varılmıştır (Crossey, 2005).

İngiliz Kültür Heyeti'nin araştırma sonunda ulaştığı bir başka sonuç da, yabancı dil bilgisinden kaynaklanan eksikliklerin, personelin alacağı görevler, görevlerdeki etkinliği ve temsil yeteneği konularında olumsuzluklar oluşturduğudur. Örneğin, önemli görevler için çalışma grupları oluşturulacağı veya belirli kişilere zor görevler verileceği zamanlarda ana dilin İngilizce olması tercih nedeni olmaktadır. Bu durumda ana dili İngilizce olmayanların önemli görevlerde yer almama ve kendileri dışlanmış hissetmeleri ihtimali artmaktadır. Ayrıca, ana dili İngilizce olmayan üst düzey görevliler, delegasyonlarında daha genç personel tarafından İngilizce olarak hazırlanmış bir çalışmayı tam olarak anlamadan başka yerlere gönderebilmekte ve böylece ana dili İngilizce olanlar nezdinde gruplarının saygınlığını yitirmesine neden

olabilmektedirler. Yabancı dil bilgisi yetersizliğinden dolayı daha başka problemler de yaşanmaktadır. Bazı yüksek düzeyli görevlere, aslında gerektiği hâlde, yabancı dil yetkinliği şartının konmamış olması nedeniyle yabancı dil bilgisi zayıf olan üst düzeyli kişiler getirilebilmektedir. Bazen de sadece yabancı dil bildikleri için aslında bu tür görevleri yapamayacak kişilerin bu tür görevlere atanabildiği görülmektedir. Bu da NATO'ya katılım aşamasındaki ülkelerin yüksek nitelikli personeli arasında moral bozukluğuna yol açmıştır (Crossey, 2005). İngilizce bilgisindeki belirgin eksiklikler, uluslararası görevler için nitelikli personel bulunmasında problemler yaratmakta ve bu tür görevlerde ulusal delegasyonların temsil yeteneğini azaltmakta ve ülke menfaatlerinin korunması konusunda sorunlara neden olmaktadır.

Sonuç olarak, ülkelerini temsil etmek üzere uluslararası karargâhlar ve operasyonlarda görev alan personelin, görevdeki başarısı ve diğer ülke mensupları üzerinde olumlu etkiler yaratması yabancı dil bilgisi ile doğrudan ilişkilidir. Her personel kendi ülkesinin temsilcisidir ve eylemleri diğer ülke personeli tarafından ordusu hakkında bir görüş oluşturma ve tutum geliştirmeye yol açmaktadır. Unutulmamalıdır ki, bir ordunun imkân ve kabiliyetleri konusunda oluşan görüşler, olumlu ya da olumsuz yönde diğer ülkelerin tavrını belirleyecektir. Dostlar üzerinde güven, olumsuz niyetleri olanlar için ise çekince oluşturmak mümkün olacak ve onların üzerinde psikolojik bir etki yaratılarak, ülke çıkarlarının korunması desteklenebilecektir. Böylece, barış zamanında uluslararası ortamda sözünü kabul ettirme konusunda avantajlar elde edilebilecektir. Bu nedenle, uluslararası ortamlarda görev yapan personelin gerekli tüm yabancı dil becerilerine sahip olmaları, temsil yeteneği, ülke çıkarlarının korunması, ülkenin tanıtımı ve tezlerinin savunulması açısından büyük önem taşımaktadır.

3. ÖZEL GÖREVLER

Dilin savaşlarda da ne kadar önemli bir silah olabileceği, ülke çıkarları açısından dikkat edilmesi gereken önemli bir konudur. Düşman gerisine sızma, istihbarat toplama, istihbaratı önleme, yanlış bilgi yayma, düşmanın moralini olumsuz yönde etkileme, iletişim gibi hususlarda da yabancı dilin yadsınamaz bir rolü vardır. Yakın tarihimizde bunun en iyi örneklerinden birini İngiliz Kemal lakaplı Ahmet Esat Tomruk vermiştir. Çok iyi İngilizce, Fransızca, İtalyanca,

Rumca bildiği için Teşkilat-ı Mahsusa'ya üye olmuştur. Çanakkale Savaşları sırasında, İngiliz casusu Lawrens'ı izlemiş, Kutulammare'de esir düşen İngiliz General Towshend'in yanına hapsedilerek ondan bilgiler almaya çalışmıştır. Millî Mücadele sırasında Genelkurmay İstihbarat Şubesi'nde görevlendirilmiştir. Yunan ordusu karargâhına girip gerekli bilgileri ve belgeleri toplamakla görevlendirilmiştir. Görevine Rodos'a giderek başlamıştır. Burada kendini Amerikalı gazeteci olarak tanıtıp, İzmir'e gelmiştir. İzmir'de zengin bir Amerikalı olarak yaşamış ve gece hayatının vazgeçilmez isimleri arasında yer almıştır. Bu şekilde üst düzey Yunan subaylarıyla samimiyetini arttırmış; hatta onların en gizli toplantılarına dahi katılmıştır. Yunan Ordusu Başkomutanı Papulas ile de gazeteci kimliğiyle mülakat yapmış, Yunan kralının Anadolu'ya yapacağı ziyareti takip edecek gazeteciler arasında yer almıştır. Görevi sırasında Yunan Ordusu ve planları ile ilgili bilgileri Ankara'ya ulaştırarak, bir yerde Ankara'nın gözü kulağı olmuş ve Yunanlılara karşı yapılacak muharebe planlarına önemli katkılar sağlamıştır (http://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0ngiliz_Kemal).

Yabancı dilin savaşta ne kadar etkin bir silah olarak kullanılabileceği konusunda dikkati çeken diğer bir örnek de 2'nci Dünya Savaşı sırasında Alman Özel Kuvvetleri subayı Otto Skorzeny'nin faaliyetleridir. 16 Aralık 1944-25 Ocak 1945 tarihleri arasında cereyan eden Bulge Muharebeleri sırasında Amerikan üniforması ve teçhizatı ile donatılmış, Amerikan araçlarına sahip çok iyi İngilizce konuşan 2000 asker ile birlikte Amerikan hatlarına sızmıştır. Bu Alman askerleri Amerikalı askerlerden ayırt edilemediğinden, cephe içinde kaos ve gerilim yaşanmıştır. Amerikalılar aralarında Amerikan askerî görünümlü Alman askerleri (casusları) olduğundan artık birbirlerinden şüphe eder hâle gelmişlerdir. Birbirlerinden emin olmak için Amerika'daki en son olayları, maçların sonuçlarını sorarak karşıdakilerin gerçek Amerikalı mı yoksa Alman mı olduğunu bulmaya çalışmışlardır. Bu sırada Alman askerleri Skorzeny liderliğindeki bu grubun asıl hedefinin Paris'e gidip Müttefiklerin komutanı Eisenhower'a suikast yapacaklarını yaymışlar, bunun üzerine 1944'ün yılbaşı haftasında Eisenhower dışarıya çıkamamıştır. Ayrıca, Alman Askerleri Amerikan safları arasında Amerikan inzibatları (MP) gibi davranıp, Amerikan birliklerini yanlış hedeflere, yerlere

yönlendirmişlerdir. Bunun yanında, yollardaki yön gösteren levhaları değiştirerek, yanlış yerleri işaret ederek, yine Amerikan birlikleri arasında panik ve kaos yaşanmasını sağlamış, iletişim hatlarını sabote etmiş ve Amerikan ilerleyişini sekteye uğratmışlardır. Ayrıca bu grup, sabotaj ve saldırılarla Amerikalıların korkusu hâline gelmiştir. Amerikalılar her an bu gruptan biriyle karşılaşabilecekleri endişesi ile birbirinden şüphe etmeye başlamış, güvensizlik ve korku içinde yaşamışlardır (<http://homepages.ius.edu/RVEST/SkorzenyDr2.htm>). Böylece, yabancı dilin nasıl etkili bir silah olduğu en iyi şekilde kanıtlanmıştır.

Amerikalılar da 1'nci ve 2'nci Dünya Savaşlarında dili çok etkili bir araç olarak kullanmışlardır. 1'nci Dünya Savaşı'nda Almanlar Müttefiklerin bütün iletişim şifrelerini çözmüşlerdir. Bunun üzerine bir Kızılderili dili olan Choctaw muhabere aracı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Almanlar bu dili anlayamamış ve Müttefikler rahatça muhabere faaliyetlerini yürütmüşlerdir. Bu dil Fransa'da Meuse-Argonne seferinde önemli savaşların kazanılmasında çok önemli bir rol oynamıştır. Aynı sorunu tekrar yaşamak istemeyen Almanlar,1930'lu yıllarda birçok Alman ajanını antropolog ve araştırmacı adı altında Kızılderililer arasına göndermiş ve onların dillerini öğrenmeye çalışmışlardır. Ayrıca, bu ajanlar, Kızılderilileri bundan sonra çıkabilecek bir savaşa katılmamaları konusunda ikna etmeye çalışarak, Kızılderili dillerinin savaşlarda belirleyici olmasının baştan önüne geçmeye çalışmışlardır. Fakat 2'nci Dünya Savaşı sırasında da birçok Kızılderili Amerikan Ordusu'na katılmıştır. Amerikalılar yine bu savaşta da dili çok etkili bir silah olarak kullanmışlardır (http://www.shsu.edu/~his_ncp/NAWWII.html). Hopi, Choctaw, Comanche, Kiowa, Winnebago, Seminole, Navajo ve Cherokee dillerini muharebede gizli şifre olarak kullanmışlar ve bu şifreler, düşmanları tarafından asla çözülememiştir. Örneğin Amerikalılar Midway Savaşı öncesi Japonların muhabere şifrelerini çözmüşlerdir. Japonlar ise Kızılderili dillerden oluşan şifreyi bir türlü kıramamışlardır. Bu da Amerikalıların muharebede üstünlüğü ele geçirmelerine neden olmuştur. Örneğin, Amerikan deniz piyadeleri Navajo dilini muhabere için kullanmışlardır. Japonlar bu dili bilmedikleri için, muhabereyi asla çözememişler ve Amerikalılar da büyük bir güven içerisinde iletişim

kurarak, planlarını uygulamış ve Japonları çaresiz bırakmışlardır (<http://www.oklachahta.org/code%20talkers.htm>). Bu örneklerle, yabancı dilin bir savaşın akışını nasıl değiştirebileceği ve dolayısıyla yabancı dilin önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır.

4. ULUSAL GÜVENLİK

Millî menfaatlerin korunması amacıyla bilgi toplamak, Dünya kamuoyunu etkilemek ve istenen düşünce ve davranışların oluşmasını sağlamak için psikolojik, askerî, ekonomik ve ideolojik faaliyetlerin yürütülmesi gerekir. Bu faaliyetleri yürütebilmek için hedef kitlenin dilini bilmek kaçınılmazdır (Bıçaksız, 2003) . Örneğin , bizzat ABD Başkanı ve savunma bakanı bu ulusal güvenlik açısından yabancı dil eğitiminin ön plana çıkarmışlardır. Askerlerin, diplomatların ve istihbaratçıların hem ülke güvenliği için hem de ABD'nin dünya kamuoyunda küresel imajının düzeltilmesi için yabancı dil eğitiminin önemini vurgulamışlar ve bu olayı bir devlet politikası hâline getirmişlerdir. (Graham, 2006; *Foreign Language Annals*, 2005). Ayrıca, ABD Dışişleri Bakanlığı, Savunma Bakanlığı, Silahlı Kuvvetleri, FBI ve CIA gibi kamu kurumları, tüm milletlerin İngilizce öğrenmeye gayret ettiği bir ortamda, diğer milletlerin dillerini öğrenmek için büyük maliyetleri üstlenmektedirler (Army Times, 2000). 2002 mali yılında ABD Kara Kuvvetleri yaklaşık 15,000 kadroyu "lisan yetkinliği gerektiren" kadro olarak belirlemiştir. Bu kadrolar toplam 62 dili kapsayan bir yelpaze içindedir. Kara Kuvvetleri, belirli dillerde yetkinliğe sahip personel için aylık 50 ila 300 dolar arasında teşvik ödemektedir. 2001 mali yılında bu teşviklerin toplamı 6.5 milyon doları bulmuştur. Kongre 1 Ekim 1999'dan itibaren yabancı dil teşvik ödeneğini ayda 300 dolara kadar yükseltmiştir. Daha önceki teşvik, dil yetkinliğine bağlı olarak 50-100 dolar arasındaydı (Army Times, 2000).

ABD Dışişleri Bakanlığı üst düzey yetkilisi Marc Grossman Senato Dışişleri Komitesinde yaptığı konuşmada (Grossman, 2000):

"Amerika'nın diplomatları, ülkemizin birinci savunma hattıdır. Uçaklar, tanklar ve gemiler silahlı kuvvetlerimizin hazırlık seviyesi için ne kadar önemli ise, iyi lisan becerileri de diplomatlarımızın görevlerini yapmaları için vazgeçilmez önemdedir. Yurt dışında etkili diplomatik

temsil olmadığı zaman, ulusumuza daha yüksek maliyete neden olabilecek askerî çatışma riski ile karşı karşıya kalırız” demiştir.

Grossman sunuşunun devamında, “göreve giden büyükelçilerimize kişisel olarak lisan eğitimi veriyoruz. Örneğin, Tacikistan’a gönderdiğimiz büyükelçimiz geçenlerde Tacik ulusal bayramında meclise Tacik dilinde hitap etti, öte yandan Rus ve İran elçileri ise kendi dillerinde konuştular. Bu bizim Tacik bağımsızlığına ve demokratikleşmesine desteğimizi vurgulamıştır. Bunun gibi birçok örnek vardır. Finlandiya, Yunanistan, Türkiye, Letonya, Ermenistan gibi birçok ülkede büyükelçilerimizin yerel dili konuşma yetenekleri üzerinde yerel basında oldukça olumlu haberler çıkmaktadır.”

Grossman sunuşunun bitiş bölümünde, Dışişleri mensuplarının lisan yetenekleriyle gurur duyduklarını ancak düzeylerin yükseltilmesinin zorunlu olduğunu vurgulamıştır. Yabancı dillere hâkim personel sayısının azlığından bahisle, “ulusal güvenlik bakımından bir tür diplomatik hazırlık krizi ile karşı karşıyayız” demiştir. Lisan yeteneklerini yükseltecek tedbirler alınmaması hâlinde doğabilecek sonuçlar arasında “uluslararası terörizm ve uyuşturucu kaçakçılığı ile mücadelede zafiyet”i de saymıştır.

İkinci örnek, Uluslararası İlişkiler ve Ticaret Direktörü Susan S. Westin’in Senato Uluslararası Güvenlik Alt Komitesinde yaptığı sunuştur (Westin 2002). Westin:

“Son on yıl içinde küreselleşmenin artması ve değişen güvenlik ortamında Federal kuruluşların yabancı dil ihtiyaçları önemli ölçüde artmıştır. Geleneksel diplomatik çabalar, askerî ve barış gücü görevleri, istihbarat toplama, terörizmle mücadele ve uluslararası ticareti desteklemek için yabancı dil becerilerine ihtiyaç artmaktadır.”

Yabancı dilin önemini göstermek amacıyla, ABD’nin yabancı dil eğitimi ile ilgili yaptığı diğer bazı faaliyetler için, aşağıdaki örnekler verilebilir: Amerikan Kara Kuvvetleri sekreteri Harvey, diğer dünya dillerinin öğretildiği Amerikan Savunma Dil Enstitüsü’nün her geçen gün ülke savunmasına katkısının artarak devam ettiğini belirtmiştir. Özellikle, 11 Eylül’den sonra, güvenlik kavramının daha farklı bir şekil aldığı, bu nedenle Savunma Dil Enstitüsü’nün ülke savunması için çok önemli bir görevi üstlendiğini söylemiştir (Army Times, 2006). Benzer

şekilde, Amerikan Eğitim ve Doktrin Komutanı General Wallace, sınıfı ne olursa olsun daha fazla askere yabancı dil eğitimi verilmesi gerektiğini belirtmiştir. Wallace, en iyi istihbaratın gelişmiş sistemlerden ve cihazlardan daha çok, sokakta bulunan askerler tarafından sokakta toplandığına dikkati çekerek, bir yabancı dil öğrenildiğinde, onun kültürünün de öğrenildiğini, bu şekilde bir taşla iki kuş vurularak, ordunun amacına hizmet edildiğini belirtmiştir (Cox, 2005). Benzer şekilde, ABD Genel Muhasebe Ofisi Müdürlerinden Joseph A. Christoff Kongre'ye 31 Ocak 2002'de sunduğu raporda, başta Silahlı Kuvvetler olmak üzere kamu kurumlarında lisan becerilerinin durumunu ve ihtiyaçları vurgulamaktadır (Christoff, 2002). Bu raporda, önceki iki sunuma ilave olarak, şu hususlar bulunmaktadır:

“Personel Yönetim Ofisi ve Genel Muhasebe Ofisi [ki bu ofisler, kamu personel yönetimi ve kamu muhasebesi alanında en yüksek düzeydeki kamu kurumlarıdır], ortaklaşa geliştirdikleri eylem planında mevcut ve gelecekte olacağı tahmin edilen yabancı dil yetersizliklerini gidermek için stratejileri, performans ölçülerini, sorumlu makamları ve ihtiyaç duyulan kaynakları tanımlamaktadır.

“Yetmişten fazla kamu kurumunun yabancı dil gereksinimleri olmakla birlikte, en büyük programlar Kara Kuvvetleri, Dışişleri Bakanlığı, Merkezî Haberalma Örgütü ve Federal Araştırma Bürosunda bulunmaktadır. Bu dört kuruluşta toplam 20.000 kadar kadro için yetkin yabancı dil becerisi zorunludur.”

Özel görevlere yönelik yabancı dil planlama çalışmaları özenle yapılmaktadır. Pentagon savunma ve istihbarat amaçlarına hizmet edecek, sivil dilbilimcilerden oluşan yabancı dil birimi oluşturmayı amaçlamaktadır. Bu birimde en az 1000 dilbilimcinin yer alması planlanmaktadır (McMichael, 2007). Yine Amerikan Kara Kuvvetleri yabancı dilin artan önemine binaen 2009 yılı için yabancı ülke kültür ve dillerini öğretecek personel sayısını %30 artırmaya karar vermiştir. Böylelikle, artan yabancı dil ihtiyacının karşılanabileceği hesaplanmaktadır (Cavallaro, 2006).

Özel görevler için yabancı dilin önemini daha fazla hissetmeye başlayan ABD, yabancı dil çalışmaları için ciddi maddi kaynak ayırmaktadır. Amerikan ordusunda yabancı dil tazminatı, 300 dolardan

aktif görevde olan personel için ayda 1000 dolara, yedekler için de 500 dolara yükseltilmiştir. Bu amaçla, 2007 yılı bütçesinden yabancı dil tazminatı olarak 60.9 milyon dolar ayrılması istenmiştir. 2007-2011 yılları arasında ise yabancı dil eğitim harcamaları için 750 milyon dolar ayrılmıştır (Lubold, 2006). Yabancı dilleri A, B ve C kategorilerine ayırarak, hangi yabancı dillerin öncelikli oldukları belirlenmiş ve bunu yayımlayarak ve bu dilleri bilenler için dil tazminatı ödeyerek maddi güdüleme de sağlanmıştır (Tice, 2006). Bu liste incelendiğinde, listede 345 dil ve lehçenin olduğu görülecektir (bakınız EK-A). Listede bazı topluluklar tarafından kullanılan Maya, Breton gibi yöresel diller dahi yer almaktadır (Army Times, 2006).

Amerikan Ordusu sadece maddi boyutta personeli yabancı dile özendirmekle yetinmemiş, her koşulda ve mekânda personelin yabancı dil öğrenmesine fırsat yaratmak amacıyla, Rosetta Stone Yabancı Dil Programı ile 2005 yılında bir anlaşma yapmış ve web-tabanlı yabancı dil programını ücretsiz olarak, personelin hizmetine sunmuştur. 30 farklı dilde 2600 web-tabanlı dersten oluşan programa 2006 yılı içinde 66,000'in üzerinde Kara Kuvvetleri personeli kayıt yaptırmıştır (Tice, 2006)

Yukarıdaki alıntılar, ülke savunması ve millî menfaatlerin korunması için yabancı dil bilgisinin ciddiyetle ele alınıp planlanması gerektiğini çarpıcı bir şekilde örneklemektedir. Diğer ülkeler ile ilişkiler, ister hasmane ister dostane olsun bu ilişkileri sağlıklı ve etkin şekilde yürütebilmek, onların dillerini profesyonel çalışma düzeyinde bilen personelin bulunması ile mümkün olacaktır. Ayrıca, bugünün askerleri bir yandan savaş için hazırlanırken, bir yandan da barışın elçileri olma durumundadırlar. Ancak, bu görevi yerine getirebilmek için, ilişkide bulunulan halkların yerel dilini bilen, diploması, küresel ekonomi, jeopolitik ve dünya tarihi konularında eğitim almış kişilere ihtiyaç vardır (Jones, 1998).

Türkiye açısından da, yabancı dilin önemi diğer ülkelere farklı değildir. Ülkemiz kurulduğu günden itibaren pek çok şekilde zayıflatılmak, yıpratılmak ve mümkünse her alanda güçsüz bırakılmak çabalarıyla karşı karşıya kalmıştır. Bunu isteyen kesimler ellerine geçen fırsatları değerlendirmek için ülke menfaatlerine zarar veren konuları sürekli gündemde tutmaktan geri kalmamışlardır ve bunun için her

yolu denemektedirler. Uluslararası platformda Türkiye'nin saygınlığına zarar veren konularda yeterli bilgiye sahip olunması zorunlu hâle gelmiştir. Örneğin, Afganistan'da barış gücü kapsamında görev yapan bir Türk subayına Avrupalı bir subayın "PKK mensupları bizim ülkemizde basın bildirimleri dağıtarak ve yayınlar yaparak haklı bir mücadele verdikleri konusunda halkımızı inandırmaya çalışıyor ve bu konuda da başarısız sayılamazlar" demesi üzerine subayımız, PKK'nın aslında bir terör örgütü olduğunu ve yaptığı katliamları anlatmış ve böylece birçok ulustan personelin bulunduğu bir yerde ulusal menfaatimizi ilgilendiren bir konuyu başarılı bir şekilde savunmuştur (Güler ve diğerleri, 2006). 1915 olayları, Kıbrıs sorunu, PKK, Ege sorunu gibi sorunlar uluslararası alanda Türkiye'yi rahatsız eden temel birkaç konudur. Bu tür konularla karşılaşılabilen ihtimalini göz önünde bulundurarak; en azından dünya kamuoyuna haklı davaları anlatabilmek, onların desteğini sağlamak ve ülke menfaatlerini savunmak ancak yeterli yabancı dil bilgisine sahip olunması ile mümkün olacaktır.

5. KÜRESEL ORTAK DİL

Voyager uzay aracı, olası uzaylı varlıklara kayıtlı mesaj taşıırken, ana mesaj İngilizce olarak gönderilmiştir (Pennycook, 1989; 1996). Bu mesaj bile artık İngilizce'nin dünyanın ortak dili olmak gibi bir rolü üstlendiğini göstermektedir. İngilizce teknoloji, uluslararası ticaret, akademik çalışmalar ve uluslararası ilişkilerde temel araç olmuştur (Jenkins, 2006). İngilizce'nin Dünya'da iletişim dili olarak önemi gün geçtikçe artmaktadır. İstatistikler, İngilizce dilini ikinci dil olarak konuşanların sayısının anadil olarak konuşanları geçtiğini göstermektedir. Bu yüzden dünyada bilim dilinin %70'i, haberleşme dilinin %80'i ve İnternet dilinin %90'ı İngilizce olarak yapılmaktadır (Krashen, 2003). Sonuç olarak dünyayı takip edebilmek, sonsuz bilgiye sahip olan internette kaybolmadan aradığımız bulabilmek ve yeni dünyada yer almak için yeterli seviyede İngilizce'ye ihtiyaç vardır (Bıçaksız, 2003).

a. Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi

Uluslararası ilişkileri sürdürmek için muhatap ülkelerle ortak bir dilin paylaşılması gerekmektedir. Günümüzde bu ortak dil İngilizce'dir.

İngilizce dünyanın her tarafına öyle bir güç ile girmiş durumdadır ki şu an bu dil bu coğrafyanın en güçlü iletişim aracı olmuştur (Bıçaksız, 2003). Çok sayıda teknoloji, bilim, moda, müzik, kültür, güzel sanatlar, ekonomi, ticaret, politika ve spor ile ilgili yenilikler ya İngilizce konuşan ülkelerde doğmaktadır ya da İngilizce olarak dünyaya yayılmaktadır. Bunlar da İngilizce'nin gücünü kat kat artırarak onun küresel dil olmasını desteklemektedir. (Christian Science Monitor, 1998).

Uluslararası ortamlarda İngilizce'nin oynadığı ortak dil rolünü bir çok örnekte görmek mümkündür: Birleşmiş Milletler'de kullanılan ortak dil İngilizcedir. Herhangi bir uluslararası ilişkide taraflar birbirlerinin dillerini bilmiyorlarsa ve doğrudan bir iletişim kurmak istiyorlarsa, yine İngilizce seçeneği karşlarına çıkacaktır (Bıçaksız, 2003). İngiltere 1973'te Avrupa Ortak Pazarına (şimdi Avrupa Birliği) katılmadan önce kulübün tek resmî dili Fransızca idi. Şimdi artık İngilizce AB'nin hâkim dilidir. Avrupa Komisyonunun 11 resmî dili olmasına rağmen, geleneksel olarak Fransızca konuşan bürokrasi bile çalışma lisanı olarak İngilizce'ye geçiş yapmıştır (Fox, 2000). Ayrıca, tüm uluslararası kuruluşların %85'i İngilizceyi resmî dillerinden biri olarak kullanmaktadır (Economist 2001a). Afrika kıtasında, insanların %60'nun yaşadığı ülkelerde İngilizce resmi dil olarak kullanılmaktadır. Aynı şekilde, Güneydoğu Asya ülkelerinde İngilizce çok yaygındır ve ya tek resmî dil ya da resmî dillerden bir tanesi olarak kabul edilmektedir. Ayrıca, hemen hemen bütün dünya ülkelerinde İngilizce yabancı dil olarak öğretilmektedir (Phillipson, 1993). Bu örneklerden de çıkarılabileceği gibi, İngilizce yalnız ticaret, bilim ve teknoloji dili olarak değil aynı zamanda uluslararası iletişim dili olarak önemli bir konuma gelmiştir (Kemper 1999). Bu nedenle, uluslararası ortamlarda bu kadar yaygın olarak kullanılan bir dilin, uluslararası ilişkilerde etkili bir araç olarak kullanılması kaçınılmazdır.

Uluslararası ilişkiler açısından, Türkiye coğrafi konumu itibariyle bölgesinde özel bir konuma sahiptir. Ayrıca, Batı ve Doğu kültürlerinin buluştuğu bir noktada olan Türkiye, bu açıdan da ayrı bir özellik sergilemektedir. Bunların yanı sıra, bölge konjonktürü ve bölge ülkeleri ile olan tarihsel bağlar da göz önüne alındığında, uluslararası ilişkiler açısından Türkiye'nin önemi ortaya çıkacaktır. Bütün bu nedenler Türkiye'nin diğer ülkelerle çok yönlü bir etkileşim içinde olmasını gerektirmektedir. Eğer politik ve uluslararası platformlarda Türkiye

başarılı olmak istiyorsa, bu ancak diğer ülkelerle sağlıklı iletişim kurarak gerçekleşecektir. Bu da, hem etkileşim içinde bulunulan ülkelerin dillerinin hem de uluslararası ortak dil olan İngilizcenin etkili kullanımı ile mümkün olacaktır.

b. Uluslararası Ticaret ve Ekonomik İlişkiler

Ülke sınırları artık çok geçirgen olmuştur. Her ülke bir şekilde diğer ülkelerle etkileşim içindedir (Canagarajah, 2006). Uluslararası ilişkilerde olduğu gibi dünya ticaretinde de kullanılan ortak dil İngilizce'dir. Avrupalı çok uluslu şirketlerde resmî şirket dili İngilizce olmayan bir şirket bulmak zordur. Örneğin, Fransız telekomünikasyon şirketi Alcatel'in Paris'teki karargâhı dâhil tüm şirketin resmî dili İngilizce'dir (Christian Science Monitor, 1998). İngilizce, Asya ticaret örgütü ASEAN'ın çalışma lisanıdır. Avrupa Merkez Bankasının resmî dili, banka Frankfurt'ta olmasına ve İngiltere Avrupa Para Birliğinin üyesi olmamasına rağmen İngilizcedir (Wallraff, 2000).

Küresel olarak rekabet edebilmek için daha fazla sayıda Avrupa şirketi İngilizce'yi kendi resmî dili olarak benimsemektedir (Bıçaksız, 2003). Hatta Fransızlar bile bunu yapmaktadır. Fransız gazete ve dergileri ve web sitelerinde iş ilanlarında İngilizce bilen eleman aranmaktadır. Ülkenin en büyük ikinci şirketi olan, petrol devi Totalfina Elf'in resmî dili İngilizce'dir. Ülkenin en büyük finansman holdingi Axa'nın fiili dili İngilizce'dir. Alman kimya ve ecza şirketi Hoechst, Fransız rakibi Rhone-Poulenc ile 1999 yılında birleştiğinde yeni şirketin ismi Latinate Aventis oldu ve şirketin ortak dili İngilizce olarak belirlendi (Fox, 2000).

Küçülen dünya, çok sayıda küresel şirket ortaya çıkarmıştır. Ayrıca, yüksek kaliteli, düşük maliyetli ürün ve hizmet ortaya koyma, küresel rekabet için ön koşul olmuştur. Ayrıca, bu ürün ve hizmetlerin tanıtılması da ayrı bir önem kazanmıştır. Bu nedenle, değişik ülkeler ve bu ülkelerin ticari kuruluşları, çok yönlü ilişkiler oluşturmuşlardır. Ülkelerin çeşitli politik ve ekonomik topluluklar oluşturması, dış ticaret ve turizmdeki hızlı gelişmeler de dünya devletlerini dışa açılmaya ve çok yönlü ilişkiler kurmaya zorlamaktadır. Bu küresel çerçeveye genel olarak bakıldığında, yine yabancı dilin önemi ortaya çıkmaktadır. Türkiye'nin çeşitli ekonomik oluşumlar içerisinde yer alması, diğer

ülkelerle ekonomik ilişkiler kurması ve ürün ve hizmetlerini tanıtır pazarlaması için yine yabancı dil bilgisi bir zorunluluk oluşturmaktadır. Ayrıca, Türkiye'nin turizm potansiyelini ekonomik anlamda kullanması ve gelirini artırması, etkili tanıtım ve hizmet sunma ile, dolayısıyla yabancı dil ile mümkün olabilecektir.

Bir ülkenin gücü, aynı zamanda ekonomik gücü ile doğrudan bağlantılı olduğuna göre, ekonomik açıdan güçlü bir ülke yaratmak için yabancı dil bir araç görevi üstlenmektedir. Güçlü bir ekonomi de dünya ile güçlü bir etkileşim sonucu ortaya çıkar. Bu etkileşim ancak ortak bir dilde veya hitap edilen ülkelerin dillerinde mümkün olur. Özetle, Türkiye'nin ekonomik çıkarlarının gözetilmesi ve gelirini artırması için yabancı dil önemli bir role sahiptir.

c. Bilişim, İletişim ve İnternet

Yabancı dil artık İnternet ile sınırları aşmış, ofislere ve odalara kadar girmiştir. Yabancı dil teknoloji ile hayatın bir parçası olmuştur. Economist'in 15 Mayıs 1999 tarihli sayısında, İngilizce'nin sanal ortamın tek ortak dili olduğu vurgulanmaktadır. Toplam web sitelerinin %78'i İngilizce'dir. Fakat güvenli sunuculara bağlı sitelerde bu pay çok daha yüksektir. Güvenli sunuculara bağlı web sayfalarını %91'i İngilizce'dir. Bu sunuculara bağlı ".com (ticari)" sitelerin %99'u İngilizce'dir. Gerçekte bu oranlar, İngilizce'nin egemenliğini eksik olarak gösteriyor olabilir, çünkü bazı sayfalar yalnızca resimlerden oluşmaktadır. Güvenli sunuculara bağlı olan ve İngilizce'den başka bir dildeki siteler yalnızca %2-3'lük bir paya sahiptir. Daha da çarpıcı olan bir gerçek ise şudur: Danimarka, Hollanda, Macaristan ve Polonya gibi ulusal kümelerde, güvenli sunuculara bağlı sayfaların yarıdan fazlası İngilizce'dir. Belçika'da, elektronik ticaret için İngilizce'nin kullanılması, ülkenin iki ulusal dili olan Flamanca veya Fransızca'yı çok geride bırakmaktadır. Lisan politikası konusunda çok duyarlı olan Fransa'da bile ulusal kümelerin beşte biri İngilizce'dir (Economist 1999).

1993 yılı itibariyle dünyadaki TV programlarının %75'i Amerikan kaynaklıdır (Campbell 1996). Bir BM ajansı olan ICAO hava-kara haberleşmesinde standart İngilizce'nin kullanılmasını tavsiye etmektedir. Bu da uçak mürettebatının ve kule personelinin ICAO'nun tavsiye ettiği standart İngilizce terminolojiyi kullanmasını ve iyi

düzye İngilizceye sahip olmasını gerektirmektedir (Feldman, 1998). Ayrıca, dünyanın herhangi bir yerinde ortak bir dili konuşmayan insanlar İngilizce aracılığı ile iletişim kurmaktadır. İngilizce öğrenenlerin ezici bir çoğunluğu, İngilizceyi İngilizcenin ana dil olarak konuşulduğu ülkelerde kullanmayacaklar, daha çok uluslararası ortak dil olarak kullanacaklardır (Modiano, 2001; Alptekin, 2002; Işık, 2005). Örneğin, uluslararası bir bilgisayar fuarında, bir Japon ile bir Türk'ün İngilizce konuşması gayet olağan bir durumdur.

Bilişim ve iletişim alanındaki gelişmeler, yenilikleri takip ederek dünya ile bütünleşmeyi zorunlu kılmıştır. Bunu gerçekleştirmek için de yabancı dil, özellikle İngilizce vazgeçilmez olmuştur. Türkiye, çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmayı kendisine amaç edinmiş bir ülke olarak, bu gelişmelerin dışında kalamaz. Türkiye'nin teknolojik altyapısının geliştirilmesi, teknoloji transferi, hatta kendi teknolojisini oluşturması ve çağdaş uygarlık düzeyi amacını gerçekleştirmesi için, yabancı dil özel bir öneme sahiptir.

ç. Bilim/Teknoloji, Eğitim/öğretim ve Bilimsel Yayınlar

Endüstri Devrimi ve İngiliz İmparatorluğu, İngilizce'nin bir dünya dili olmasına yol açmıştır (Bıçaksız, 2003). 1750 ile 1900 yılları arasında bilim adamlarının ve mucitlerin bilimsel ve teknolojik yazılarının yarısı İngilizce dilinde yazılmıştır (Wright, 1999). İngilizcenin bilim alanındaki genişlemesi daha da çarpıcıdır. Bilimsel yayımları izleyen Science Citation Index'in kurucusu Eugene Garfield'e göre, 1997 yılında binlerce büyük süreli dergide yayımlanan 925,000 bilimsel makalenin %95'i İngilizce yazılmıştır. Ancak bunların yalnızca yarısı İngilizce konuşan ülkelerden gelmektedir. İngilizce lisanında yayınlama eğilimi İkinci Dünya Savaş'ından sonra başlamış ve son 20 yılda hızlanmıştır (Chronicles of Higher Education, 2000). Science Citation Index'in yayıncılarına göre, 1990 yılında Fransa'dan gelen bilimsel makalelerin %30.6'sı Fransızca, geri kalanı İngilizce yayımlanmıştı. 1999 yılında ise Fransızca yayın oranı %16.2'ye düşmüştür (Chronicles of Higher Education, 2000). Alman araştırma fizikçilerinin %98'inin ve Alman araştırma kimyacılarının %83'ünün fiili çalışma lisanı İngilizcedir (Wallraff 2000). Dünyadaki tüm bilim adamlarının üçte ikisinden fazlası İngilizce okumaktadırlar (Campbell 1996).

Dünyada önde gelen 79 uluslararası iş yayını (hakemli) hakkında yapılan araştırmada, sekiz fonksiyonel alan tanımlanmıştır: İş Politikası, Finans, Yönetim Bilişim Sistemleri, Muhasebe, Pazarlama, Yöneylem, Örgütsel Davranış ve Disiplinler Arası. Bu yayınların hepsi İngilizce'dir (Pierce ve Garven, 1995).

Eğitim ve öğretim açısından da, akademisyenler aynı dili konuşmak zorunda olduklarını hissetmektedirler. İngilizce her geçen gün artan oranda tüm dünyada yüksek öğrenim ve bilimin dili hâline gelmektedir. İngilizce bir "ekonomik mal" olmuştur. Dünyada İngilizce öğretme sektörünün yıllık cirosu 10 milyar dolar civarındadır (Bıçaksız, 2003). Amerikan İngilizcesi'nin diğer ülkelere yayılmasında önemli taşıyıcılardan birisi de Amerikan üniversitelerinde eğitim gören profesyonellerdir. 1970'lerden bu yana ABD üniversiteleri yabancı öğrencileri cezbetmektedir (Campbell 1996). İngilizce konuşan ülkeler, yabancı öğrencileri yüksek öğrenim kurumlarına çekmek için pazarlama çabalarını artırmışlardır. İngiltere, ABD, Avustralya, Kanada ve Yeni Zelanda, başta Asya olmak üzere yabancı öğrencileri büyük sayılarda çekmektedir. ABD, 1998 yılında yaklaşık 500,000 öğrenci ile başı çekmektedir. Benzer şekilde, her gün daha fazla sayıda ülkede üniversiteler, yabancı öğrencilerden gelecek öğrenim ücretleri için yarışmaktadır ve dolayısıyla derslerini İngilizce olarak vermektedir (Chronicles of Higher Education, 2000).

Bu konudaki diğer örnekleri şu şekilde sıralanabilir:

Avrupa Birliği'nin 15 ülkesinde yapılan bir araştırmaya göre: Almanya'da 11 yaşından itibaren İngilizce dersleri zorunludur. Fransa'da zorunlu değildir ancak ilk ve orta öğretim öğrencilerinin %90'ı bu dersi kendi istekleriyle almaktadır. İsveç'te genç insanların %96'sı sohbet edebilecek kadar İngilizce bildiğini belirtmektedir (Christian Science Monitor, 1998). 1999 yılında Çin hükümeti, milyonlarca Çinli'ye İngilizce öğretmek üzere 400,000 Çinli İngilizce öğretmeni yetiştirmek üzere plan, program ve eğitim materyali hazırlamıştır (Wallraff 2000). 1990'lı yılların ortasında bir Fransız bakan Jacques Toubon, Fransızca'dan yabancı deyimleri temizlemek için elinden geleni yapmasına rağmen, sonraki eğitim bakanı Claude Allegre 1998'de "İngilizce artık bir yabancı dil sayılmamalıdır. Gelecekte İngilizce okuma ve yazma aritmetik kadar temel olacaktır" demiştir

(Economist 2001a). Tayland'da bulunan ve resmî dili İngilizce olan Asya-Pasifik Üniversiteleri Birliğinin Genel Sekreteri Ruben Umaly "Her ülke kendi kültürünü ve lisanını sever, ancak İngilizce artan oranda uluslararası iş ve iletişimin dili olmuştur, bu küreselleşmeden kaçamayız" demiştir (Chronicler of Higher Education, 2000).

Japonya'da bir komisyonun raporunda şu ifadeler vardır: "Japonya'nın 21'nci yüzyıldaki hedefleri: Öğretim ve araştırmada İngilizce kullanılmalıdır. İngilizce konuşan yabancı öğretim üyelerinin sayısı "büyük çapta" artırılmalıdır." Raporun gerçek bir tartışma yaratan bir tavsiyesi de şudur: "İngilizcenin ikinci resmî dil yapılıp yapılmaması konusunda uzun vadeli ulusal bir tartışma başlatılmalıdır" (Chronicler of Higher Education, 2000).

Hollanda ve İskandinav ülkelerinde, derste verilen okuma ödevlerinin çoğu İngilizcedir ve dershanede yalnız bir yabancı öğrenci varsa bile öğretim üyesi dersi İngilizce anlatmaktadır. Doğu Avrupa üniversiteleri de İngilizce programlarına özellikle Yunanistan ve Arap ülkelerinden yabancı öğrenciler almaktadır (Chronicler of Higher Education, 2000).

Malezya yönetimi, üniversitelerde bilimsel ve teknik programların artık Bahasa (resmî dil) ile değil, İngilizce olarak öğretilmesi gerektiğini söylemiştir. Bilimsel alandaki referans kitaplarının çoğunun İngilizce olduğuna işaret edilerek, ülkenin diğer ülkelerle rekabet edebilir durumda kalması için İngilizcenin gerekli olduğu vurgulanmıştır (Economist 1994).

Bu bilgiler ışığında şöyle bir sonuç çıkarılabilir: Dünya, bilim ve teknoloji açısından süratli bir değişim göstermektedir. Türkiye'nin geleceği ve çağdaş dünyada yerini alması, çağı yakalamak ve bilim ve teknoloji açısından evrensel standartlara ulaşmak ile doğrudan bağlantılıdır. Türkiye'nin, bilimsel ve teknolojik gelişmeleri takip etmesi yabancı dili bir araç olarak kullanarak, gelişmiş ülkelerle iletişim kurmaktan geçmektedir. Bu nedenle, uluslararası yaygın dillerin en verimli şekilde kullanılması gerekmektedir.

d. İnsanların Tutumu

İngilizce'nin iyi bir eğitim, iş ve sosyal statü için anahtar durumuna gelmesiyle, insanlar İngilizce eğitimine yönelmişlerdir. Bu durumda insanlar artan oranda iki lisana sahip olacaklardır: Birisi ana dilleri, diğeri de İngilizce'dir (Economist 1996). Örneğin, günümüzde Batı Avrupa üniversite öğrencilerinin %77'si, yöneticilerin %69'u, yaşı 15 ila 24 arasında olanların %65'i. Avrupa Birliği'nin ana dili İngilizce olmayan uluslarında, orta öğretim okullarında öğrencilerin %91'i İngilizce öğrenmektedir (Fox, 2000).

Avrupa Birliği'nin 16,000 yurttaşı üzerinde yapılan bir araştırma, İngilizce'nin Avrupa Birliği'nin dili hâline gelmekte olduğunu göstermektedir. İngiliz olmayan Avrupalıların %40'ının İngilizce bildiği belirtilmiştir. Buna nüfusun %16'sı olan İngilizleri eklersek, Birliğin yurttaşlarının %56'sı İngilizce bilmektedir. İngilizce dilinin yükselişinin Avrupa'da sıkıntı yarattığına dair iddiaların geçersizliği de bu araştırmada kanıtlanmıştır. Cevap verenlerin %69'u "herkes İngilizce konuşabilmelidir" fikrine katıldığını belirtmiştir. Fransızların bile buna olumlu cevap oranı %66'dır. Hollandalıların %80'den fazlası İngilizce konuşabilmektedir (Economist 2001b).

İngilizce'nin insanlar arasında bu kadar rağbet görmesi, insanların İngilizce'nin konuşulduğu ülkelere karşı olumlu tutum geliştirmesi, lehte kamuoyu oluşturmak için İngilizce'nin bir araç olarak kullanılmasını da kolaylaştırmıştır. Bir başka deyişle, eğer diğer ülke insanları İngilizce biliyorlarsa, İngilizce'nin konuşulduğu ülkelerin, diğer ülke insanlarına, dili kullanarak, basın-yayın, filmler gibi araçlarla ulaşması ve onları istedikleri yönde etkilemesi olasılığı yüksektir. Ortak dil sayesinde artık dünya kamuoyu bir kitle iletişim aracı ve internet kadar uzaktır. Örneğin, 1'nci Körfez Savaşı sırasında, yerel ve küresel kitle iletişim araçlarında, Irak yönetimi aleyhinde kamuoyu oluşturmak için, denizde petrole bulanmış ve yaşam mücadelesi veren deniz kuşu görüntüsü yer almıştır. Bu görüntülerle Irak yönetiminin petrol kuyularını tahrip ederek çevre kirliliğine yol açtığı ve canlılara zarar verdiği mesajı verilmek istenmiştir. Bu görüntülerin İspanya kıyılarındaki bir petrol gemisi kazasından elde edildiği daha sonra anlaşılmıştır. Ama İngilizce aracılığı ile insanların acıma hisleri ve çevre duyarlılıkları kullanılarak Irak yönetimi aleyhinde propoganda

yapılmıştır. Bu açıdan, hem yerel hem de küresel bazda harekât için destek aranmıştır. Eğer, İngilizce bu kadar yaygın bir dil olmasaydı bu mesaj güdük kalacak ve amacına ulaşamayacaktı.

Yabancı dil, sadece insanların politik tutumlarını etkilemek için kullanılmamaktadır. Ortak yabancı dil -İngilizce- insanların alış-veriş tercihlerini de yönlendirmek için kullanılabilir. Bir yabancı dili konuşanların sayısı arttıkça, özellikle o dilin ana dil olarak konuşulduğu ülkenin ürünlerinin reklamını yapabilecek ve pazarlayabilecek insan sayısı da artmaktadır. Onların dillerini bilen insanlar etkilenmeye ve ekonomik tercihleri de etkilemeye hazır potansiyeli oluşturmaktadır. Bu ülkeler bu insanlara daha kolay ulaşabilmekte ve onları, kendi ürünlerini almaları konusunda ikna edebilmektedir. Bu nedenle, yaygın dil kullanarak diğer ülkelerde ekonomik çıkarlar sağlamaktadır (Rogers, 1990; Phillipson, 1993).

Sonuç olarak, yabancı dil bilgisi dünya kamuoyunu ülke çıkarları doğrultusunda etkilemek için etkili bir araç olarak kullanılabilir. Diğer ülke insanlarını kendi dilimizde etkileme imkânı olmadığına göre, ya da onların bizim dilimizi öğrenmeleri beklenmeyeceğine göre, onların dilleri ya da İngilizce yoluyla o insanlara ulaşmak ve ülke tezlerini savunarak lehte kamuoyu oluşturmak mümkün olacaktır. Bu doğrultuda ne yazık ki Türkiye daha yeni adımlar atmaya başlamıştır. Örneğin, yıllardır başımızı ağrıtan sözde Ermeni soykırımına karşı Türkiye'nin tezlerini Ermenice olarak savunacak diplomat sıkıntısı çekiliyor. Benzer şekilde sınır komşusu olduğumuz ve çok sıkı ilişkiler içinde olduğumuz ülkelerle ülke menfaatlerini Arapça olarak savunacak Arapça bilen diplomat sorunu yaşanıyor. Bu konularda Türkiye daha yeni harekete geçiyor: Dışişleri Bakanlığı, Ermeni soykırımı iddiaları ile mücadele için Dışişleri tarihinde ilk kez bir diplomatı Ermenice öğrenmesi için özel eğitime, yurt dışına gönderiyor. İkinci öncelik ise, Orta Doğu ve Irak'a veriliyor. Mesleğe yeni başlayan yedi diplomat ise Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde hem Arapça öğrenecek hem de Orta Doğu üzerinde yüksek lisans yapacak. Böylece Orta Doğu'da Arapça bilen Türk diplomat sıkıntısının gelecek dönemde aşılması hedefleniyor. Ayrıca, Fransızca, Yunanca, Çince, Rusça, Japonca eğitimi için de çok sayıda ismin yurt dışına tayin edilmesine karar veriliyor (Milliyet, 2007)

Dünya kamuoyunda aranan desteği bulmak ve yalnız kalmaktan kurtulmak için yabancı dil politikasını ciddi olarak ele almak gerekmektedir. Dili konuşulan insanlar üzerinde o insanların dili öğrenilip konuşulduğu için daha ilk aşamada olumlu bir etki yaratmak mümkün olacaktır. Böylelikle o insanların kalplerine ulaşmak için büyük bir yol kat edilmiş olacaktır. Günümüzün egemen ve uluslararası dili İngilizcedir. İngilizce artık, diğer ulusların da ortak dili durumundadır (Modiano, 2001; Alptekin, 2002). Bu nedenle, özellikle İngilizce, uluslararası topluma ulaşmak için bir araç olarak kullanılmalıdır. Bu da yine gerekli insanların yeterli düzeyde İngilizce bilgisine sahip olması ile mümkün olacaktır.

6. SONUÇ

Bugün artık, dünya ülkeleri birbirlerine bu kadar yaklaşmış ve ülkeler arası yoğun bir etkileşim sürerken, yabancı dilin, ülke çıkarları için önemi daha da artmıştır. Yabancı dil bilgisi, özellikle de İngilizce, askerî, ekonomik, politik, bilimsel ve teknolojik açıdan ülke menfaatleri için vazgeçilmez bir araç hâline gelmiştir.

Ülkelerin katıldığı uluslararası askerî nitelikli tatbikat, toplantı, görüşme, seminer, sempozyum, eğitim ve benzeri tüm faaliyetler İngilizce olarak icra edilmektedir. Barışgücü ve Birleşmiş Milletler'in faaliyetlerinde kullanılan en yaygın dil yine İngilizce'dir. Gün geçtikçe üye sayısını ve etkinliğini artırmaya çalışan Kuzey Atlantik Andlaşması Örgütü'nün (NATO) tüm faaliyetlerinde çalışma dili İngilizce'dir. NATO bünyesinde Barış İçin Ortaklık kapsamında yürütülen tüm faaliyetlerin lisanı İngilizcedir. Ayrıca, BM veya NATO kapsamı dışında yürütülmekte olan ikili veya çok taraflı askerî ilişkilerin dili İngilizce'dir. Askerî ataşelik ve ataşe yardımcılığı kadrolarına gönderilen personelin hepsi, ilgili ülkenin dili özel görev dili kapsamında değilse, o ülkenin dilinden ziyade İngilizce'ye daha büyük öncelik vermelidir. Eğer ilgili ülkenin dili özel görev dili kapsamında ise de, özel görev dili ile eşit öncelikte İngilizce bilgisine sahip olmalıdır.

Silahlı kuvvetlerin dış alım veya teknoloji transferi ile tedarik ettiği ana malzeme ve silah sistemlerinin orijinal dokümantasyonu, üretici ulusun ana dili İngilizce olmasa bile, genellikle İngilizce'dir. Sistem kullanıcıları için yeterli çeviri yapılsa bile, üst kademe bakım ve

tamirat işlerini yürüten personelin orijinal dokümantasyona müracaatı gerekli olduğu için bu personelin iyi düzeyde İngilizce bilmesi gereklidir. Buna ek olarak, silahlı kuvvetler bünyesindeki tüm meslekler ve iş kollarına ilişkin en son gelişmelerin yayımlandığı mesleki ve genel yayınlar genellikle İngilizce'dir. Mesleki gelişmelere ilişkin yayınların çeviri hızı, bu yayınların hacim artışının yanında çok düşük kalmaktadır. Bu gelişmeleri takip edebilmeleri ve ülkelerine uyarlayabilmeleri için görevli personelin tamamı iyi düzeyde İngilizce bilmelidir.

Kısaca, askerî açıdan silahlı kuvvetlerin caydırıcı bir güç olarak varlığını sürdürmesi ve kendisini sürekli olarak yenilemesinde yabancı dil önemli bir araç görevi görmektedir. Ayrıca, uluslararası platformlarda verilen görev ve sorumlulukların layıkıyla yerine getirilerek, bir ülkenin en iyi şekilde temsil edilmesi ve menfaatlerinin korunmasında da yabancı dil bilgisi vazgeçilmezdir.

Sadece askerî açıdan değil, ekonomik, politik ve sosyal açılardan da bir ülkenin istediklerini elde etmesinde yabancı dil bilgisinin önemi yadsınamaz. Yaşanılan her dakikada bilim ve teknoloji dünyasında ortaya çıkan yeni değişim ve gelişmeleri takip edebilmek nitelikli yabancı dil bilgisi ile mümkündür. Küreselleşmenin gereği olarak çağı yakalamak, çağdaş olabilmek, diğer ülkelerle teknolojik, ekonomik ve kültürel açıdan iletişim sağlayabilmek için yabancı dil bilgisi gereklidir. Başka bir deyişle, diğer ülkelerle her alanda bilgi alışverişi yapabilmek, ekonomik ilişkileri yürütebilmek ve düşünceleri ifade edebilmek için ana dilden başka en az bir yabancı dili bilmek zorunluluk haline gelmiştir. İçinde bulunulan çağ "bilgi" çağıdır. Bireyler ve toplumlar bilgiye ulaşmak için ellerinden geleni yapmaktadırlar. Bilgi ve teknolojinin bir güç olduğu ve bir ülkenin geleceğini ve dünya ülkeleri arasındaki konumunu belirleyeceği düşünüldüğünde, bilimsel ve teknolojik gelişmeleri takip etmek ve aktarmak için yabancı dilin rolü göz ardı edilemez.

Küreselleşme anlamında giderek "küçülen" dünyada farklı toplumlar arasında "iletişim" çok önemlidir. Bugün hızla gelişen ve değişen dünyada diğer ülkelerle iletişim sağlamak zorunludur. Bu iletişim ile ülke tanıtımı ve ülkenin haklı davaları konusunda diğer ülke insanların aydınlatılması gerçekleşir ve asılsız ithamlara cevap

verilebilir. Bunun için de yabancı dilde iletişim hem görsel ve yazılı basın yoluyla hem de İnternet aracılığı ile gerçekleştirilebilir.

Sonuç olarak, kaliteli yabancı dil bilgisi ülke geleceği için lüks değil bir zorunluluk hâline gelmiştir. Bu nedenle, bu konuda ciddi planlamalar yapılmalıdır. Bireyler de yabancı dili bir lüks olarak değil, ülkenin geleceği için **millî bir görev** olarak algılamalıdır. Hızla küreselleşen dünyamızda bireylerin kendileri için de daha iyi iş ve yaşam koşulları hazırlayabilmesi için yabancı dil bilgisine zaten ihtiyaçları vardır. Toplum bireylerden teşekkül ettiğine göre, kendini geliştirmiş bireylerden oluşan bir toplumun da arzu ettiğimiz çağdaş uygarlık düzeyine ülkemizi daha kolay ulaştırması doğal sonuçtur. Dolayısıyla insanlarımızın bir yabancı dili, egemen dil olması nedeniyle özellikle İngilizceyi, istenilen düzeyde bilmesi, resmî anlamda görevi olsun veya olmasın, bulunduğu her türlü bilimsel, kültürel ve sosyal ortamlarda karşı tarafı daha iyi anlama ve kendilerini anlatabilmeleri yoluyla ülkenin gelişmesine, savunmasına ve geleceğine doğrudan katkı sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

1. Alptekin, C. (2002). Towards intercultural communicative competence. *ELT Journal*, 56 (1) 57-64
2. Army Times, 2000. www.armytimes.com/news/2000
3. Army Times, 2006. www.armytimes.com/legacy/new/1-292925-2424514.php
4. Bıçaksız, A. (2003). TSK Lisan Gelişim Politikası Ne Olmalı. Yayınlanmamış Çalışma.
5. Campbell, K. (1996). The World Rushes to Speak and Write "American" English. *Christian Science Monitor*, 88 (196) p.10.
6. Canagarajah, A.S. (2006). TESOL at Forty: What Are the Issues?. *TESOL Quarterly*, 40 (1) 9-34
7. Cavallaro, G.(2006). Army increases foreign area officer billets www.armytimes.com/legacy/new/1-292925-1944856.php
8. Cox, M. (2005). TraDoc chief wants more language training. www.armytimes.com/legacy/new/1-292925-1411013.php
9. Christian Science Monitor, 1998. www.csmonitor.com

10. Christoff, J. A. (2002), Human Capital Approach Needed to Correct Staffing and Proficiency Shortfalls. FDCH Government Account Reports, 31 Jan 2002.
11. Chronicer of Higher Education (2000). The New Latin: English Dominates Academe. *Chronicer of Higher Education*, 47 (2) p.A73.
12. Crossey, M. (2005). *Nato Dergisi*, Sayı 2. www.nato.int/docu.review/2005/issue2
13. Economist (1994). The Language of Progress. *Economist*, 15 Jan 1994, Vol.330 Issue 7846, p.37.
14. Economist (1999). The Default Language. *Economist*, 15 May 1999, Vol.351 Issue 8119, p.67.
15. Economist (2001a). English is Still On the March. *Economist*, 24 Feb 2001, Vol.358 Issue 8210, p.50.
16. Economist, Editor (2001b). A World Empire by Other Means. *Economist* 2001, 22 Dec 2001, Vol.361 Issue 8253, p.65
17. Feldman, J. M. (1998). Speaking with One Voice. *Air Transport World*, 35 (11) p.42.
18. Foreign Language Annals. (2005).The Defense Language Transformation Roadmap: A MAJOR GOVERNMENT INITIATIVE TO IMPROVE FOREIGN LANGUAGE EXPERTISE. *Anonymous*. Foreign Language Annals. Vol. 38, Iss. 2; pg. 297, 2 pgs
19. Fox, J. (2000). The Triumph of English. *Fortune*, 142 (6) p.209.
20. *Graham*, B (2006). Foreign-Language Learning Promoted; Goal Is to Aid U.S. Security, Bush Says; [FINAL Edition]. Washington, D.C.:The Washington Post[Jan 6, 2006. pg. A.04
21. Grossman, M. (2000). Foreign Language Capabilities. FDCH Congressional Testimony. 14 Sep 2000.
22. Güler, M.; Çelemlı, O.; Koçyiğit, E.; Geçgel, A.; Yürüten, M. ve Şimşek, E. (1996). Türk Silahlı Kuvvetlerinde Yabancı Dilin Önemi ve Yabancı Dil Yeteneği Gerektiren Görevler. KHO Bitirme Projesi.
23. Işık, A. (2005). Egemen Dilin Diğer Dilleri Etkisi Altına Alması ve Yabancı Dil Eğitimi. *İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 2005-2 (11) 83-102.
24. Jenkins, J. (2006). Current Perspectives on Teaching World Englishes and English as a Lingua Franca. *TESOL Quarterly*, 40 (1) volume 40 number 1 157-181

25. Jones, E. (1998). Sailors and Marines should be taught to go native [Denizciler ve deniz piyadelere yerellik öğretilmelidir]. *Navy Times*, 48 (6) p.31.
26. Kemper, C. L. (1999). Sacre Bleu! English as a Global Lingua Franca? *Communication World*, 16 (6) p.41.
27. Krashen, S. (2003). Dealing With English Fever. In Selected Papers from the Twelfth International Symposium on English Teaching. English Teachers' Association/ROC, a. Taipei: Crane Publishing Company. pp. 100-108
28. Lubold, G. (2006). DoD to increase pay for speakers of in-demand languages. www.armytimes.com/legacy/new/0-ARMYPAPER-1457757.php
29. McMicheal, W. (2007) Pentagon wants civilian Language Corps. www.armytimes.com/news/2007/05/military_languagecorps_070510/
30. Milliyet, 2007. www.milliyet.com.tr
31. Modiano, M. (2001). Linguistic imperialism, cultural integrity, and. EIL. *ELT Journal* , 55 (4) 339-346.
32. Pennycook, A. (1989). The concept of method, interested knowledge, and the politics of language teaching. *TESOL Quarterly*, 23 (4) 589-618.
33. Pennycook, A. (1996). *The Cultural Politics of English as an International Language*. Essex: Longman.
34. Phillopson, R. (1993). *Linguistic Imperialism*. Oxford. OUP.
35. Rogers, J. (1990). The world for sick proper. In Rossner, R. & Bolitho, R. (Eds.), *Currents of Change in English Language Teaching* (pp. 7-14). Oxford. OUP.
36. Pierce, B. ve Garven, G. (1995). Publishing International Business Research: A Survey of Leading Journals. *Journal of International Business Studies*, 26 (1) p.69.
37. Tice, J. (2006). Web-based language course draws 66,000 in first year. www.armytimes.com/legacy/new/0-ARMYPAPER-2373313.php
38. Westin, S. (2002). Critical Skills for National Security and the Homeland Security Federal Workforce Act (S.1800). FDCH Congressional Testimony. 3 Dec 2002.
39. Wallraff, B. (2000). What Global Language? *Atlantic Monthly*, 286 (5) p.52.
40. Wright, L. (1999). Book Review: English as a Global Language. *Journal of English Linguistics*, 27 (4) p.371.

40. www.tsk.mil.tr. Erişim tarihi 20 Kasım 2008.
41. www.wikipedia.org/wiki/%C4%B0ngiliz_Kemal Erişim tarihi 20 Kasım 2008.
42. www.homepages.ius.edu/RVEST/SkorzenyDr2.htm Erişim tarihi 20 Kasım 2008.
43. www.shsu.edu/~his_ncp/NAWWII.html Erişim tarihi 20 Kasım 2008.
44. www.oklachahta.org/code%20talkers.htm Erişim tarihi 20 Kasım 2008.

EK-A

December 14, 2006

Defense Department-approved languages

To receive foreign language proficiency pay in these other Defense Department-approved languages, soldiers must be in a coded billet or have a control language from one of the following:

Language Code

Achinese AF, Acholi AH, Adigey AG Afrikaans AA, Afro-Asian TZ, Akan FB, Akposso BC, Albanian AB, Aleut ALE, Amashi CR, Amhari AC, Aramaic AT, Armenian AR, Assamese AS, Assyrian XY, Avar AW, Avestan XB, Aymara AY, Bahnar BB, Bamilike BJ, Bantu BZ, Bashkir BP, Basque BQ, Bassa (Camaroons) EC, Bassa-Kru BG, Batak BF, Baule BH, Beti BTB, Bhili BHB, Bicol CG, Bihari BV, Bini CU, Brahui VR, Breton BX, Buginese-Makassarese CE, Bulgarian BU, Burmese BY, Burushaski RS, Catalan CB, Cebuano VB, Chaldean XC, Chavacano HV, Chechen CK, Chiga CGG, Choctaw CHO, Chokwe CY, Chukchi CV, Chuvash CHV, Comorian QC, Coptic CL, Cornish CP, Cree CRE, Czech CX, Dakota DAK, Danish DA, Dimli DIQ, Dinka DJ, Divehi DV, Djerma-Songhai DB, Dogri-Kangri DOI, Duala DL, Dutch DU, Dutch-Creole DW, Dzongkha DK, Efik EF, Esperanto EL, Estonian ES, Ewe EW, Ewondo EX, Fana GX, Fang FA, Faroese FD, Fijian FG, Finnish FJ, Flemish FL, Fon FQ, Formosan FM, Frisian FE, Fulani FV, Futnian FT, Fuuta Jalon FUF, Ga GB, Gaelic GL, Galician GLG, Galla GA, Gallic GC, Georgian GG, German GM, Gilaki GLK, Gondi GQ, Greek GR, Guamanian CJ, Guarani GU, Gujaranti GW, Gusii GUZ, Hadiyya HDY, Haitian-Creole HC, Haya HAY, Hebrew HE, Herero HR, Hiligaynon VY, Hmong MC, Ho HOC, Hopi HOP, Hungarian HU, Iban JD, Ibanag JE, Ibo JB,

Icelandic JC, Ijaw JJ, Ila-Tonga JF, Ilocano JL, Indic QZ, Irish GF, Italian JT, Jarai JR, Kabre KT, Kabyle KY, Kachin KH, Kadazan-Dusun QDK, Kamba KAM, Kambatta JG, Kanarese KA, Kanuri JH, Kapingamarangi GP, Karachai-Balkhar DC, Karen KC, Kashmiri KB, Kashubian KR, Keres QKE, Kherwari KD, Kikongo KG, Kikuyu KJ, Kimbundu KK, Kinyarwanda KL, Kirghiz KM, Kiribati UG, Kirundi KF, Kissi KS, Kituba KN, Konkani KQ, Kpelle KV, Krio KW, Kumbo EB, Kurmanje XK, Kurukh KX, Kusaie QR, Kusail QM, Ladino LD, Lahnda LN, Lahu LHU, Lakota LKT, Lamba LL, Lampung LJP, Landsmal LR, Lanna NOD, Lao LC, Lapp LP, Latvian LE, Lingala LJ, Lisu LB, Lithuanian LT, Lolo LF, Loma LV, Lomongo LG, Lomwe NGL, Luba Kasai LK, Luba Katanga LQ, Lubu LCF, Luganda LS, Lunda LM, Luo LU, Luri LDD, Luvale LUE, Luyia LUY, Macedonian MA, Madurese MD, Magindanaon NG, Makassar MAK, Makua MJ, Malagasy MG, Malayalam MN, Maltese MP, Mandingo-Bambara BA, Mandingo-Dioula MB, Mandingo-Malinke MQ, Manx MK, Maori ME, Maranao LY, Marathi MR, Marshalese MM, Masai MS, Maya MF, Mazanderani MZN, Meithei MNI, Mende MT, Meru MER, Miao-Yao MC, Minangkabau MU, Miskito NM, Mongolian MV, Mordvin MW, Moro MH, Mortlockese RL, Mossi MY, Mpongwe DD, Muong MX, Muskogee MUS, Nahuatl NAH, Nauruan UU, Navajo NAV, Ndebele ND, Nepalese NE, Ngbani QNG, , Niue NB, Norwegian NR, Nubian NV, Nung NUT, Nupe NUP, Nyanja NY, Nyankole NYN, Nyoro NX, Ogibwa OJI, Oriya QA, Ossetic QS, Otetela QT, Pahari PH, Paktai SOU, Palauan PD, Pali PM, Pampangan QV, Pangasinan PN, Papago-Pima OOD, Papiamento PA, Papuan PP, Pizar Malay PS, Polish PL, Ponapean PC, Provençal PR, Pulap PX, Quechua QU, Rajasthani RA, Rejang REJ, Rhade RH, Rhaeto-Romance RC, Romanian RQ, Romany RM, Rorotongan RR, Rundi RN, Ruthenian RT, Ryukyuan RY, Sama XL, Samoan SA, Sango SB, Sanskrit RG, Santali RB, Sara SE, Sasak SAS, Scotch-Gaelic GN, Sedang SQ, Semitic SZ, Sena RF, Serer SV, Shan SF, Shluh SG, Shona SH, Sidamo RD, Sindhi SD, Singhalese SJ, Sino-Tibetan UZ, Slavic PZ, Slovak SK, Slovenian SL, Soga XOG, Somali SM, Songe SOP, Soninke SN, Sorani XS, Sotho SP, South Min CD, Sub-Sahara African GZ, Sukuma ST, Sumerian YS, Sundanese DE, Susu SU, Swati SX, Swedish SY, Sylhetti SYL, Syriac DF, Tadjik (Tajik) TB, Tahitian TD, Taki-Taki TG, Tamachek TT, Tamazight TZM, Tamil TC, Tapachula TK, Tarift RIF, Tatar TM, Telugu TE, Temne TF,

MİLLÎ SAVUNMA VE YABANCI DİL

Tetum VM, Tho TOU, Tibetan TJ, Tigre TN, Tigrinya TL, Tiv TIV, Tokelauan UT, Tonga UC, Trukese TQ, Tsongo TP, Tswa TR, Tswana TS, Tulu TV, Tumbuka UC, T-Ung CW, Tungusu TY, Tupi UA, Tuvulan UV, Ukrainian UK, Ulithi UL, Umbundu (Mbundu) UM, Vai VA, Visayan (Bisayan) VY, Volapuk VQ, Wa WV, Walamo WA, Wallisian UW, Waray-Waray WW, Wendish WB, Wescos WS, Woleai WL, Wolof WQ, Xhosa WH, Yakan YN, Yakut YA, Yao (China) YC, Yao (Malawi/Mozambique) YB, Yappese YP, Yiddish YJ, Zande ZNE, Zapoteco ZAP, Zenaga XA, Zerba XE, Zulu XU, Zuni ZUN,
<http://www.armytimes.com/legacy/new/1-292925-2424514.php>

YAYIN İLKELERİ

Yayın Amacı ve Kapsamı:

1. Güvenlik Stratejileri Dergisi; Genelkurmay Başkanlığı Harp Akademileri Komutanlığı bünyesinde bulunan Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Müdürlüğü tarafından, **ulusal hakemli dergi** niteliğinde yılda iki kez (Haziran ve Aralık) yayımlanmaktadır.
2. Güvenlik Stratejileri Dergisi'nde; güvenlik boyutunda geleceğe yönelik jeopolitik, jeostratejik ve jeo-ekonomik seviyede Türkiye'nin uygulamasında fayda mütalâa edilen güvenlik stratejilerine ait seçeneklerin saptanması amaçlanmıştır. Bu bağlamda Güvenlik Stratejileri Dergisi'nde ülkemizin güvenliği ile ilgili konuları işleyen, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Anayasası'nda ifadesini bulan temel niteliklere saygılı bir tutum ve uyum içinde kaleme alınmış, özgün ve bilimsel nitelik taşıyan tüm makalelere, hakem heyetinin değerlendirmeleri neticesinde yer verilmektedir.
3. Güvenlik Stratejileri Dergisi'ne gönderilen makaleler daha önce başka bir yerde yayımlanmamış ya da yayımlanmak üzere gönderilmemiş olmalıdır. Makalelerin uzunluğu dergi formatında 25 sayfayı (ya da 10.000 kelimeyi) geçmemelidir. Makaleler, yayımlanmak üzere kabul edildiği takdirde Güvenlik Stratejileri Dergisi bütün yayın haklarına sahiptir.
4. Güvenlik Stratejileri Dergisi'nde makalesi yayımlanan yazarlara; talep etmeleri halinde ilgili mevzuat çerçevesinde telif ücreti ödenmektedir.
5. Yazarlar unvanlarını, görev yaptıkları kurumları, haberleşme adresleri ile telefon numaralarını ve e-posta adreslerini mutlaka bildirmelidir.
6. Güvenlik Stratejileri Dergisi'ne gönderilecek makalelerin ilk değerlendirmesi (içerik, sunuş tarzı ve yazım kurallarına uygunluk) Yayın Kurulu tarafından yapıldıktan sonra uygun bulunanlar, bilimsel açıdan değerlendirilmek üzere, sahasında eser ve çalışmalarıyla tanınan iki hakeme gönderilir. Hakemlerden gelecek rapor doğrultusunda makalenin basılmasına, yazardan rapor çerçevesinde düzeltme istenmesine ya da yazının geri çevrilmesine karar verilir ve durum yazara en kısa sürede bildirilir. Gönderilen makale için hakemlerden birinin olumlu, diğersinin olumsuz rapor vermesi durumunda ise çalışma üçüncü bir hakeme gönderilir ve yayımlanmasına yeni rapora göre karar verilir. Dergide, hakemlerin uygun bulduğu makaleler yayımlanır. Hakem raporları gizli olup, yazarın hakem raporuna itiraz hakkı bulunmamaktadır.
7. Yazardan düzeltme istenmesi durumunda, düzeltinin en geç bir ay içinde yapılarak, Yayın Kurulu'na ulaştırılması gerekmektedir.
8. Yayımlanan makalenin yer aldığı beş adet dergi, yazara ücretsiz olarak gönderilecektir.
9. Güvenlik Stratejileri Dergisi'nde yayımlanan makaleler, yazarlarının şahsî görüşlerini içermektedir. Bu nedenle, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin resmî görüşlerini yansıtmamaktadır.

Yayın Kuralları:

1. Makaleler, bilgisayar ortamında " Word for Windows"un değişik versiyonlarında (Word 2.0-7.0), bir diskete kayıt "save" edilerek, iki nüsha A4 boyutunda bilgisayar çıktısı ile birlikte posta yoluyla gönderilmelidir. E-posta ile gönderilen makaleler değerlendirmeye alınmayacaktır.
2. Makalenin başlangıç kısmına (150 kelimeyi geçmeyecek şekilde), Türkçe ve İngilizce özet ile beş adet anahtar kelime yazılmalıdır.
3. Makalenin ana bölümlerinde 10 punto, dipnotu, özet, kaynakça, tablo gibi bölümlerinde ise 8 punto harf büyüklüğünün ve Arial karakterinin kullanılması gerekmektedir..
4. Makalenin konusuyla ilgili belge ve fotoğrafların orijinalleri veya baskıya uygun nitelikte olanları seçilmelidir. Fotoğraf altına ve şekil kenarına yazar adı belirtilmelidir.
5. Yazar adı ve açık adresi (elektronik posta adresi ve telefon numarası dâhil), unvanı ve görev yeri ayrıca belirtilecektir.
6. Makale içerisindeki her türlü atıf APA (American Psychological Association) 5th Edition'a göre yapılacaktır.
7. Kaynakça, APA 5th Edition'a göre yazılacaktır.
8. Yayımlanacak makalelerde esasa ilişkin olmayan redaksiyon değişiklikleri ve düzeltmeler Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Müdürlüğüne yapılabilir.
